

T.C.

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

BREXIT ÖRNEĞİNDE AVRUPA'DA YÜKSELEN
AŞIRI SAĞIN POPÜLİST SÖYLEMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Emrah ATAY

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN

BOLU 2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Emrah ATAY'a ait " BREXIT ÖRNEĞİNDE AVRUPA'DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞIN POPÜLİST SÖYLEMLERİ " adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

29.11.2019

	Unvan, Adı, Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) :	Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN	
Üye :	Doç. Dr. Ekin OYAN ALTUNTAŞ	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, “**Brexit Örneğinde Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağın Popülist Söylemleri**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel etik kurallara uyulduğunu, başvurulan kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Emrah ATAY

29.11.2019

ÖN SÖZ

Bu çalışma, günümüz siyasetinde oldukça popüler olan belli başlı üç kavram üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kavramlar popülizm, aşırı sağ ve Brexit'tir. Bunlardan ilki olan popülizmin günümüzde büyük bir çıkış yakalamış ve dünya siyasetindeki etkisini artırmıştır. İkinci kavram olan aşırı sağ kavramı ise kimliksel yaklaşımların gücünü artırması, yükselen milliyetçilik gibi nedenlerden ötürü günümüzde öne çıkan kavramlardan olmuştur. Ancak aşırı sağ, günümüzde gücünü bu denli artırmasını geliştirdiği etkili popülist söylemlere borçludur. İlk kavram olan popülizmin, ikinci kavram olan aşırı sağ tarafından söylemsel açıdan etkili kullanılışı, aşırı sağa olan ilgiyi artırmıştır. Bir diğer güncel öge ise Brexit'tir. Birleşik Krallığın, Avrupa Birliğinden ayrılışının oylandığı referandumun ismi olan Brexit, çözümsüzlük sebebiyle adeta bir kör düğüme dönüşmüştür. Bu durum Brexit'in gündemden düşmemesini ve böylelikle tazeliğini korumasını sağlamaktadır.

Tezde güncel konuların incelenmesi ile amaçlanan şey gündemin anlaşılmasının bir nebze daha kolaylık getirtmektir. Çalışmada konu olarak güncel olay ve güncel akımların tercih edilmesi, şüphesiz sürekli gündem takibi gerektirmiş ve çalışmanın yazım aşamasında sürekli canlı kalmasını sağlamıştır. Bu çalışmanın sonucundaki beklenti gündemin yorumlandırılmasında bir nebze de olsa destek sağlayabilmek ve Avrupa siyasetinde gelecekte gerçekleşebilecek değişikliklere önceden atıfta bulunabilmektir.

Tez yazım süreci boyunca eşsiz sabrı ile desteğini en yakından hissettiğim danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İlhan Sağsen'e, bu süreçte fikir alışverişinde bulunduğum tüm arkadaşlarıma ve elbette her türlü destekleri ile yanımda olduklarını hissettiren aileme sonsuz teşekkürler ederim.

Emrah ATAY

29.11.2019

ÖZET

BREXIT ÖRNEĞİNDE AVRUPA'DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞIN POPÜLİST SÖYLEMLERİ

Emrah ATAY

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN

Kasım 2019, 118 + xiv Sayfa

Popülizm ve aşırı sağ kavramları, günümüz siyasi literatüründe kendilerine sıkça yer bulmakta olan iki kavramdır. Toplumu “biz” ve “öteki” olmak üzere iki farklı gruba bölen popülizm, ayrıştırıcı özelliklere sahiptir. Popülizmin ayrıştırıcı özelliği, geliştirilen popülist söylemlerle açığa çıkmakta ve kitleleri peşinden sürüklemektedir. Popülizmin kitleleri peşinden sürükleme becerisi, günümüz aşırı sağ tarafından başarılı bir şekilde kullanılmaktadır. Aşırı sağın kullanmakta olduğu popülist söylemler, Avrupa siyasetinde değişimin önünü açmaktadır. Popülist söylemlere sahip aşırı sağ partiler, seçimlerde başarılı sonuçlar elde etmekte ve ana akım partileri bu yükselişe karşı önlem almak zorunda bırakmaktadır. Birleşik Krallık'ta hükümetteki Muhafazakar Parti'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmayı öngören bir referandum gerçekleştirilmesi kararı alması, bu süreçteki gelişmelerden biri olmuştur. Brexit adı verilen referandum sürecinde popülist aşırı sağ parti Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi, ayrılıkçı tarafta konumlanmış ve bu doğrultuda popülist söylemler geliştirerek seçmenlerini ikna etmeye çalışmıştır.

Bu tezin temel argümanı, “Brexit sonucunun ayrılık lehinde sonuçlanmasında, Avrupa kıtasında ve Birleşik Krallık özelinde son dönemde yükselmekte olan popülist aşırı sağ partiler ve popülist söylemler etkili olmuştur.” şeklindedir. Bu argümanın

doğruluğun kanıtlanabilmesi adına ilk olarak popülizm ve aşırı sağın birlikteliği üzerine kavramsal bir çerçeve kurulmuştur. Bununla birlikte bu birlikteliğin bir sonucu olan popülist aşırı sağ partiler, bu partilerin seçim başarıları ve seçmen profilleri, Brexit sonuçları ile sağlıklı bir karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla bu tezde konu edinilmiştir. Ayrıca aşırı sağın popülist söylemlerinin yükseliş süreci ve bu sürece etki eden faktörler, Brexit'in oluşmasında etkili olan faktörlerin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla açıklanmıştır.

Anahtar kelimeler: Popülizm, Aşırı Sağ, Brexit, İngiltere

ABSTRACT

THE RISING POPULIST DISCOURSES OF FAR RIGHT IN EUROPE: IN THE CASE OF BREXIT

Emrah ATAY

Master's Thesis

Department of the International Relations

Advisor: Assist. Prof. Dr. İlhan SAĞSEN

November 2019, 118+xiv Pages

Populism and far right are two concepts that are frequently found in the current political literature. Populism, which divides society into two different groups “us” and “them”, has discriminatory features. The discriminatory feature of populism is revealed by the developed populist discourses and leads the masses. The ability of populism to lead the masses in pursuit is also successfully accomplished by the today's far right. In this direction, today's far right develops populist discourses and increases their gains. The populist discourse that far right uses is paving the way for change in European politics. The far right parties with populist rhetoric achieve successful results in the elections and force the mainstream parties to take measures against this rise. One of the developments in this process was the decision of the government's Conservative Party in the United Kingdom to hold a referendum on leaving the European Union. In the referendum process called Brexit, the populist far-right party, the United Kingdom Independence Party, was positioned on the separatist side and tried to convince its constituents by developing populist discourses.

The main argument of this thesis is that “The increasing populist far-right parties and populist discourses in the Europe and in the United Kingdom have been effective in the conclusion of the Brexit result in favor of separation.”. In order to prove the

accuracy of this argument, firstly, a conceptual framework was established on the association of populism and far right. In addition, populist far right parties, which are a result of this association, their election successes and their voter profiles are discussed in this thesis, in order to make a healthy comparison with the results of Brexit. Also, the process of the rising populist discourses of the extreme right and the factors affecting this process have been explained in order to better understand the factors affecting the formation of Brexit.

Key words: Populism, Far Right, Brexit, England

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1. POPÜLİZM VE AŞIRI SAĞ	5
1.1. Giriş	5
1.2. Popülizm.....	6
1.2.1. Popülizm Kavramı	6
1.2.2. Popülizm İdeolojisi	7
1.2.3. Popülizme Ait Yaklaşımlar.....	8
1.2.4. Popülizme Ait Temel Kavramlar	9
1.2.5. Popülizm Türleri ve Popülist Mobilazasyon	11
1.2.6. Popülizm ve Liderlik	12
1.2.7. Popülizm Tarihi	13
1.3. Aşırı Sağ	13
1.3.1. Aşırı Sağ Kavramı	13
1.3.2. Aşırı Sağ İdeolojisi	14
1.4. Aşırı Sağın Popülist Söylemi.....	15
1.5. Popülist Aşırı Sağ Partiler	17

1.5.1. Popülist Aşırı Sağ Parti Özellikleri.....	18
1.5.2. Popülist Aşırı Sağ Partilerin Diğer Partilerle İlişkisi.....	23
1.5.3. Popülist Aşırı Sağ Partilerin Seçim Başarıları.....	26
1.5.4. Popülist Aşırı Sağ Parti Seçmen Profili.....	29
1.5.5. Birleşik Krallık ve Popülist Aşırı Sağ Partiler.....	34
1.5.6. Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi	37
1.6. Sonuç	39

II. BÖLÜM

2. AŞIRI SAĞIN POPÜLİST SÖYLEMLERİNİN YÜKSELİŞİ	41
2.1. Giriş	41
2.2. Tarihsel Gelişim	41
2.3. Aşırı Sağın Popülist Söylemlerinin Yükselme Nedenleri	46
2.3.1. Ekonomik Sıkıntılar	46
2.3.2. Göç Sorunu	50
2.3.3. İstihdam Sorunu	53
2.3.4. Avrupa Şüphesizliği	57
2.3.5. Entegrasyon İçi Göç.....	63
2.4. Avrupa'daki Gelişmelerin Birleşik Krallığa Etkileri.....	65
2.5. Sonuç	68

III. BÖLÜM

3.BİRLEŞİK KRALLIK VE AVRUPA BİRLİĞİ: BREXIT ÖRNEĞİ.....	72
3.1. Giriş	72
3.2. Tarihsel Süreç	73
3.3. Brexit	76
3.3.1. Brexit Süreci	76
3.3.2. Brexit'in Bölgesel İncelenmesi.....	81
3.3.3. Brexit'e Katılım	88
3.3.4. Brexit Seçmen Eğilimleri.....	90
3.3.5. Sonuç	100

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ 103

KAYNAKLAR 107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Avrupa Siyasi Partilerinin Sınırlandırılması.....	22
Şekil 1.2: 1970 - 2016 Yılları Arasında Popülist Partilerin Ülke Bazında Aldıkları Oy Ortalamaları	26
Şekil 1.3: Popülist Partilerin 1960 - 2010 Yılları Arasında Avrupa’da Aldıkları Ortalama Oy Oranları	27
Şekil 1.4: Sınıfsal Grupların Popülist Aşırı Sağ Partilere Desteği	33
Şekil 1.5: 1982 – 2012 Yılları Arasında Birleşik Krallık Göç Tablosu	36
Şekil 2.1: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Ülke Ekonomileri Hakkındaki Görüşleri.....	47
Şekil 2.2: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Ülke Ekonomileri Hakkındaki Görüşleri.....	48
Şekil 2.3: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Ekonomik Krizin İşsizliğe Olan Etkisi Hakkında Görüşleri.....	49
Şekil 2.4: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Göçmenler Hakkındaki Görüşleri (Ülke Bazında)	51
Şekil 2.5: AB Üye Ülke Vatandaşların Göçün Ülkelerindeki Suç Problemlerine Olan Etkisi Hakkında Görüşleri.....	52
Şekil 2.6: 1994 - 2013 Seneleri Arasında Avrupa’da Gerçekleşen Cihatçı Terör Saldırıları	54
Şekil 2.7: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Terörizm İle İlgili Görüşleri	55
Şekil 2.8: AB Üye Ülke Vatandaşlarına Göre Güvenlik Problemlerinin Önem Derecesinin, İki Yıllık Süreçte Geçirdiği Değişim.....	56
Şekil 2.9: 10 Avrupa Ülkesinde Gücün Kendi Başkentlerine Geri Dönmesi İsteyen Kişilerin Oranı ve Siyasi Yelpazeleri	60
Şekil 2.10: AB Üye Ülke Vatandaşlarının “Kendinizi AB Vatandaşı Olarak Görüyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	61
Şekil 2.11: AB Üye Ülke Vatandaşlarının “Kendinizi AB Vatandaşı Olarak Görüyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Vatandaşı Oldukları Ülke Bağlamında Sınıflandırılması	62

Şekil 2.12: 1990 - 2018 Yılları Arasında Birleşik Krallığaa Entegrasyon İçi ve Dışından Gerçekleşen Göçler	63
Şekil 3.1: Brexit Öncesi Gerçekleştirilen Anket Sonuçları	77
Şekil 3.2: 10 AB Ülkesinin Birleşik Krallığın AB'den Ayrılması Hakkındaki Görüşleri	80
Şekil 3.3: Birleşik Krallık Şehirlerinin Ayrılık Lehine Kullandıkları Oy Oranları.....	82
Şekil 3.4: UKIP'in 2014 Avrupa AP Seçimlerinde Şehirler Bazında Aldığı Oylar ve Bu Şehirlerin Brexit'te Verdikleri Ayrılık Oy Oranları.....	85
Şekil 3.5: Birleşik Krallığın AET'den Çıkmasının Oylandığı Halk Oylamasında Verilen Ayrılık Oyu Oranlarının Şehirlere Göre Sınıflandırılması	86
Şekil 3.6: Birleşik Krallık Şehirlerinin Brexit'e Katılım Oranları	88
Şekil 3.7: Birleşik Krallık Şehirlerinin Sahip Oldukları Vasıfsız Nüfus Oranları	96
Şekil 3.8: Eğitim Seviyelerine Göre Kişilerin Brexit'te Kullandığı Ayrılık Oyu Oranları	97

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomi Topluluğu
AP	: Avrupa Parlamentosu
BNP	: Britanya Ulusal Partisi
Dawn	: Şafak - Ulusal Koalisyon
DF	: Danimarka Halk Partisi
EKRE	: Estonya Reform Partisi
FN	: Ulusal Cephe
FPÖ	: Avusturya Özgürlük Partisi
LN	: Kuzey Ligi
NF	: Ulusal Cephe
PRM	: Büyük Romanya Partisi
PVV	: Özgürlük Partisi
SD	: İsveç Demokratları
SNS	: Slovakya Halk Partisi
SVP	: İsviçre Halk Partisi
UKIP	: Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi

GİRİŞ

Popülizm, günümüz araştırmalarında kendine sıkça yer bulmaya başlamış bir kavramdır. Açıĝa çıkarılmayı bekleyen özellikleri ve yakın tarihte alacağı şekle olan merak, popülizmi araştırmacıların ilgisini çeker duruma getirmiştir. Popülizm, günümüzde birçok formda kullanılmakta olup siyaset sahnesinin hem sol hem de sağ kanadında yer alabilmektedir. Popülizm, her kültürde, her coğrafyada, her toplulukta aynı etkide bulunmamakla birlikte kimi ülkelerde çok yoğun şekilde görülmekte kimi ülkelerde ise neredeyse yok denecek kadar zayıf bulunmaktadır.

Her ne kadar popülizmin siyaset sahnesine çıkışı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Rusya'daki çiftçi hareketleri ekseninde gerçekteymiş olsa da günümüzde geldiği konumu itibariyle oldukça genişlemiş ve kökünü aşan bir hareket haline gelmiştir. Odak noktasına halkı alan popülizm ideolojisi; Latin Amerika'dan Avrupa'ya kadar bir çok bölgede fakir halkın, artık yozlaşmaya başlamış elitlere karşı olan öfkesinin dışa vurumu haline gelmiştir. Bu duygulardan beslenen birçok siyasi hareket ve parti popülizmi ajandalarının baş köşesine yerleştirerek buradan siyasi güç kazanır hale gelmişlerdir. Popülizm, farklı coğrafyalarda farklı formlara bürünebilmekte ve yerine göre siyasi yelpazenin en solunda veya en sağında varlık gösterebilmektedir. Nitekim Latin Amerika'da sol görüşte etkili olan popülizm, günümüz Avrupasında sol kanatta mevcudiyet sağlamakla birlikte gelişimini özellikle sağ eksen çevresinde gerçekteştirmektedir.

Avrupa özelinde liberal bir proje olarak tanımlanabilecek Avrupa Birliği'nin (AB) varlığı kıtada popülist hareketliliğin özellikle birlik karşıtlığı ve Avrupa şüpheciliği formunda görülmesine yol açmaktadır. Bu durum kıta üzerinde Avrupa şüphecisi partileri ortaya çıkarmış ayrıca güçlü yerlici hisler sayesinde bu partilerin popülist aşırı sağ parti karakterinde olmasına neden olmuştur. Aşırı sağ ile popülizmin

birbirleri ile yakaladıkları uyum şüphesiz günümüzün siyaset sahnesinde en çok ilgi çeken konulardan olmaktadır. Popülizmin, aşırı sağın üç temel özelliğinden birisi olması şüphesiz ki popülizm ve aşırı sağın arasındaki uyumu artırmakta ve bu iki kavramın tek bir potada eritilip işlenmesini kolaylaştırmaktadır.

1975 senesinde gerçekleştirilen referandumda AB'den çıkmanın oylandığı Birleşik Krallık'ta kırk bir sene sonra bir kez daha bir referandum gerçekleşmiş ve ilk referandumda çıkan birlik ile devam kararının aksine sonraki referandumda farklı bir sonuç alınmıştır. Kırk bir yıllık süreç uluslararası ilişkilerde dengelerin değişmesi adına uzun bir süre olmak ile birlikte kamuoyunun görüşlerinin değişmesini sağlayan faktörler söz konusu olmuştur. Tarih boyunca kıta Avrupası ile rekabet halinde olan Birleşik Krallığın, AB'den ayrılma kararı almasında etki eden en önemli faktörlerden biri şüphesiz aşırı sağın popülist söylemleri olmuştur. Aşırı sağın popülist söylemlerden faydalanmasıyla ortaya çıkan popülist aşırı sağ partilerden Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP), Brexit kampanyası boyunca aktif rol almış ve sonuca doğrudan etki etmiştir. Günümüz itibari ile kaosa dönmüş olan Brexit sürecini, aşırı sağın popülist söylemlerinden bağımsız düşünmek mümkün olmamakla birlikte bu ilişkiyi kurmak için yeterli miktarda gerekçe bulunmaktadır. Sonuç olarak, bu tezin temel argümanını, "Brexit sonucunun ayrılık lehinde sonuçlanmasında, Avrupa kıtasında ve Birleşik Krallık özelinde son dönemde yükselmekte olan popülist aşırı sağ partiler ve popülist söylemler etkili olmuştur." ifadesi olduğu söylenebilir.

Tezi oluşturan başlıca alt sorular "Avrupa'da aşırı sağın popülist söylemleri yükselmekte midir?", "Avrupa'da yükselmekte olan aşırı sağın popülist söylemlerin sebepleri nelerdir?", "Avrupa'da güçlenmekte olan popülist aşırı sağcı partiler; ne şekilde organize olmakta, hangi formlarda ortaya çıkmakta, ne tarz söylemler geliştirmektedir ve en çok kimleri etkilemektedir?", "Avrupa genelinde etkili olan aşırı sağın popülist söylemleri Birleşik Krallık özelinde nasıl etki göstermekte, hangi kurumlar aracılığıyla etkili olmakta ve ne tür söylemler geliştirmektedir?" ve "Birleşik Krallık'ta etkili olan aşırı sağın popülist söylemleri Brexit sonuçlarına ne şekilde etki etmiştir?" şeklindedir. Bu alt sorular tezin ana sorusu olan "Birleşik Krallığın AB'den ayrılışının oylandığı Brexit referandumunun ayrılık lehine sonuçlanmasında Avrupa ve

Birleşik Krallık'ta yükselmekte olan popülist aşırı sağ partiler ve popülist söylemleri etkili olmuş mudur?" sorusunu meydana getirmektedir.

Bu tezde temel amaç, son dönemde dünya gündemini oldukça meşgul eden Birleşik Krallığın AB'den ayrılma sürecinde hem referandum öncesi süreçte hem de Brexit oylamasında aşırı sağın popülist söylemlerinin etkisini göstermektir. Elbette aşırı sağın popülist söylemlerinin son dönemdeki siyaset sahnesine etkisi sadece Birleşik Krallık özelinde olmamakla birlikte bu durumun daha iyi kavranabilmesi adına Avrupa genelindeki aşırı sağın popülist söylemlerinin de iyi bir şekilde anlatılması amaçlanmıştır. Son dönemde popülist aşırı sağ partiler kıta üzerinde daha önce hiç olmadığı kadar oy desteği almakta ve ana akım partileri endişelendirmektedirler. Bu nedenle popülist aşırı sağ partilerin ana akım partileri etkileme gücü ve kısmen yer aldıkları koalisyon hükümetlerindeki özgül ağırlıkları, modern Avrupa siyasetinde politik kaymalara neden olduğu ve günümüzün liberal değerlerinin sorgulanmaya başlandığı ortaya konmak istenmiştir. Liberal kurumların Avrupa'daki en belirgin örneği olan AB, aşırı sağın popülist söylemlerinin olası tehlikelerini hissetmekte ve bunu önlemek adına çözümler üretmeye çalışmaktadır. Bu konu hakkında bu tezde, aşırı sağın popülist söyleminin Avrupa siyasetinde ve AB içerisinde gelecekte köklü değişikliklere sebebiyet verebilecek güçte olduğu Brexit örneği üzerinden gösterilmek istenmiştir. Aşırı sağın popülist söylemlerinin gücünü aldığı etkenleri iyi bilmekte fayda bulunmaktadır. Nitekim bu bilinç ile çalışmada, aşırı sağın popülist söylemlerinin kaynaklandığı etkenler detaylıca analiz edilip bu etkenlerin Brexit sonucunu ne şekilde etkilediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Popülist aşırı sağ parti UKIP'e oy veren kesim ile Brexit'te ayrılık oyu veren kesiminin büyük oranda kesişiyor olması (ideolojik, coğrafi, cinsiyet, yaş, eğitim ve vasıf durumları v.s.) anlatılmak istenenin bariz veriler ile açıklanabilmesinin öngörülmesini sağlamıştır.

Bu tezde bir çok farklı kaynaktan yararlanılmıştır. Kitap, makale, internet kaynakları yanında kamuoyu araştırma sonuçları ve seçim sonuçlarını gösteren görsellere de yer verilmiştir. Özellikle UKIP oyları ile Brexit ayrılık oyları arasındaki benzerliğin daha net görülebilmesi adına bu görsellerin yardımcı olması amaçlanmıştır. Çalışma üç ana bölüme ayrılmış bulunmaktadır. Birinci bölüm, tezin teorik ve kuramsal

altyapısının oluşturulduğu bölüm; ikinci bölüm, örnek olaya etki eden kuramın gelişiminin gösterildiği bölüm, üçüncü bölüm ise örnek olayın teorik altyapı ile bağdaştırılıp anlatıldığı bölümdür.

Birinci bölüm olan “Popülizm ve Aşırı Sağ” bölümünde, öncelikle popülizm ideolojisinden bahsedilip popülizme ait yaklaşımlar, temel kavramlar, türler açıklanıp popülizmin tarihi gelişimi anlatılacaktır. Bunun yanında, aşırı sağ kavramı ve ideolojisinden bahsedilip bu ideolojinin popülist söylemleri kullanması sonucunda ortaya çıkan popülist aşırı sağ partilerin özellikleri sıralanacak ve bu partilerin sahip oldukları seçmen profilleri ile seçim başarıları irdelenecektir.

Tezin ikinci bölümünde ise, aşırı sağın popülist söylemlerinin Avrupa genelinde ve Birleşik Krallık özelindeki gelişimi açıklanmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda tarihsel gelişim kronolojik biçimde açıklanacak ve bu süreçte etkili olan faktörler (Göç, güvenlik ve terör sorunları, Avrupa şüpheciliği ve Birleşik Krallık özelinde entegrasyon içi göç konusu) ayrı başlıklar halinde anlatılacaktır. Bunlara ek olarak, Brexit sürecine götüren faktörlerin daha net anlaşılabilmesi adına kıta Avrupa’ında yaşanan gelişmelerin Birleşik Krallık üzerinde oluşturduğu etkilerden de bahsedilecektir.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise, AB ve Birleşik Krallık ilişkilerinin tarihsel süreci hakkında bilgiler verilip ilişkilerin sekteye uğraması ile girilen Brexit sürecinden bahsedilecektir. Bu bölümde, Brexitte etkili olan aşırı sağın popülist söylemlerinin rolünün daha iyi anlaşılabilmesi adına popülist aşırı sağ parti oyları ile Brexit ayrılık oyları arasındaki bölgesel ve grupsal benzerlikler ortaya çıkartılıp her iki oy tercihi arasında bağlantı kurulabilmesi amaçlanmaktadır.

I. BÖLÜM

1. POPÜLİZM VE AŞIRI SAĞ

1.1. Giriş

“Popülizm” ve “aşırı sağ” günümüzün siyasi konjonktüründe revaçta olan ve sıkça araştırılan iki kavramdır. İlk olarak, Latin Amerikalı araştırmacıların kullanıma açtığı ve zamanla Avrupa ve Dünya genelinde araştırmacıların da ilgisini çeken popülizm kavramının siyasi literatüre girişi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Rusya’da ortaya çıkan çeşitli siyasi hareketler ile birlikte olmuştur. Araştırmacılar tarafından kavramın ana fikrine ve çeşitli yaklaşımlarına açıklık getirilmek istenmiştir.

Toplumunu iki homojen gruba bölen bir ideoloji olan popülizm, fakir halkın yanında olduğu izlenimini yaratmak peşinde olmuş ve siyasi elitleri düşmanlaştırmıştır. Siyasi kanatların her iki tarafında da yer alan popülizm, ağırlıklı olarak sağ kanattaki mevcudiyeti ile araştırma konusu olmuş ve mevcut siyasi ortamın elverişliliği sayesinde araştırmacılara geniş çalışma alanı sağlamıştır. Çeşitli hareketler ve siyasi partiler etrafında mobilize olabilen popülizm, özellikle aşırı sağ hareketler ve partiler ile etkileşim içerisindedir.

Popülizm, aşırı sağın çağı yorumlamak amacıyla kullandığı en etkili araçlardan biridir. Aşırı sağın kendini açıklama ve güç kazanma amacıyla popülist söylemlere başvurması sonucunda, popülist aşırı sağ partiler ortaya çıkmış ve bu partiler günümüzün en çok araştırılan parti ailelerinden biri olmuştur. Göç, yabancı karşıtlığı, güvenlikçilik, milliyetçilik, uluslararası terörizm ve ekonomik krizler gibi konular etrafında konsolide olan bu partiler, başlangıçta küçük ölçeklerde olup zaman içerisinde

aldıkları halk desteğiyle birlikte 21. Yüzyılın ilgi çeken partileri haline gelmişlerdir. Ana akım partilerin aksine fakir halkın sıkıntularına doğrudan yönelen bu partiler, ana akım partilerin yetersizliğinden şikâyet edip birer parti karşıtı parti görünümüne bürünmüş ve sistem partilerine nazaran çok daha milliyetçi ve otoriter özelliklere sahip olmuşlardır.

Tezin ilk kısmını olan bu bölümde, popülizm ve aşırı sağ kavramları detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılacak ve bu iki kavramın kesişimden ortaya çıkan popülist aşırı sağ partileri analiz edilerek bu partilerin hangi seçmen grubunun desteğini hangi gerekçeler ile elde ettiği açıklanmaya çalışılacaktır. Bunlara ek olarak mevcut gerekçelere kıta genelinde son zamanlarda şiddetini artıran Avrupa şüpheciliğinin Avrupa genelinde ve Birleşik Krallık özelindeki etkileri de dahil edilerek bu durumun Birleşik Krallık'taki aşırı sağın popülist söylemleri ile olan ilişkisi incelenecektir.

1.2. Popülizm

1.2.1. Popülizm Kavramı

Popülizm, günümüz siyasetinin yaygın kullanılan kavramlarından biri olmasına rağmen kesin ve genel geçer bir tanıma sahip değildir. Popülizm kavramına kesin bir tanımlandırılmaya yapılamamakla birlikte ve bu kavramın birden fazla anlama gelebileceği araştırmacıların genel kanısıdır (Canovan 1999:3). Popülizmin siyaset dışında da bir çok alanda kullanılmakta olması ve farklı bölgelerde, farklı anlamlar ifade ediyor oluşu popülizmin kavramsallaştırılmasının önündeki başlıca engellerdendir.

Popülizm için yapılan tanımlamalardan birkaçı şu şekildedir: Cas Mudde ve Cristobal Kaltwasser popülizmi; “toplumu fakir sınıf ve zengin elitler olarak iki homojen gruba ayıran ince merkezli ideoloji ve insanın ve toplumun doğası, toplumun organizasyonu ve amaçları ile ilgili normatif fikirlerin bir bütünü” şeklinde tanımlamışlardır (Mudde ve Kaltwasser 2017:6). Yine Mudde'ye göre popülizm; “toplumu ‘fakir halk’ ve ‘yozlaşmış elitler’ olarak iki homojen gruba ayıran, nüfusun çoğunluğunun taleplerini öne çıkaran, ancak diğer grupları kesip atan, politikacıların

genel iradeye uymakla yükümlü olduğu düşüncesine sahip, demokratik olmayan liberalizme, liberal olmayan demokratik bir cevap niteliği taşıyan, tekçi bir ideolojidir” (Mudde 2016:57-8). Daniele Albertazzi ve Duncan McDonnell’in popülizm tanımı; “homojen halk grubunu, elitler ve tehlikeli ötekilere karşı koruyan ideoloji” şeklindedir (Albertazzi ve McDonnell 2008:3). Margaret Canovan ise popülizmi, “halkı; mevcut güç yapısına, toplumdaki adil olmayan baskın fikirlere ve topluluk değerlerine karşı koruyan bir ideoloji” şeklinde tanımlamaktadır (Canovan 1999:3). Elizabeth Kovenock’a göre ise “Popülizm; hınç, şüphe ve kişisel hırstan oluşan gerici bir akımdan başka bir şey değildir.” (Kovenock 1976:59). Paul Hainsworth’ün popülizm tanımı ise “Popülizm, kendi çıkarları uğruna halkı bölen bencil bir ideolojidir.” şeklindedir (Hainsworth 2008:19-20).

Popülizm kelimesi ilk olarak Latin Amerika’daki solcu başkanları, Avrupa’daki sağ partileri ve ABD’deki Cumhuriyetçi Partili ve Demokrat Partili başkan adaylarını tanımlamak üzere kullanılmıştır. Bu kişi ve partiler seçim süreçlerinde popülist söylemlerden faydalanmış ve araştırmacıların ilgisini çekmişlerdir. Popülizm kelimesinin literatürde kullanılmasına gelen başlıca eleştiriler ise, kelimenin saldırgan özellikler taşıdığı iddia edenler ve kelimenin hem sol hem de sağ kanat siyasetini nitelendirebildiği için özgün olmadığını söyleyenler tarafından getirilmiştir (Dornbusch ve Edwards 1992:1). Popülizm, günümüzde geniş bir kullanım alanına sahip olduğundan kesin bir tanımla yapılamamakta ve bu durum kelimenin özgünlükten uzak olmasına neden olmaktadır.

1.2.2. Popülizm İdeolojisi

Popülizm, herhangi bir doktrine ve teoriye sahip değildir (Jamin 2013:40). Popülizmi demokrasi türlerinden biriyle ilişkilendirme ihtiyacı duyan Mudde ve Kaltwasser, popülizm kelimesini liberal demokrasi bağlamı içerisinde konumlandırmayı tercih etmişlerdir. Mudde ve Kaltwasser, bu tercihlerinin sebebini ideolojik gerekçelerle kaynaklandırıp savunmuş ve popülizmin diğer demokrasi türlerinden ziyade liberal demokrasi ile yan yana olduğunu belirtmişlerdir. En belirgin popülist aktörlerin yine liberal demokrasi yapısında mobilize olduklarını savunmuşlardır. (Mudde ve Kaltwasser 2017:1). Demokrasi, egemenlik ve çoğunluğun istekleriyle

ilgilidir, Liberalizm ise çoğulculuk ve azınlık haklarının korunması ile ilgilidir. (Mudde 2016:62). Popülizm ile liberalizmin ortak noktası, yürütme organını güçlendirme ve parlamentoyu zayıflatma amacı taşımaları sebebiyle her ikisinin de statüko karşıtı olmalarıdır (Weyland 1999:382).

Bram Spruyt, Gil Keppens ve Filip Van Droogenbrock'a göre popülizm ideolojisi dört ana fikirden oluşmaktadır. Bunlar: "1-) halk ve elitler olmak üzere iki homojen grubun varlığının kabulü, 2-) bu iki grubun arasındaki antagonistik ilişkinin kabulü, 3-) halkın yanında olup elit sınıfın ret edilmesi, 4-) halkın iradesinin nihai meşruiyet kaynağı olmasına olan inançtır." (Spruyt, Keppens ve Van Droogenbrock 2016:336). Spruyt, Keppens ve Van Droogenbrock'a göre halkın popülizmi benimsemesindeki sebep kendi saygınlıklarını koruyabilecek keskin bir grup ayrımını sağlaması ve bunun gerçekleşeceğine olan inançlarıdır (Spruyt, Keppens ve Van Droogenbrock 2016:336).

Popülizmin ideolojisinin dört ana fikirden oluştuğunu belirten bir diğer araştırmacı Ben Stanley'e göre, popülist ideolojinin dört ana fikri: "1-) halk ve elitler olmak üzere iki homojen grubun varlığın kabulü, 2-) bu iki grubun arasındaki antagonistik ilişkinin kabulü, 3-) halkın egemenliğini fikrinin kayıtsız kabulü, 4-) halkın yüceltilip elitlerin kötülenmesidir". Stanley'e göre, bu dört ana fikir siyaset sahnesinde popülist söylemler aracılığıyla yayılmakta ve gelişmektedir (Stanley 2008:102).

1.2.3. Popülizme Ait Yaklaşımlar

Popülizme ait dört temel yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. İlk yaklaşım olan Laclauan yaklaşıma göre, liberal demokrasi başlı başına bir sorundur ve çözümü liberal değerlerden uzak bir demokrasi anlayışındadır. Bu yaklaşıma göre, bu demokrasi anlayışı mevcut statükonun değişmesinin nihai yoludur ve popülizmin en yüksek seviyede etkisini gösterebilmesi için sosyalist rejim en ideal rejim biçimidir (March 2007:65). İkinci yaklaşım 1980'ler ve 1990'larda Latin Amerikada etkili olan sosyo-ekonomik yaklaşımdır. Bu yaklaşım, yanlış ekonomi politikalarının sebebiyet verdiği ekonomik sıkıntıları çözebilecek popülist bir ekonomi modeli öngörmektedir. Bu yaklaşımlardan üçüncüsü, bizzat bir lider tarafından yürütülen politik stratejidir. Bu

yaklaşımına göre, lider gücünü direk halktan aldığı güçlü bir yönetim arayışındadır. Bu yaklaşım, Latin Amerika ve diğer batılı olmayan toplumlardaki araştırmacılar arasında yaygındır. Dördüncü ve son yaklaşım, liderlerin ve partilerin kalabalıkları peşinde sürüklemeyi amaçladığı yaklaşımdır. Bu yaklaşımda amaç medyanın etkili kullanımı ile beraber maksimum medya ilgisini ve dolayısıyla halk desteğini kendine çekmektir. Bu yaklaşımda lider karizmatik ve güçlü bir kişilik izlenimi vererek halktan biri olduğunu gösterecek hal ve hareketlere girip “elit” kesime karşı “halkın cesur adamı” izlenimi vermeyi amaçlamaktadır (Mudde ve Kaltwasser 2017:3-5).

Yukarıda geçen yaklaşımlara ek olarak, son zamanlarda oldukça ilgi çeken ve yaygın hale gelen kimliksel yaklaşımdan da bahsetmek mümkündür. Bu yaklaşım popülizmi kimliksel meseleler ile açıklamaya çalışmaktadır. Kimliksel yaklaşım, Batı Avrupa’da yerleşik olmakla birlikte Doğu Avrupa’da ve Amerika kıtasında yayılma göstermektedir (Hawkins ve Kaltwasser 2017:3).

1.2.4. Popülizme Ait Temel Kavramlar

Popülizm, üç temel kavrama sahiptir. Bunlar; “halk”, “elitler” ve “genel irade”dir (Mudde ve Kaltwasser 2017:9-11). Halk kavramının buradaki kullanımı, egemen halk, dışlanmış halk ve ulusların bir kombinasyonu şeklindedir. Egemen halk kavramı, “halkı” sadece politik iktidarın kaynağı olarak değil, aynı zamanda “yöneticiler” olarak tanımlayan modern demokratik düşünceye dayanmaktadır. Bu kavram, Amerikan ve Fransız Devrimleri ile yakından bağlantılıdır. ABD başkan Abraham Lincoln’ün ünlü sözleriyle “halkın hükümeti, halk tarafından halk için” (<https://web-archiv-2017.ait.org.tw/infousa/zhtw/DOCS/whatsdem/whatdm2.htm>, 30 Eylül 2019 tarihinde erişildi.). Dışlanmış halk kavramı, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik konumları nedeniyle güce sahip kişi veya gruplar tarafından dışlanan topluluğu açıklar. Bu kavramın popülist liderler tarafından sıkça kullanılmasının altında yatan yegane neden “kızgın ve sessiz çoğunluğu” düşmana karşı seferber edebilme gayesidir. Halk kavramının üçüncü kullanımının ortaya çıkışı uluslar biçiminde olmaktadır. Buradaki ulus kavramı “Alman ulusu”, “Amerikan ulusu” örneklerindeki gibidir. Popülist liderler, kendilerininin halktan yana olduklarını söylerler. Buradaki

halk kavramı, kapsayıcı olmayan dışlanmış halk veya sessiz çoğunluğu ifade etmektedir (Müller 2016:10). Popülizmde halk kavramı, erdemli bir kavramdır (Albertazzi ve McDonnell 2008:6). Bununla birlikte halk her zaman mazlumdur (Stanley 2008:105).

Elit kavramı, genellikle ülke siyasetinde karar alma süreçlerinde etkili olan küçük seçkin grubu ifade eder. Elit kavramının ayırt edici özelliği, halk ile arasında olan karşıtlık üzerine kurulmuş ilişkidir (Stanley 2008:103). Popülist liderler tarafından birincil düşman olarak görülen elit grubu, aynı zamanda popülist liderlerin varlığının da temel dayanağıdır. Popülizmin elit kavramı, sadece siyasi güce sahip kişileri değil, aynı zamanda ülkenin ekonomik gücünün önemli kısmını elinde tutan zenginleri ve medya patronlarını da kapsamaktadır. Popülizme göre, elitler halkın çıkarlarının aleyhinde çalışmakta ve halkın çıkarlarına zarar vermektedirler (Pavlovic 2018:29). Elitizm karşıtlığı, popülizmin temel karakteristik özelliklerinden biridir (Canovan 1981:295).

Popülizm ideolojisini benimsemiş popülist liderler, her ne kadar sınıf ayrımlarının elit kısmın halkın üzerindeki iktidarını güçlendirmek var olduğunu düşünüyor olsalar da, politik ve ekonomik gerekçelerle sınıfsal farklılıkların varlığını bir şekilde kabul etmektedirler. Bu durum özellikle sol kanat popülist liderlerin sosyalizmi araç olarak kullanarak siyaset yapmalarının yolunu açmaktadır. Elitlerin ekonomik gücü ellerinde tutuyor oluşu, popülist liderler açısından onların siyasi başarılarının da kaynağıdır. Popülist liderlere göre, elit sınıf sadece halkın değil ülkenin de kötülüğü için uğraş vermektedir. Yine popülist liderler tarafından, elitlerin “vatan haini” oldukları söylemi sıkça dillendirilmektedir (Stanley 2008:105).

“Genel İrade” kavramı J.J. Rousseau’nun kuramsallaştırdığı “volonté générale” kavramından gelmektedir (Dagger 1981:360). Popülist liderlere göre, halkın genel iradesi elitlerin tercihlerinden önce gelmelidir (Stanley 2008:104). Genel iradenin yerine getirilebilmesi için seçimlerde oy kullanılıp halkın temsilcilerinin seçilmesi yeterli değildir. Genel iradenin, en düzgün şekilde işlemesi için doğrudan demokrasiye ihtiyaç vardır. Halkın kendisini ilgilendiren yasalara doğrudan etki edebilmesi ancak doğrudan demokrasi ile mümkündür. Genel irade kavramının popülizm içerisinde kullanımı

“ortak duyu” kavramıyla ilişkilidir. Genel irade, ortak duyu ile hareket ederek ortak düşmanın yaratılmasını sağlar (Akkerman 2003:152).

1.2.5. Popülizm Türleri ve Popülist Mobilizasyon

Her ne kadar popülizm sağ kanatta olduğu kadar sol kanatta da mevcudiyetini koruyor olsa da akademik çalıştırmalar sağ kanat popülizmi üzerinde yoğunlaşmıştır. Popülizm Güney Avrupa’da sol kanatta, Kuzey Avrupa’da ise sağ kanatta yaygındır.(Mudde 2016:68). Popülist hareketler sağ kanatta veya sol kanatta hatta merkezde olabilmekle birlikte demokratik veya otoriter olabilmektedirler (Jamin 2013:48). Demokratik popülist liderler, arzuladıkları gücü elde ettikleri zaman gerekli reformları gerçekleştirmede otoriter popülist liderlere göre daha başarılıdırlar (Dix 1985:47). Dix, otoriter popülizm ile demokratik popülizm arasında farkları şu şekilde açıklamıştır:

“Otoriter popülist liderler negatif yönleri vurgulamaktayken, demokratik popülist liderler pozitif yönleri vurgu yaparlar. Otoriter popülist liderler, kitlelere hemen kazanç sözü vermekteyken, demokratik popülist liderler yapısal reformlara daha fazla önem vermektedir. Milliyetçilik, otoriter popülizmde (veya "kan ve toprak" ile ilgili kaygı) küçük bir unsur olsa da, demokratik popülizm, özellikle başlangıçta açıkça anti-empyralist olmuştur. Otoriter popülist hareketler fikirlerinin en azından bir kısmı için geleneksel veya otoriter sembollerden ve kurumlardan esinlenirken, demokratik popülist hareketler bunun yerine sembollerin ve bağların sekülerleşmesini ve demokratikleşmesini istemektedir.” (Dix 1985:43).

Popülist mobilizasyon üç şekilde tanımlanabilmektedir. Bunlar; bireysel liderlik, hareket ve siyasi partidir. Popülist aktörler en az birini sağlamak itibariyle kimi zaman iki, kimi zaman ise üç özelliği de gösterebilirler. Mudde ve Kaltwasser, siyasi parti ve liderlik arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadırlar: “Parti, bir liderden daha fazlasıdır. Kurum ve ideoloji güçlü bir lidere bağlanabilir ancak buna tamamen bağlı değildirler.” (Mudde ve Kaltwasser 2017:51). Partilerin bir liderden fazlası olduğu, reddedilemez bir gerçektir. Fakat bu cümle liderin partinin en önemli unsuru olduğu

gerçeğini yalanlamamaktadır. Popülist hareketler, güçlü karizmatik liderler tarafından yönetilmeye eğimli hareketlerdir. Demokrasiye bağlı popülist liderler genellikle entellükler kişiler olmaktadır ancak otoriter özelliklere sahip liderler arasında entellektüel kişi sayısı oldukça azdır (Dix 1985:34).

1.2.6. Popülizm ve Liderlik

Popülist liderler kendilerinin “vox pouli” (halkın sesi; halkın hükümeti, halk tarafından, halk için) olduğunu öne sürerek kendilerini yüceltirler (Mudde 2016:7). Bununla birlikte Takis Pappas, popülist liderleri “karizmatik güçlü adamlar” olarak tanımlamaktadır. Buna rağmen Pappas, bütün popülist liderlerin karizmatik güçlü adam olmadığını da kabul etmektedir. Jean-Marie Le Pen, Andreas Papandreu, Jörg Haider, Viktor Orban ve Silvio Berlusconi Avrupa’daki başlıca karizmatik güçlü adam profili çizen popülist liderlerken; Anders Lange, Mogens Gilstrop, Jean Marie Dedecker, Jaroslaw Kaczinski ve Vladimir Veciar gibi liderler karizmatik güçlü adam profili çizememişler ve partilerini bir arada tutmakta zorlanmışlardır (Pappas 2016: 381-6).

“Popülizm açıkça kitle toplumunun bir ürünüdür.” (Dix 1985:45). Bu nedenle başarılı olmak isteyen popülist liderler halka kendilerinin onların gerçek temsilcisi olduklarını belli etmek zorundadırlar. Bunu halktan biri olduklarını gerek yaşam tarzları gerek söylemleriyle belli ederek ve elit kesimle bir ilişkilerinin olmadığını göstererek yapmak zorundadırlar. Ancak bu durumun istisnaları da mevcuttur. İtalya’nın eski Başbakanı ve aynı zamanda iş adamı olan Silvio Berlusconi buna güzel bir örnektir. Berlusconi sahip olduğu futbol kulübü ve TV kanallarının yardımıyla halktan kopuk olmadığını göstermek adına fazladan çaba sarf etmek zorunda kalmıştır (Mudde ve Kaltwasser 2017:71). Karizmatik liderliğin ne kadar elzem olduğunu açıklaya bilmek adına Avusturya Özgürlük Partisi’nin (FPÖ) efsane lideri Jorg Haider örnek verilebilir. Kendisinin partinin başına geçmesinden önce FPÖ ciddi bir düşüş trendine girmiş ancak parti liderliğini elde etmesiyle beraber partisi Avrupa’daki popülist aşırı sağ partilerin en başarılılarından biri olmuştur (Betz 2001:398)

1.2.7. Popülizm Tarihi

Popülizmin ilk örneklerine 19. yüzyılın sonlarında ABD’de ve Rusya’da rastlanmaktadır (Eatwell 2017:365). ABD’de popülizm, iç savaşı takip eden süre içerisinde görülmeye başlanmıştır. ABD’de 19.yüzyılın sonlarında gerçekleşen çiftçi ayaklanmaları ile başlayan süreçte popülizm bölgesel zayıf örgütlenmeler şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu dönemin fakir halk grubu çiftçiler, elitleri ise politikacılar ve bankerler olmuştur (Taggart 1995:36). Rusya’da popülizm Narodnikler hareketi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Popülizmin Rusya’da ortaya çıkışı da ABD’deki gibi çiftçiler ekseninde olmakla birlikte 19. yüzyılda feodal düzene isyan biçiminde olmuştur (Taggart 1995:36). Bu biçimdeki popülist hareketlilik Doğu Avrupa ülkelerinde de zaman zaman gözlemlenmiştir. Özellikle Avrupa’da popülizm faşizm ve komünizm ile bir arada görülmüştür. Buna Hitler’in faşizm ile sosyalizmi sentezleyen ve popülist söylemler barındıran Nazi partisi örnek gösterilebilir (Mudde ve Kaltwasser 2017:33).

Popülizmin Avrupa kıtası genelinde etkisini göstermesi ise yakın geçmişte, özellikle Avrupa entegrasyonu ve göç konularının problem haline gelmesi ile gerçekleşmiştir. Bu iki ana problem, kıtadaki popülist aşırı sağ partileri için sıçrama tahtası işlevi görmüştür. Yerine göre popülizme ek olarak otoriter, yerlici ve yabancı düşmanı karakterler gösterebilen bu partiler son zamanlarda elde ettikleri seçim başarılarıyla adların sıkça duyurmaktadırlar. Günümüz Avrupası’nda etkin siyasi atmosfer popülizmin güç kazanması adına oldukça elverişlidir. Eğer Avrupa’da her şey yolunda olsaydı popülist aşırı sağ partiler bugünkü kadar konuşuluyor olmazdı. Temsili demokrasi, elitler ve halk yığınları arasındaki farkı artırmakta, hükümeti karmaşık bir forma büründürmekte ve popülizmi beslemektedir.

1.3. Aşırı Sağ

1.3.1 Aşırı Sağ Kavramı

Aşırı sağ büyük bir terminolojik kaos içerisindedir. Aşırı sağ ile eşanlamlı veya yakın anlama gelen onlarca ifade literatürde yer tutmaktadır. Bunlardan bazıları şu

şekildedir: ‘radikal sağ’, ‘sağ’, ‘radikal sağ kanat popülizm’, ‘sağ kanat popülizm’, ‘ulusal popülizm’, ‘yeni popülizm’, ‘dışlayıcı popülizm’, ‘yabancı düşmanı popülizm’, ‘popülist milliyetçilik’, ‘etnik milliyetçilik’, ‘göç karşıtlığı’, ‘yerlilik’, ‘ırkçılık’, ‘aşırıçılık’, ‘yeni faşizm’, ‘postfaşizm’, ‘bütünleştirmecilik’ (Mudde 2007:11-2).

İkinci Dünya Savaşı öncesinde genellikle, ‘faşizm’ ve ‘Nazizm’ kavramları kullanılmaktayken, savaş sonrası dönemde bu kavramlar yerlerini ‘neofaşizm’ ve ‘neo-Nazizm’ kavramlarına bırakmıştır. 1960’lı yıllara kadar bu iki kavram yoğun olarak kullanılmaya devam etmiş ancak bu tarihten sonra ‘sağ kanat radikalçılığı’ kullanılmıştır. 1970’lerin ortalarıyla beraber ‘sağ kanat aşırıçılığı’ trend olmuş ve yerini almıştır. 1980’lere kadar ‘aşırı sağ’ ifadesi neofaşizm ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Terimlendirme tercihlerinde bölgesel olarak da farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin, ABD’deki araştırmacılar aşırı sağ olgusunu ifade etmek için genellikle ‘radical right’(radikal sağ) ifadesini kullanmaktayken, Avrupalı araştırmacılar genellikle ‘extreme right’(aşırı sağ) ifadesini tercih etmişlerdir (Hainsworth 2008:8).

Radikal sağ kavramı ABD’de yaygın olarak kullanılmaya başlanmış ve sosyal psikoloji üzerinden zamanla diğer dillere de çevrilerek kullanılmıştır (Von Beyme 2007:2). Bununla birlikte kimi araştırmacılar ‘neopopülist’, ‘radikal sağ kanat popülist’, ‘radikal popülist sağ’, ‘dışlayıcı popülizm’ gibi terimleri tercih etmektedirler (Hainsworth 2008:19). Günümüzde İngilizce kaynaklarda en sık ‘extreme right’ ve ‘far right’ ifadeleri kullanılmaktayken Türkçe kaynaklarda ağırlıklı olarak ‘aşırı sağ’ ifadesi kullanılmaktadır. Bu tezde ise genellikle Avrupalı araştırmacıların kullandığı ‘extreme right’ ifadesinin, Türkçe karşılığı olan ve ülkemizde en yaygın kullanım şekli olan ‘aşırı sağ’ ifadesi kullanılacaktır.

1.3.2 Aşırı Sağ İdeolojisi

“İdeolojiler kriz anlarında doğarlar ve çatışmalardan beslenirler.” (Hainsworth 2008:67). Mudde’ye göre aşırı sağın çekirdek kavramı tartışmasız ‘ulus’ kavramıdır ve aşırı sağ ideolojisi yerlilik, otoritercilik ve popülizm olmak üzere üç temel özelliğe sahiptir (Mudde 2007:22). Bu üç kavram arasında anahtar rolü gören kavram yerliliktir. Devletin yerli halktan oluşması gerektiği ve yerli olmayanların dışlanması

gerektiği anlayışına dayanan yerlililik; tarihi ve ideolojik olarak ulus devlet ile ilişkilidir ve her halkın kendine ait devletinde kendi başlarına yaşamaları gerektiğini söylemektedir. Otoritercilik, otoriteye olan koşulsuz bağlılığı ifade eder. Popülizm ise halkı fakir halk ve yozlaşmış elit sınıflar olarak ikiye ayıran ince merkezli bir ideolojidir. Aşırı sağcıların ortak amacı statükoyu restore etmektir (Klaus 2007:1).

Jim Wolfreys'e göre aşırı sağ; modern demokratik topluma, liberal bireyselciliğe ve sola karşı verilen tepki sonucunda ortaya çıkmıştır (Wolfreys 2013:21). Matthias Mann'a göre "Faşizm, her zaman üniformaldır; silahlı ve tehlikelidir ve mevcut düzeni kökten değiştirmiştir." (Mann 2004:13). Aşırı sağcıların zaman zaman kıtadaki diğer ülkelerdeki eylemlere katılmak için ülke değiştirmeleri, aşırı sağ ideolojisinin evrenselleşme yolunda gittiğini göstermektedir (Virchow 2013:201). "Bu noktada aşırı sağın kültür, tarih ve ekonomi üzerinden harmanladığı yeni bir sentezle güçlendiği söylenebilir." (Yıldırım 2017:60).

1.4. Aşırı Sağın Popülist Söylemi

Popülizm ve aşırı sağ her ne kadar farklı kaynaklardan doğup farklı süreçler geçirmiş olsalar da günümüzde geldikleri nokta açısından birbirlerine oldukça yakındırlar. Şöyle ki, günümüzde popülizm, aşırı sağın ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Bununla birlikte aşırı sağın temel kavramı olan ulus kavramının popülizm içerisinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Popülizm, aşırı sağın ulus anlayışına sahip olmak ile birlikte ulus içerisindeki düşmanları eleyerek daha dar kapsamlı bir ulusçuluk anlayışına sahip çıkmaktadır.

Aşırı sağın daha önce belirtilen üç temel özelliğinden ilki olan yerlililik anlayışını popülizm çerçevesinden incelemek gerekirse, ülkedeki yerli olmayan nüfusun sebebi olarak ülkedeki elitistlerin gösterildiği görülmektedir. Çokkültürlülüğu yüceleştiren elitist ana akım partilerin göç politikaları, yurtdışından göçleri artırmış ve bu durum yerli halkın çıkarlarına zarar vermiştir (<https://www.spiked-online.com/2016/06/30/how-the-elite-weaponised-immigration/>, 30 Haziran 2019

tarihinde erişildi.). Bu bağlamda aşırı sağ ideolojisinin ilk temel özelliği olan yerlililiğin popülist liderler tarafından da benimsendiğini söylemek mümkündür. İkinci özellik olan otoriterlik, popülizm için önem arz eden bir kavram olmuştur. Her ne kadar demokratik anlayışa sahip olan popülist liderler de mevcutken popülist liderlerin genelde otoriter karaktere sahip olduğu söylenebilir. Mevcudiyeti popülizm için çok önemli olan karizmatik liderler ağırlıklı olarak otoriter kişiliğe sahip kişilerden oluşmaktadırlar. Bu kişiler, otoriter politikalar ile birlikte halka en kısa sürede sorunların çözüleceği sözünü vermektedirler (Dix 1985:34-5).

Aşırı sağ ideolojisinin üçüncü temel özelliği ise bizzat popülizmin kendisidir. Popülizm, günümüz aşırı sağının söylemlerinde sürekli başvurduğu bir ideolojidir. Bu durumun gerçekleşmesinde popülizmin günümüzde siyasi hareketlere en fazla kazanç sağlayan şeylerden biri olması oldukça önemlidir. Ekonomik krizler, terör olayları, göç problemleri ve benzeri durumların halk üzerinde bırakmış olduğu yıkıcı etki popülizme olan ilgiyi artırmış hem halk yığınlarının hem de aşırı sağ partilerin popülist söylemlere yönelmelerini sağlamıştır. Böylelikle Avrupa'daki aşırı sağ partiler halkın haklarını en iyi kendilerinin savunacağı iddia ederek popülist söylemler ile siyaset sahnesinde daha aktif rol oynamaya başlamışlardır. Nitekim kısmen de olsa aşırı sağ partiler bu politikaları ile başarılı olmuş ve dahil oldukları popülist aşırı sağ parti ailesi olarak araştırmacıların dikkatini çekmeyi başarmışlardır (Mudde 2017:4).

Aşırı sağın popülist söylemlerde yoğunlaştığı konular genellikle sınır güvenliği, milliyetçilik ve ulus yapısının korunması, anadilin korunması v.b. konulardır. Sınır güvenliği ile olan popülist söylemler, genellikle göç sorunu etrafında gelişmektedir. Bu konudaki popülist söylemlere örnek vermek gerekirse, 2007 İsviçre seçimleri öncesindeki kampanya sürecinde aşırı sağ parti İsviçre Halk Partisi (SVP), kullandığı bir posterde dört adet koyuna yer vermiştir. Bu koyunlardan üçü beyaz diğeri ise siyah renkte olmakla birlikte beyaz üç koyunun İsviçre bayrağının yanında yer aldığı ve içlerinden birinin siyah koyunu uzaklaştırdığı görülmektedir Bu posterde yer verilen beyaz renkli koyunlar İsviçre vatandaşlarını temsil etmekteyken siyah koyun ise kuvvetle muhtemel ülkeye göç etmeye çalışan Afrikalı göçmenleri temsil etmektedir. Bu koyunların posterlerin benzerleri ilerleyen dönemlerde Almanya Ulusal Demokratik

Partisi (NPD) ve İtalya’da Kuzey Ligi (LN) tarafından da kullanılmıştır (<https://qz.com/617050/switzerlands-largest-political-party-insists-on-depicting-foreigners-as-black-sheep/>, 16 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).

Milliyetçilik konusunda popülist söylemlere örnek olarak, Macar aşırı sağ partisi Jobbik’in sivrisinekli posterinden bahsetmek mümkündür. Bu posterde Jobbik, Macar bayrağının renklerini kullanmış ve yuvarlak içine alınıp üstü çizilen bir sivrisinek görseline yer vermiştir. Ayrıca poster üzerinde Macarca “Parazitlerden kurtulmak için oyunuzu Jobbik’e verin.” yazısına da yer verilmiştir. Burada parazit olarak bahsedilen kişiler, ülke içinde yaşayan Romanlar ve Yahudilerdir. Bunun yanında Jobbik sözcüsü Zoltan Fuzessy’nin yapmış olduğu “Biz ırkçı veya Nazi değiliz, fakat Romanlarla ilgili bir problem varsa orada durup konuşmalıyız.” açıklaması Jobbik’in ülkedeki azınlıklara karşı bakış açısı hakkında yeterli bilgi sağlamaktadır (<http://www.humanrightsfirst.org/sites/default/files/HRF-report-We-Are-Not-Nazis-But.pdf>, 16 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).

Anadil konusundaki popülist söylemlere ise FPÖ’nün “HC-Man” karikatürü iyi bir örnektir. FPÖ 2010 seçimleri kampanyan sürecinde yayınladığı bir karikatürde, partinin genel başkanı Heinz-Christian Strache’nın isminin baş harfleri ile oluşturulan HC-Man adlı süper güçlere sahip bir hayali bir karaktere yer vermiştir. Bu karakter, Avusturyalıları Almanca bilmeyen yabancı göçmenlere karşı korumaktadır. Böylelikle FPÖ, vatandaşlık verilmemesi kaydıyla sadece Almanca konuşan göçmenlere yer verilebileceği söylemini karikatürize ederek belirtmeyi tercih etmiştir (<https://www.diepresse.com/597170/fpo-comic-grune-erstatten-anzeige>, 16 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).

1.5. Popülist Aşırı Sağ Partiler

Bir aşırı sağ partinin popülist aşırı sağ parti olarak nitelendirilebilmesi için aşırı sağın üç temel özelliği olan; yerlililik, otoritercilik ve popülizmi kendi bünyesinde bulundurması gerekmektedir. Bu üç özelliğe aynı anda sahip olmayan aşırı sağ partiler popülist aşırı sağ partisi sınıflandırılmasına girmemektedir. Şöyle ki; her popülist parti

aşırı sağ parti olmamakla birlikte, her aşırı sağ parti de popülist aşırı sağ parti değildir. Aşırı sağın temel üç özelliğinden bir veya birkaçına sahip olmak aşırı sağ partisi olarak sınıflandırılmak için yeterli bir durum iken popülist aşırı sağ parti ailesine dahil olabilmek adına bu üç temel özelliğe de sahip olmak gerekmektedir (Mudde 2017:9).

Avusturya'da FPÖ, Belçika'da Vlaams Belang (VB), Bulgaristan'da Ataka Partisi (Attack), Çekya'da Şafak – Ulusal Koalisyon (Dawn), Danimarka'da Danimarka Halk Partisi (DF), Estonya'da Estonya Reform Partisi (EKRE), Fransa'da Ulusal Cephe (FN), Yunanistan'da Laos, Macaristan'da Jobbik, İtalya'da LN, Hollanda'da Özgürlükler Partisi (PVV), Romanya'da Büyük Romanya Partisi (PRM), Slovakya'da Slovakya Halk Partisi (SNS), İsveç'te İsveç Demokratları (SD), İsviçre'de SVP ve Birleşik Krallık'ta UKIP Avrupa'daki başlıca popülist aşırı sağ partilerdir (Mudde 2017:9).

1.5.1. Popülist Aşırı Sağ Parti Özellikleri

Parti ailelerini tanımlamak için, altı kriterin varlığından bahsedilmektedir. Bu altı kriter sırasıyla; partinin orijini, seçmen sosyolojisi, parti ismi, ulus ötesi federasyon üyelikleri(varsa), politikası ve söylemleri ve son olarak parti ideolojisidir (Mudde 2016:43-5). Parti ailelerin sınıflandırmada genellikle parti ismi ve ulus ötesi federasyon üyeliği değerlendirilir (Mudde 2007:33). Günümüzde başlıca on adet parti ailesinin varlığından bahsedilebilir. Bu partiler: komünist partiler, sol sosyalist partiler, sosyal demokrat partiler, liberal partiler, muhafazakar partiler, sağ kanat partiler, dinci partiler, etnik-bölgesel partiler, çiftçi-işçi partiler ve yeşil partilerdir (Elff 2013, <https://www.elff.eu/pdf/Elff-PartyFamilies-MPSA2013.pdf>, 31 Ekim 2019 tarihinde erişildi.). Bu partiler kendi içlerinde de farklı gruplara bölünebilmektedir. Örneğin; aşırı sağ partiler sağ partilerin bir alt grubu, popülist aşırı sağ partiler ise aşırı sağ partilerin bir alt grubudur.

Popülist aşırı sağ parti ailesi, günümüzün en çok ilgi çeken ve araştırılan parti ailelerinden biridir. Popülist aşırı sağ partilerin, hepsinin birbirini kopyasının olduğunu söylemek mümkün olmamakla birlikte parti ailesinin her bir ferdi diğer aile üyelerinin

herhangi birisiyle en az bir noktada kesişmektedir. Popülist aşırı sağ partilerde biz-ötekiler ayrımı belirgindir. Dünya'nın iyiler ve kötüler olmak üzere ikiye ayrıldığını savunmakta olan her bir popülist aşırı sağ parti kendisine en az bir düşman belirlemiştir (Mudde 2007:63-4). Popülist aşırı sağ partiler, ekonomi haricinde bir çok konuda uç noktalarda yer edinmişlerdir. Bu parti ailesinin isminde geçen “aşırı” kelimesi buradan kaynaklanmaktadır. Sosyo-ekonomik meseleler, popülist aşırı sağ parti ailesinin gündeminde çok fazla yer tutmamaktadır. Bununla birlikte, ana akım partilere karşı sahip oldukları güvensizlik, bu parti ailesinin şüpheli özelliğini ön plana çıkarmaktadır (Akkerman, L. de Lange ve Rooduijn 2016:7-8).

Popülist aşırı sağ partilerin dört farklı düşman türde düşmanları olabilmektedir. Bunlardan ilki; aynı ülkeden ve aynı ulus içerisinde olan düşmanlardır. Burada bahsedilen düşman türünü elitler oluşturmaktadır. Burada bahsi geçen elitler, ülke içerisinde ekonomik ve siyasi gücü elinde bulunduran kişilerdir. Birçok popülist aşırı sağ parti, elitleri ülkenin çıkarlarına zarar veren birçok şeyin sorumlusu olan “vatan hainleri” olarak görmektedirler. İkincisi; aynı ülke içerisinde fakat farklı uluslardan olan düşmanlardır. Bu düşman çeşidi genellikle etnik azınlıklardan oluşmaktadır. Bu kategoriye hem ülkenin yerlisi durumundaki azınlıklar hem de sonradan göç etmiş yabancılar dâhil edilebilir. Üçüncüsü; ülke dışından fakat aynı ulustan olan düşmanlardır. Bu gruptaki düşmanlar genelde ülke içerisindeki baskılar nedeniyle yurtdışına göç eden aydınlardan oluşmaktadır. Dördüncü ve sonuncusu; hem ülke dışından hem de ulus dışından olan düşmanlardır. Bu kategori ilk üçüne göre oldukça yoğundur. Bu düşman kimi ülkelerde tarihte savaşmış ve hala arada problemlerin olduğu bir ülke şeklinde[Polonyalılar ve Çekler için Almanlar, Slovak ve Rumenler için Macarlar gibi (Betz 1999:308)]; kimi ülkelerde ABD, Rusya, İsrail gibi yayılcı ülkeler şeklinde; kimi ülkelerde ise Yahudi, Müslüman ve Roman gibi spesifik gruplar şeklinde ortaya çıkmaktadır. (Mudde 2007:65-8).

Paul Taggart'a göre, popülist aşırı sağ partilerin ayırt edilebilmesini sağlayacak üç özellik; sağ ideolojiye sahip olmaları, sistem karşıtı olmaları ve toplum için siyaset yaptıklarını iddia etmeleridir (Taggart 1995:43). Ayşegül Er'e göre ise, popülist aşırı sağ partilerin temel karakteristik özellikleri; sosyal eşitliğe ve göçmenlerin

entegrasyonuna karşı olmaları, politikalarını halkın mevcut sıkıntlarına göre belirlemeleri, yerli olmayan her şeyi dışlamaları, halkı harekete geçirebilmek adına popülizmi kullanmaları ve sahip oldukları yabancı düşmanı hislerdir (Er 2014:2).

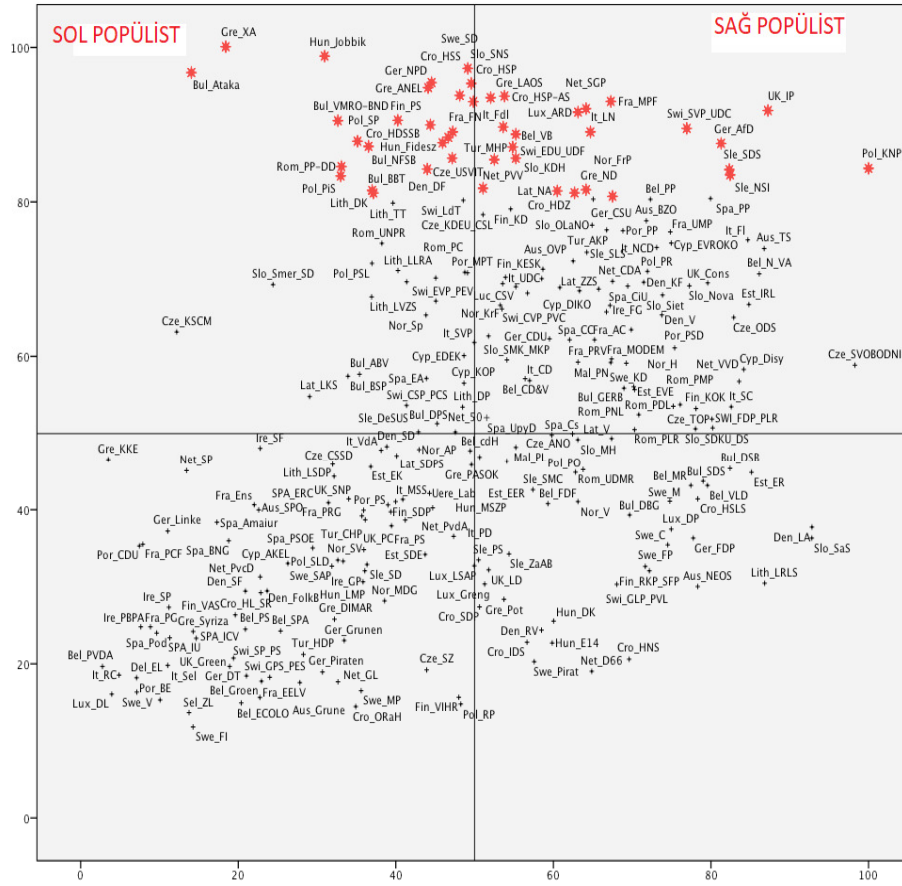
Göç karşıtlığı, yabancı düşmanlığı, otoritercilik, güvenlikçilik, korumacı milliyetçi ekonomi anlayışı, sistem karşıtı popülist söylemler popülist aşırı sağ partilerin seçim başarılarında rol oynayan etmenlerdir (Hainsworth 2008:68-9). Popülist aşırı sağ partiler için üçüncü dünya ülkelerinden gelen göçmenler birer tehdittir. Popülist aşırı sağ partiler için kamu hizmetleri öncelikli olarak aynı milletten olan yerlilere sağlanmalıdır. Günümüz popülist aşırı sağ partileri etnik çoğulcu doktrin temelinde etnik milliyetçi yabancı düşmanlığı ile sistem karşıtı popülizmi birleştirerek yeni bir çerçeve oluşturmuşlardır (Hainsworth 2008:79).

Başlangıçta küçük çapta ve finansal olarak yetersiz olan popülist aşırı sağ partiler medyada yer bularak [Almanya ve Avusturya medyası Nazi geçmişlerinden dolayı aşırı sağ partilere pek yer vermezler (Ellias 2010:37)] tanılabilirliklerini artırmışlardır. Bu durum ana akım partilerin, popülist aşırı sağ partilerin başarılarının sorumlusu olarak medyayı suçlamalarına neden olmuştur (Ellias 2010:35). Popülist aşırı sağ partilerin demokrasi ile olan ilişkileri hakkında iki farklı görüşe yer vermek gerekirse; M. Onur Çöpoğlu'na göre popülist aşırı sağ partilerin demokrasi ile bir sıkıntısı yoktur fakat halkın üzerine çöken liberal kısıtlamalara karşıdır (Çöpoğlu 2017:9). Antonis Ellias'a göre ise popülist aşırı sağ partiler demokrasi ile bir sorunları olmadığını iddia ederler fakat kendilerinin demokrasi anlayışı liberal demokrasinin çoğulcu demokrasisi değil kendilerinden olmayan azınlıkları dışladıkları çoğunlukçu bir demokrasi anlayışıdır. Kimi zaman atılan 'önce Avusturya', 'Fransa Fransızlarıdır.' gibi sloganlar bu durumun göstergeleridir. (Ellias 2010:11). Avrupa popülist aşırı sağ partileri, yoğun yabancı düşmanı motiflere sahiptirler (Arzheimer 2009:259). Bu partiler, kültürel kimliklerin yabancı tehditlere karşı korunması gerektiğini savunur, "biz" ve "onlar" ayrımına giderek önce biz yani kendi insanlarımızın haklarının savunulması gerektiğini söyler ve günümüzün çoğulcu demokrasisine karşı çıkarlar (Rosenberg 2004:23).

Aşırı sağ her zaman olmasa da çoğu zaman sekülerdir, kimi zaman din karşıtı özellikler bile gösterebilmektedir (Camus 2013:108). Günümüz aşırı sağının İslam ile olan ilişkileri bağlamında üç kategoriye ayırmıştır. Bunların ilki, batı toplumun bir parçası olarak İslam dini mensuplarına karşı tutum içinde olanlar; ikincisi İslamı, ABD emperyalizmi ve Siyonizme karşı bir ortak olarak görenler ve üçüncüsü ise göç konularında karşı, İsrail konusunda ise destek çıkanlar. Günümüzde Avrupa'daki çoğu popülist aşırı sağ partisi Yahudi karşıtlığından çok İslam karşıtlığı yapmaktadır (Camus 2013:115). Popülist aşırı sağ partilere göre, İslam ulusal değerlere ve liberal demokrasiye tehdit oluşturmaktadır (Akkerman,L. de Lange ve Rooduijn 2016:35).

Popülist aşırı sağ partilere göre, bugün batı kültürünü tehdit eden başlıca iki şey vardır; “liberalizm” ve “çokkültürlülük” (Camus 2013:118). Angela Merkel’in “Çokkültürlülük tamamen başarısız oldu.” ve Nicolas Sarkozy’nin “Çokkültürlülük bir başarısızlıktır.” sözleri Avrupa’da ana akım parti liderlerinin de çokkültürlülük projesinin başarısız olduğunu düşündüklerini göstermeleri açısından önemlidir (Yardım 2017:221). “Günümüzde çokkültürlülük bir ideoloji değil gerçekliktir.” (Mudde 2016:65).

Popülist aşırı sağ partiler, devlet merkezli ve eşitlikçi olmayan korporatist ekonomi anlayışına sahip olmuşlardır (Er 2014:9). Bu tarz partiler için ekonomik program her zaman arka planda kalmıştır. “Günümüz Avrupa’sındaki diğer siyasi partiler gibi popülist aşırı sağ partiler de faşizmin korporatist ekonomi anlayışının aksine, kapitalizmin temel değerlerini ve market ekonomisini kabullenmişlerdir” (Mudde 2007:122-3). İskandinavya’dakiler başta olmak üzere popülist aşırı sağ partiler vergilendirme politikaları ve bürokrasi işleyişi gibi konularda devlet yapısına muhalif olmaktadır. Bu partiler kapitalist markete karşı olmamakla birlikte uluslararası ve küresel piyasaya temkinli yaklaşmaktadırlar. Mudde’ye göre popülist aşırı sağ partiler kapitalist marketi kabul eden fakat uluslararası serbest ticaret karşı olan ulusal kapitalist bir ekonomi modeline sahiptir (Mudde 2007:125).

Şekil 1.1: Avrupa Siyasi Partilerinin Sınıflandırılması (Inglehart ve Norris 2016, <https://poseidon01.ssrn.com>, 15 Ağustos, 2018’de erişildi.).

Şekil 1.1, Avrupa’daki partilerin kültürel değerler yorumlamalarına göre ne derece popülist veya kozmopolit liberal değerlere sahip olduklarına ve ekonomi anlayışlarına göre ne derece solda veya sağda oldukları değerlendirilerek oluşturulmuş bir skalayı göstermektedir. Bu tabloda popülizm puanlamaları 80’in üzerinde ölçülen partiler popülist partiler olarak kabul edilmiş ve kırmızı yıldız ile işaretlenmiştir. Buna karşılık popülizm puanlamaları 80’in altında kalan partiler popülist parti olarak değerlendirilmemiş ve siyah yıldız simgesi ile gösterilmişlerdir.

Tablodan görülebileceği üzere Avrupa kıtasında mevcut partiler arasında en popülist olanı Yunan Altın Başak (Gre_Xa) partisi olmuştur. Onu sırasıyla Macar Jobbik(Hun_Jobbik), Bulgar Ataka (Bul_Atata) ve Hırvat Haklar Partisi (Cro_Hsp) partileri takip etmiştir. Popülist partiler arasında ekonomi anlayışın en solda olan parti

Bulgar Ataka partisi olmuş onu sırasıyla Yunan Altın Başak ve Macar Jobbik partileri takip etmiştir. Popülist skalanın en üstünde yer alan üç partinin aynı zamanda en ekonomik açıdan sola yakın olması dikkat çekicidir. Bu partilerin sol ekonomik modeline yakın olmalarına rağmen sağ partiler olarak sınıflandırılmasında, milliyetçi ve yabancı düşmanı düşüncelere sahip olması ve bu durumun sahip oldukları ekonomi modelini gölgelemesi veya popülist aşırı sağ partilerin ortak özelliği olan sosyo-ekonomik meselelere pek değinmemeleri durumları ile açıklanabilir. Diğer taraftan ekonomik anlayış açısından en sağda olan popülist parti Polonyalı Yeni Sağ Kongresi Partisi(Pol_KNP) olmuş ikinci sırayı ise UKIP(UK_IP) almıştır.

1.5.2. Popülist Aşırı Sağ Partilerin Diğer Partiler ile İlişkisi

Hainsworth'e göre, popülist aşırı sağ partiler bir çeşit 'parti karşıtı' partilerdir (Hainsworth 2008:11-2). Nitekim kendileri de kendilerini parti karşıtı partiler olarak tanımlamaktan çekinmemektedirler (Betz 1993:419). Popülist aşırı sağ partilerin parti karşıtlığı üç temel kültürel nedene dayanmaktadır; karşı devrim, milliyetçilik ve idealizm. Popülist aşırı sağ partiler karşıt devrimci partilerdir. Mevcut sistemi başarısız bulmakla birlikte siyasi partileri sorun çözme konusunda yetersiz görmektedirler. Popülist aşırı sağ partiler milliyetçi partilerdir ve siyasi partilerin yeterince milliyetçi olmadıklarını düşünmektedirler. Son olarak, popülist aşırı sağ partiler idealisttirler ve siyasi partilerin genel iradeye gerekli değeri vermemesinden dolayı halkın taleplerinin karşılık bulamayacağını düşünmektedirler (Ignazi 1996:291).

Parlamente sistem karşıtlığı, çoğulculuk, milliyetçilik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi özellikler popülist aşırı sağ partilerin karakteristik özelliklerindedir. Bu özellikler, popülist aşırı sağ partilere has olmamakla birlikte aşırı sağ ailesinde olmayan partiler de bu özelliklerden bir veya birkaçına sahip olabilmektedir. Örneğin; bütün aşırı sağ partiler milliyetçidir ancak bütün milliyetçi partiler aşırı sağcı değildir (Mudde 2007:30). Ayrıca bütün faşist ve neo-faşist partiler aşırı sağcıdır fakat bütün aşırı sağcı partiler faşist veya neo-faşist değildir (Hainsworth 2008:17).

Hans-George Betz, milliyetçi popülist aşırı sağ partileri ve liberal popülist aşırı sağ partileri şu şekilde ayırmıştır:

“Milliyetçi aşırı sağ partiler daha düşük yaşam seviyesine sahip alanlardan, daha düşük eğitim seviyesine sahip işçi sınıfı statüsüne itiraz etme eğilimindedir. Bu kişilerin endişelerini ve kızgınlıklarını yansıtan milliyetçi aşırı sağ partiler, yasa ve düzene, geleneksel ahlaki değerlere ve göçmenlere ve mültecilere radikal muhalefet üzerinde durma eğilimindedir. Neo-liberal aşırı sağ partiler, daha yüksek eğitim seviyesine ve karışık sosyal statüye sahip seçmenlere hitap etme eğilimindedir. Bu kişilerin isteklerini yansıtan bu taraflar, bireyciliği ve pazar odaklı bir liberalizmi vurgularken, göçmenliğe daha az vurgu yapıyorlar.” (Betz 1993:684).

Sistem partileri, merkez sol veya merkez sağda kalan sol sağ ayrımında aşırıya kaçmayan ve sosyoekonomik meselelere bakış açılarıyla değerlendirilen partilerdir. Popülist aşırı sağ partiler ise sistem partilerinin aksine merkezde konumlandırılmayacak kadar aşırı, genellikle sosyokültürel meselelerle ilgilenen sistem karşıtı partilerdir (Akkerman, L. de Lange ve Rooduijn 2016:7). Bu partilerin en önemli özelliklerinden biri de sistem partilerini yönlendirebilme yetenekleridir. Bugüne dek Avrupa’da popülist aşırı sağ partiler tek başına iktidar olmasalar da çeşitli koalisyonlara katılarak kendilerine hükümet kanadında yer bulabilmiş (Çöpöğlü 2017:14) ve koalisyon partnerlerini etki altına alabilmişlerdir. Örnek vermek gerekirse, Avusturya’da FPÖ yer aldığı koalisyonda koalisyon partnerlerini de marjinal çizgiye çekmiş bunun sonucunda AB üye devletleri koalisyon hükümetine yaptırımında bulunma kararı almışlardır (Betz 2001:400). Popülist aşırı sağ partilerin politikalarının halk nezdinde karşılık bulması, özellikle iktidardaki sistem partilerinde oy kaybının önüne geçmek amacıyla bu politikaları dikkate alma zorunluluğu doğurmakta ve bu partileri taklit etmek zorunda kalmaktadırlar.

Popülist aşırı sağ partiler, sağ sistem partilerine nazaran çok daha asimilasyoncu ve de kısıtlayıcıdır (Akkerman, L. de Lange ve Rooduijn 2016:35). Zaman zaman bu partilerin politikalarında yumuşamaya gittiği ve zaman zaman tekrardan radikalleştikleri

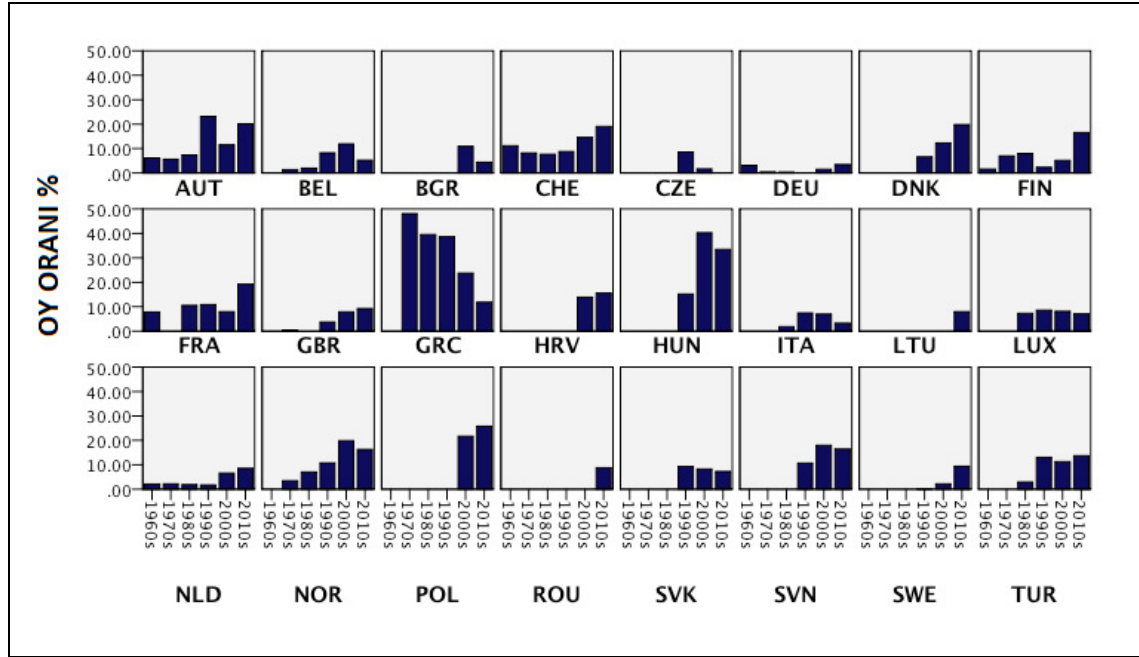
görülmektedir (Akkerman,L. de Lange ve Rooduijn 2016:40-1). “1995 ve 2004 yılları arasında ana akım partiler ve aşırı sağcı partiler neredeyse eşit miktarda popülisttirler. Bununla birlikte 2005’ten beri aşırı sağcı partiler, seçim başarılarıyla endeksli olarak, popülist söylemleri yoğunlaştırmış, ana akım partiler ise elitlere yönelik eleştirilerini hafifçe değiştirmişlerdir. 2005 - 2009 yılları arasında aşırı sağcı partiler ana akım partilerin neredeyse dört katı popülisttirler. 2010 yılındaki seçimle birlikte yapılan analizde bu farkın beşe çıktığı görülmektedir (Akkerman, L. de Lange ve Rooduijn 2016:46). 2000’li yıllarla birlikte aşırı sağ partiler göç ve AB entegrasyonu konularının da etkisiyle popülist söylemlerini artırmışlardır. Popülist aşırı sağ partiler, ana akım partilerin merkeze yaklaşma eğiliminde olduğu durumlarda daha başarılı sonuçlar almaktadırlar (Rooduijn 2015:6).

Ellias’a göre çoğu sefer rekabeti yükseltmek adına milliyetçilik kartına başvuran partiler, popülist aşırı sağ partiler değil ana akım partilerdir. Ellias, bu düşüncesini Jacques Chirac’ın göçmenler için sarf ettiği “gürültülü ve pis kokulu” sözünü ve Nicolas Sarkozy’nin yine göçmenlerden “pislik” diyerek bahsetmesini örnek vermiştir (Ellias 2010:28). Birleşik Krallığın eski İşçi Partili başbakanı 2007 senesinde yaptığı bir konuşmada ‘Britanya’daki işler Britanyalı işçiler içindir.’ ifadesini kullanmıştır (Wolfreys 2013:29). Bu ifade dönemin Muhafazakar Partili muhalifleri tarafından aşırı sağ parti Britanya Ulusal Partisi (BNP)’den rol çalmaya çalışmak şeklinde yorumlanmıştır (Ellias 2010:2).

Yeşil partiler ile popülist aşırı sağ partiler; hemen hemen bütün Batı Avrupa ülkelerinde birdenbire ortaya çıkmaları, aldıkları oy ve parti yapıları bağlamında küçük çaplı partiler olmaları, meclislerinde genellikle muhalefet partisi olmaları ve ana akım partilere karşı protest tavır takınmaları açısından benzeşmektedirler (Müller-Rommel 1998:193). Popülist aşırı sağ partiler, karizmatik liderliğe sahip, bürokratik olmayan ve belli bir hiyerarşik yapıya sahip partilerdir (Müller-Rommel 1998:194). Yeşil partiler ve popülist aşırı sağ partiler federal yapıli devletlerde üniter devletlere nazaran daha başarılı olmaktadır (Müller-Rommel 1998:197). Hükümetin meşruluğunu kaybetmeye başladığı ekonomik kriz dönemlerinde popülist aşırı sağ partilerin oyunu artırma şansı yakaladığı gözlemlenmektedir. Ekonomik ve siyasi krizler popülist aşırı

sağ partileri güçlendirmektedir. Tam aksine ekonominin yolunda gittiği refah seviyesi yüksek ülkelerde çevre ve benzeri konulara artan duyarlılık sebebiyle yeşil partiler yüksek oy alma şansına sahip olmaktadır (Müller-Rommel 1998:199)

1.5.3. Popülist Aşırı Sağ Partilerin Seçim Başarıları

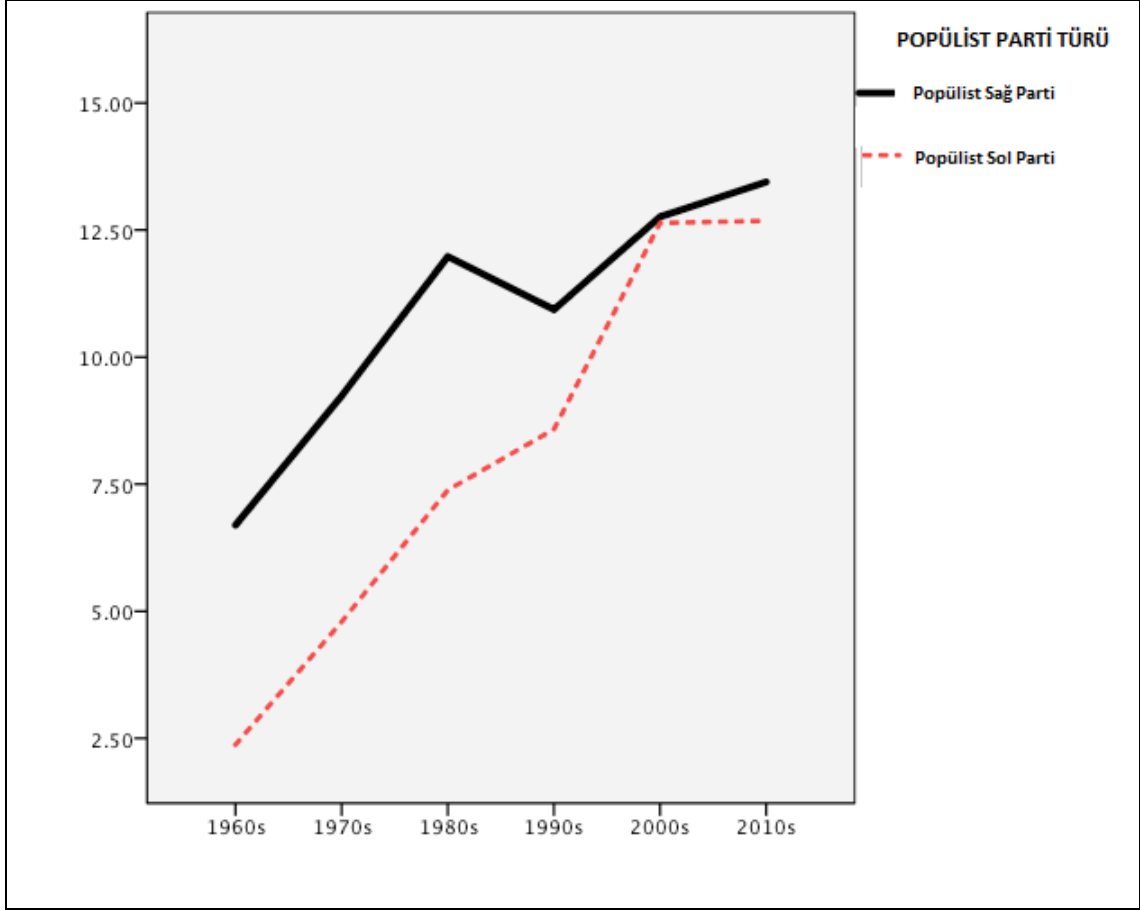

Şekil 1.2: 1970 - 2016 Yılları Arasında Popülist Partilerin Ülke Bazında Aldıkları Oy Ortalamaları (Inglehart ve Norris 2016, <https://poseidon01.ssrn.com>, 15 Ağustos, 2018'de erişildi.).

Şekil 1.2, 24 Avrupa ülkesinin 1960 - 2010 yılları arasında ülkelerindeki popülist partilerin aldıkları oy oranı ortalamalarını göstermektedir. Grafikte yüksek oranları ile en göze çarpan iki ülke Yunanistan ve Macaristan olmuştur. Yunanistan popülist partilerin 1970 yıllarında yakaladığı %50'ye yakın oran Avrupa tarihinin en yüksek popülist parti oy oranı ortalaması olmuştur. Ancak bu oran seneler içerisinde erimiş ve %10'lar seviyesine gelmiştir. Elbette bu durumun gerçekleşmesinde ülkede artan popülist parti sayısının etkisi büyüktür. Macaristan örneğinde ise 1990 yılına kadar herhangi bir popülist parti varlığına rastlanmaz iken 2000'li yıllara gelindiğinde %40'ı bulan ortalama popülist parti oy oranı karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle, ortalama

popülist parti oy oranında en hızlı yükseliş 1990 ve 2000’li yıllar arasında bu ülkede gerçekleşmiştir.

Şekil 1.3: Popülist Partilerin 1960 - 2010 Yılları Arasında Avrupa’da Aldıkları Ortalama Oy Oranları (Inglehart ve Norris 2016, <https://poseidon01.ssrn.com>, 15 Ağustos, 2018’de erişildi.).

Şekil 1.3, yıllara göre popülist sol ve popülist sağ partilerinin aldıkları oyların çizelgesini vermektedir. Siyah şeritli çizgi popülist sağ partilerin on senelik dilimlere göre ortalama oy oranı değişikliklerini göstermekteyken kırmızı kesik çizgi popülist sol partilerin on senelik dilimlerde yaşadığı ortalama oy oranı değişikliklerini göstermektedir.

Şekil 1.3’e göre Avrupa’daki popülist sağ parti oy oranları 1960 senesinde %5 ile %7,5 arasındadır. Söz konusu oran bu tarihten 1980 senesine kadar sürekli artış

göstermiş ancak 1980 senesinden 1990'a kadar düşüş trendine girmiştir. 1990'lı yıllarda tekreadan yükselişe geçen ortalama popülist sağ parti oy oranları 2000 senesinde geriden gelen ortalama popülist aşırı sol parti oy oranları ile eşitlenmiş ancak ilerleyen zamanlarda yükselişini sürdürerek tekrardan öne geçmiştir.

Kesik kırmızı çizgiler ile gösterilen ortalama popülist sol parti oy oranları 1960 senesinde %2,5 civarındayken 40 sene sonra 2000 yılında %12,5 oy oranını yakalamış ancak bu süreden sonra yükselişi durmuş yatay hızda devam etmiştir. Hem ortalama sol hem de ortalama sağ popülist parti oylarını toplayacak olursak 1960 senesinde %10'un altında olan ortalama popülist parti oylarının 2010'lu yıllara geldiğimizde %25'i aştığını görülmektedir. Bu durum aradan geçen 50 senede popülist partilere olan ilginin en az 2,5 katına yükseldiğini göstermektedir.

2014 senesi Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerinde popülist aşırı sağ partilerin (özellikle FN) elde ettiği başarılar dolayısıyla önemlidir. Bu başarı, aşırı sağ parti liderlerinde büyük heyecan yaratmış ve şu tarz açıklamalarda bulunmuşlardır; Le Pen (FN lideri): "Halkımız için buradayız, halkımızın özgürlüğü için buradayız.", Geert Wilders (PVV lideri): "Bugün D-Day'dir, özgürlüğümüzün başlangıcındayız" (Mudde 2016:39). Popülist aşırı sağ partiler, kendilerinin halkın çıkarlarını savunan demokrasinin gerçek temsilcileri olduklarını savunmak ile birlikte (Betz 2001:393), kendilerini "halkın gerçek sesi" olarak ifade ederler (Gökçe 2016:794).

2019 AP seçimleri, popülist aşırı sağ partilerin yükselişinin devam ettiği bir seçim olmuştur. Her ne kadar popülist aşırı sol partiler bu seçimde tökezlemiş olsa da popülist aşırı sağ partiler, özellikle büyük ülkelerde yükselişini sürdürmüştür. İtalya'da Lega Nord ve Birleşik Krallık'ta UKIP'e alternatif olarak ortaya çıkan ve %30,79 oy oranı yakalayıp öncülü UKIP'in başarısını ilerleten Brexit Partisi bunlara örnektir. Bu seçimler popülist aşırı sağ partilerin artık marjinallikten çıkıp kanıksanmaya başladığını göstermesi açısından önemlidir (<https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/28/far-right-european-elections-eu-politics>,24.06.2019 tarihinde erişildi.)

AP seçimleri, Avrupa şüphesiz seçmenlerin kendilerini doğrudan ifade edebilmeleri için bir fırsattır. Bu sebeple AP seçimlerinde bu kişiler popülist aşırı sağ partilere daha fazla yönelmekte ve bu partilerin ulusal seçimlere nazaran daha başarılı sonuçlar almasına yardımcı olmaktadır. AP seçimleri, seçmenlerin ülkedeki hükümetlerin performansından ziyade AB ile ilgili konuları değerlendirerek oy kullanmaları açısından “ikinci düzen” seçimler olarak adlandırılır (Bressanelli ve Bull 2014:84). Ayrıca AP seçimleri katılımın hayli düşük olduğu seçimlerdir. “1999 yılından beri AP seçimlerindeki en büyük parti oy kullanmayanlardır” (Mudde 2016:55).

Popülist aşırı sağ partilerin başarılı olabilmeleri, halkın sisteme olan kinlerini başarılı bir şekilde organize edebilmek ve ilerde yaşanabilecek sosyoekonomik değişikliklere ayak uydurabilecek plan ve programlara sahip olmalarından geçmektedir (Betz 1993:415). Matthijs Rooduijn’e göre ise popülist aşırı sağ partilerin kazanma formülü; neoliberal ekonomik pozisyon ile birleştirilmiş güçlü milliyetçi tutumdur (Rooduijn 2015:8). Mudde, üç sebepten ötürü popülist aşırı sağ partilerin daha etkili olabileceğini düşünmektedir. Bu sebepler; değişen kitle iletişim araçlarının siyasi alandaki yenilikçi rolü, seçimlerde aldıkları oy oranlarının yükseliş trendinde olması ve ortaya daha başarılı yeni popülist aşırı sağ partilerin çıkmaya başlamasıdır (Mudde 2016:16). 2013 yılında AB ülkelerinin yarısında popülist aşırı sağ partiler mecliste yer bulabilmiş ve sadece iki ülkede koalisyon hükümetlerine katılabilmişlerdir (Mudde 2016:21).

1.5.4. Popülist Aşırı Sağ Parti Seçmen Profili

1960'lardan bu yana, çevrecilik, feminizm, solcu özgürlükçülük, küreselleşme karşıtlığı, katılımcılık, çok kültürlülük ve savaş karşıtlığı gibi temalara daha fazla toplumsal önem verilmesi, seçmenleri geleneksel sol kanatlı partilerden uzaklaştırmaya sağlamış; buna ek olarak sağcı otoritercilik, etnokentizm, göçmen karşıtlığı, güvensizlik ve Avrupa şüphesizliği, gibi konular popülist aşırı sağ partilere ana akım partilerden seçmen kazandırmıştır. (Hainsworth 2008:26).

Günümüzde aşırı sağ, globalleşmekte olan dünyanın bu geçiş sürecinde olumsuz etkilenen ve yüceltilen çokkültürlülüğün kendilerine fayda sağlamadığı kanısında olan

kişiler tarafından desteklenmektedir (Öner 2014:164). Popülist aşırı sağ parti seçmenlerin ulusal kimlik konusundaki hassasiyeti geri kalanlardan çok daha yüksek olmak ile birlikte göç ve çok kültürlülük konusunda daha negatif görüşlere sahiptirler (Ellias 2010:23). Popülist aşırı sağ parti seçmenleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar; dışlanmış küçük burjuva grubu, otoriteyi destekleyen genç işçi grubu ve tarım politikalarından rahatsız olan çiftçiler ile vergilendirme politikalarından rahatsız olan esnafların oluşturduğu gruptur (Müller-Rommel 1998:194).

Popülist aşırı sağ partiler için en kazançlı iki faktör işsizlik ve göçtür. Mavi yaka işçiler, gençler ve işsizlerin en ilgili oldukları parti grubu popülist aşırı sağ parti grubudur (Arzheimer 2009:267). Vasıfsız işçiler ve eğitim seviyeleri düşük işsiz gençler aşırı sağ partiler adına önemli bir potansiyel yaratmaktadır (Betz 1993:423). Yapılan araştırmalara göre işsizliğin yüksek olması aşırı sağ partilere fayda sağlamaktadır (Hainsworth 2008:88). Yüksek işsizlik ve çok partili sistemler aşırı sağ oylarını yükseltmekte iken yüksek seçim barajı aşırı sağ oylarını aşağıya çekmektedir (Jackman ve Volpert 1996:517). Mavi yakalı seçmenin sol partilerden uzaklaşmaya başlaması aşırı sağ partilerin oylarını artırmasında etkili olmuştur. Teknolojinin gelişmesi ve uluslararası ticaretin yoğunlaşması; mavi yaka işçilerin piyasa değerlerini kaybetmelerine, daha düşük fiyatlara çalışmalarına ve işsiz kalmalarına neden olan sebeplerdendir (Oesch 2008:351). Bunun yanında düşük maaşlar ile zor şartlarda çalışan beyaz yakalı seçimde de aşırı sağ partilere yönelik görülmektedir (Hainsworth 2008:99).

Sosyal yardımların sadece ülke vatandaşlarına verilmesi fikri olarak açıklanabilecek “refah devleti şovenizmi” popülist aşırı sağ partilerin temel politikalarından biridir (Oesch 2008:352). Aşırı sağ partilere destek veren işçi grupları partiden partiye değişebilmektedir. Örneğin; Avusturya’da FPÖ, Belçika’da V1b ve Norveç’te FrP en fazla desteği üretim safhasında çalışan işçilerden almaktadırlar. Buna karşılık Fransız FN ise en büyük desteğini servis personellerinden almaktadır (Oesch 2008:356). İşçi sınıfının, orta sınıfa nazaran popülist aşırı sağ partilere oy vermeye meyilli oldukları yapılan araştırmalar sonucunda açıktır (Oesch 2008:359). 1930’lardaki

Nazi oylarının %45'i orta sınıftan, %40'ı ise işçi sınıfından gelmiştir (Eatwell 1997:169).

Popülist aşırı sağ partiler, en büyük desteği göçmenlerden rahatsızlık duyan işçi sınıfı ve alt-orta sınıftan almıştır. Göçmenlere karşı olduğunu belirten kişiler popülist aşırı sağ partilere oy vermeye meyillidirler (Sunaoğlu 2014:35). Göçmenlerin işlerini ellerinden aldıklarını iddia eden yerli halk işsizliğin nedeni olarak göçmenleri göstermektedirler. FN destekçileri tarafından seslendirilen “İki milyon Fransızın işsiz kalmasının sebebi iki milyon mülteci.” sloganı halkın bu konuya tepkisini göstermesi açısından önemlidir (Corron 1989:62). Kişiler kendi etnik kökeninden olan göçmenlere karşı toleranslı iken farklı kökenden olan göçmenlere ise mesafelidirler (Sunaoğlu 2014:39-40). Roger Eatwell'e göre FN seçmenleri faşist ve ya ırkçı olmaktan ziyade göç konusunda kaygıları olan vatandaşlardır ve aşırı sağ partilerin kazandıkları oy desteğinin nedeni faşist ve ya ırkçı olmaları değil, sistem karşıtı olmalarıdır (Eatwell 1994:319).

Anthony Mughan ve Pamela Paxton'a göre, popülist aşırı sağ partilerin başarısı sadece göç karşıtlığına indirgenemez ayrıca göçmenlerin kimlikleri ve göç ettikleri ülkelerdeki topluma karşı tutumları da önemli yer tutmaktadır (Mughan ve Paxton 2006:345). Yüksek eğitim seviyesine sahip kişiler, işlerinin vasıfsız göçmenler tarafından ellerinden alınması ihtimalinin düşüklüğü sebebiyle göçmen meselesinde daha duyarlı olmaktadır (Arzheimer 2009:263). Popülist aşırı sağ partilerin oy kaybı yaşaması sistem partilerinin onlardan oy çalmasıyla mümkündür. Bunun için sistem partilerinin göç, işsizlik ve çok kültürlülük gibi konulara eğilmesi gerekmektedir (Arzheimer 2009:264).

Popülist aşırı sağ partilere oy veren işçi sınıfının genel motivasyonu, işlerini göçmenlere kaptırmayı ve uluslararası ticaretin getirmiş olduğu rekabetçi ortamdan zarar görmemeyi sağlamaktır (Oesch 2008:350). Göçmenlerin ülke kültürüne zarar verdiği popülist aşırı sağ parti seçmenlerinin yaygın görüşüdür Göçmen karşıtlığı konusunda işçi sınıfı genellikle ekonomik kaygılar güderken orta sınıfta bu durum daha çok kültürel (Oesch 2008:365). Göçün sebebiyet verdiği oy eğilimleri her ne kadar

açık olsa da Italo Colantone ve Piero Stanig'e göre göç konusu halkın sıkıntılarına gerekçe olarak uydurmuş olduğu bir "günah keçisi"dir (Colantone ve Stanig 2016:38). Yavuz Yıldırım'a göre halkın karar alma süreçlerinde radikalizme başvurması, liberal kurumların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Yıldırım 2017:54).

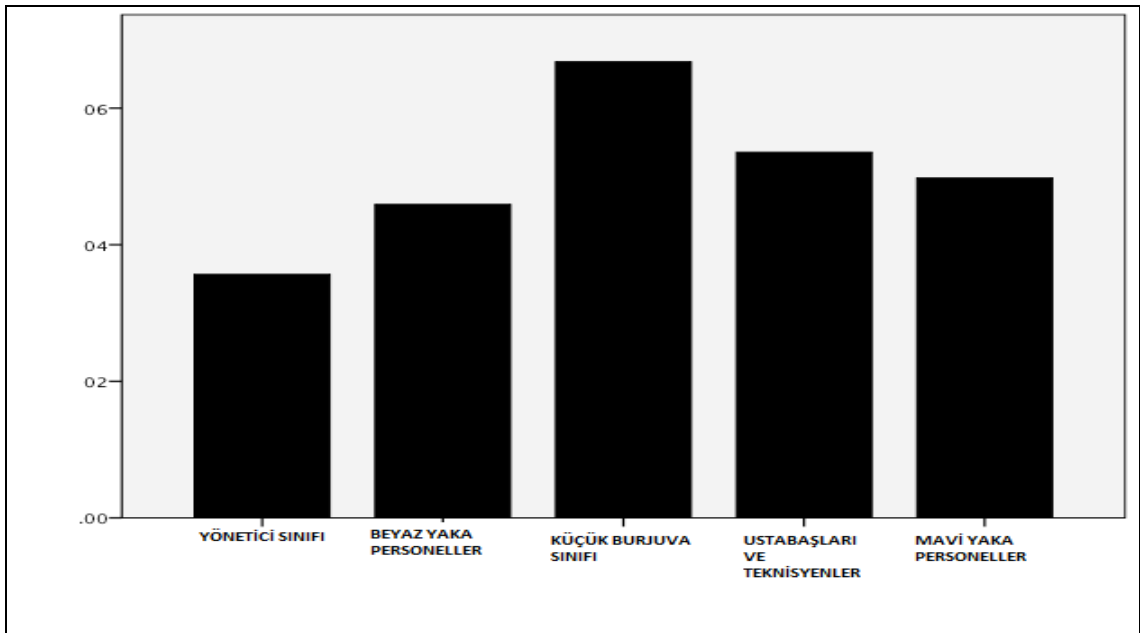
Popülist aşırı sağ partilere oy veren seçmenlerde kuvvetli milliyetçilik ideolojisi gözlemlenmek ile birlikte bu kişilerde ulus devletlerine bağlılık hat safhadadır. Aynı grubun bireyleri kendi grup üyelerine daha pozitif yaklaşıma meyilli iken kendi grubu dışında kalan kişilere karşı negatiftirler (Sunaçoğlu 2014:7). Bununla birlikte bu grubun politikacılardan olan memnuniyeti oldukça düşüktür (Roodujin 2016:55). 2008 ve 2012 yılları arasında hem popülist aşırı sağ seçmenleri hem de ana akım parti seçmenleri arasında Avrupa şüphecisi özellikler artış göstermiştir. Konu Avrupa entegrasyonu ve ya politikacılardan duyulan memnuniyet olunca her iki grup arasındaki farklılıkların azalmakta olduğu görülmektedir (Roodujin 2016:62). Roodujin, popülist aşırı sağ parti seçmenlerin ana akım parti seçmenlerinden üç konuda ayrıldıklarını savunmuştur. Bunlar; sosyoekonomik konumları, göç ve AB entegrasyonuna karşı tavırlar ve politik açıdan memnuniyet ve ya memnuniyetsizlikleridir (Roodujin 2016:63).

Popülist aşırı sağ parti seçmen profili erkek ağırlıklıdır (Hainsworth 2008:91). 2003 yılında yapılan bir araştırmaya göre, aşırı sağ parti seçmenlerinin cinsiyet istatistikleri Avrupa ülkelerinde şu şekildedir: Almanya= %82,4 erkek, %17,6 kadın; Danimarka=%66,7 erkek, %32,3 kadın; Norveç=%65,9 erkek, %33,1 kadın; Belçika=%60,5 erkek, %39,5 kadın; Fransa=%60,3 erkek, %39,7 kadın; Hollanda=%45,8 erkek, %54,2 kadın (Hainsworth 2008:92). Görüldüğü üzere, 6 ülke içerisinde sadece Hollanda'da aşırı sağ kadın seçmeni aşırı sağ erkek seçmeninden fazladır. Bu sonuçlarda popülist aşırı sağ partilerin ataerkil özellikleri ve kadınları birer milli nüfusu artırmakla görevli ev kadınları olarak görmeleri etkilidir. Popülist aşırı sağ partilerin oy almakta en zorlandığı kesim genç, yüksek eğitimli, orta sınıf kadınlar olmuştur (Hainsworth 2008:93).

Popülist aşırı sağ partiler, ilk kez oy kullanacak olan genç seçmenler arasından başarılı sonuçlar çıkarmaktadır. Modern kesimlerde popülist aşırı sağ partilere ilgi

düşük, politikacılara güvenin düşük olduğu kesimlerde popülist aşırı sağ partilere ilgi yüksektir. Popülist aşırı sağ partiler ve din üzerine yapılan araştırmalar, kişilerin dindarlık seviyelerinin popülist aşırı sağ partilere oy verme konusunda ne kadar etkili olduğu konusunda farklı sonuçlar vermekle birlikte, düzenli şekilde kiliseye gidip ibadet eden kişilerin, yapmayan kişilere nazaran popülist aşırı sağ partilere olan ilgisinin düşük olduğu araştırmaların ortak sonucudur (Camus 2013:107; Sunaçoğlu 2014:34; Rydgren 2009:140).

Roodujin, popülist aşırı sağ parti seçmenlerinin ağırlıklı olarak eğitim seviyeleri düşük ve alt sınıflardan insanlardan oluştuğunu savunmaktadır (Roodujin 2016:60). Bu görüşün aksine; Spruyt, Keppens ve Van Droogenbrock'ın yaptıkları araştırma sonucunda aşırı sağa olan ilgi ile eğitim seviyesinin pek bir ilişkisinin bulunmadığı ve refah seviyesinin artması ile popülist aşırı sağ partilere olan ilginin azaldığı sonucuna varmışlardır (Spruyt, Keppens ve Van Droogenbrock 2016:342). Eğitim ve gelir seviyesi yüksek kişilerde de son zamanlarda popülist aşırı sağ partilere karşı artan sempati gözlenmektedir (Gökçe 2016:798). Buna rağmen sosyal bağları yüksek olan kişilerde popülist aşırı sağ partilere oy verme ihtimali diğerlerine göre daha düşüktür (Rydgren 2009:134).

Şekil 1.4: Sınıfsal Grupların Popülist Aşırı Sağ Partilere Desteği (Inglehart ve Norris 2016, <https://poseidon01.ssrn.com>, 15 Ağustos, 2018'de erişildi.)

Şekil 1.4, ekonomik sınıfların popülist aşırı sağ partilere olan oy desteklerini göstermektedir. Tablodan anlaşılacağı üzere popülist aşırı sağ partilere oransal olarak en fazla oy veren ekonomik sınıf, küçük burjuva olmakla birlikte onu sırasıyla ustabaşları ve teknisyenler, mavi yaka çalışanlar, beyaz yaka çalışanlar ve yönetici sınıfı izlemektedir. Küçük burjuvaların, yönetici sınıfına kıyasla popülist partilere verdiği destek iki katına yakındır.

Sonuç olarak, aşırı sağ partilere olan halk desteğini açıklayabilmek adına “modernleşme sürecinin kaybedenleri” tezi kullanılabilir. Modernleşme sürecinin kaybedenleri tezi, modernleşme sürecinin sonunda ekonomik ve siyasi anlamda kayba uğrayan veya bu süreçte yeterince kazanım elde edememiş halk yığınlarını tanımlamak için kullanılır. Bu teze göre, popülist aşırı sağ parti oyları bu kalabalık halk yığının desteğiyle yükselmektedir (Gökçe 2016:794-5).

1.5.5. Birleşik Krallık ve Popülist Aşırı Sağ Partiler

Birleşik Krallık'ta ırkçı eylemlerin başlangıcı 1948 yılında kabul edilen, Britanya sömürgesi ülkelerde ve Commonwealth üyesi ülkelerde yaşayan kişilere de eşit hakların tanındığı Britanya vatandaşlık sözleşmesini izleyen süreçte gerçekleşmiştir (Geddes ve Scholten 2016:25). Muhafazakar parti bu sözleşmeye ve İşçi Partisi'nin politikalarına karşı çıkmış ve seçim kampanyasında “Eğer bir zencinin komşun olmasını istiyorsan oyunu Liberal Parti'ye veya İşçi Partisine ver.” sloganını kullanmıştır (Geddes ve Scholten 2016:26).

Ulusal Cephe (NF) 1967 yılında bir kaç faşist ve ırkçı grubun bir araya gelmesiyle Birleşmiş Krallık'ta kurulmuş, 1970'li yıllarda adından bahsetmeye başlamış ancak medyanın NF'yi sık sık Nazilerle ilişkilendirmesi sonucunda parti erkek işçi sınıfından bir nebze destek almış olsa da diğer sosyal sınıflara hitap edememiş ve herhangi bir seçim başarısı elde edemeden 1990'lı yıllarda yok olmaya yüz tutmuştur (Eatwell 1998:8-10).1970 yılında yapılan anket sonucunda Birleşik Krallık vatandaşlarının %25'inin NF'nin göç politikalarını desteklediği görülmektedir.

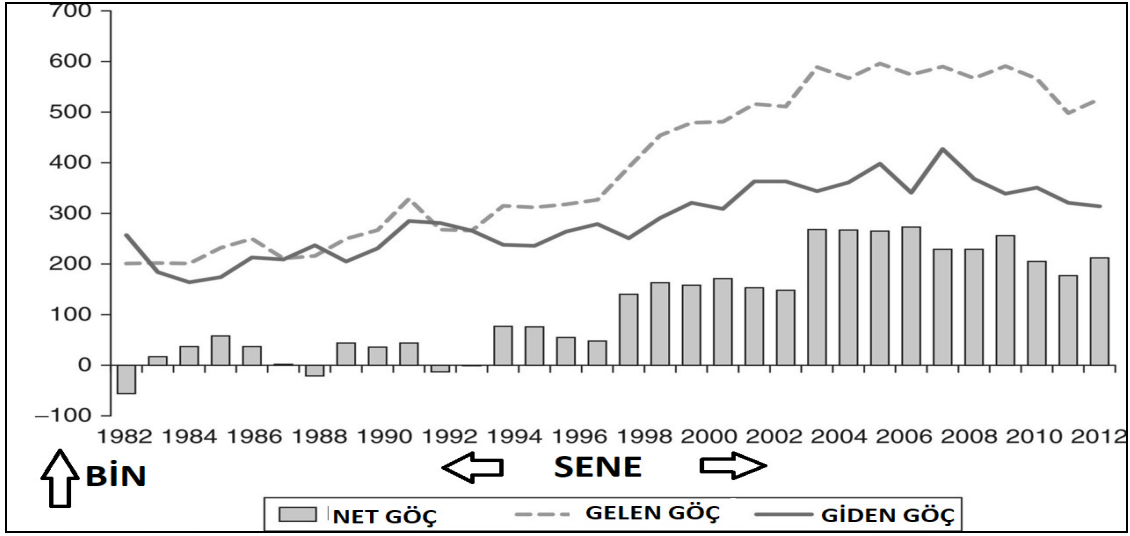

1971 yılında ise iktidarda olan Muhafazakar Parti Britanya sömürge ülkelerinde yaşayanlara Birleşik Krallığa yerleşmelerine izin veren ama Commonwealth üyesi ülke vatandaşlarının bu haklarını elinden alan göçmen sözleşmesini onaylamıştır (Geddes ve Scholten 2016:28). Ülkeye yapılan göç sayısının azalması ile birlikte bu sayıda düşüş yaşansa da 1990'lı yıllarda göçün artmasıyla birlikte göç konusundaki hassasiyet yeniden yükselişe geçmiştir (Eatwell 2006:206).

1981 yılında Margaret Thatcher'ın başta olduğu Muhafazakâr parti 1981 vatandaşlık sözleşmesini yürürlüğe koymuştur. Bu sözleşme üç tip vatandaşlık şekli öngörmüştür. Bunlar: tam hakka sahip olan anavatanda yaşayan Britanyalılar; Krallığa bağlı bölgelerde (Cebelitarık, Falkland Adaları ve Hong Kong) yaşayan vatandaşlar ve denizaşırı sömürge ülkelerde yaşayan ve neredeyse hiçbir hak tanınmayan vatandaşlar şeklindedir (Geddes ve Scholten 2016:28).

Britanya Ulusal Partisi (BNP), 1982 yılında eski NF lideri John Tyndall tarafından kurulmuş ve 1993 seçimlerinde NF'yi geçerek ilk seçim başarısını elde etmiştir (Eatwell 1998:14). BNP'nin odaklandığı dört ana konu özgürlük, demokrasi, güvenlik ve kimlik olmuştur (Wolfreys 2013:26). BNP lideri Nick Griffin, 2001 seçimlerinde elde ettiği %16.4 ile oy ile o güne kadar ülkedeki en başarılı aşırı sağ oy yüzdesini elde etmiştir (Hainsworth 2008:59). 2005 seçimleri öncesinde yayınladığı manifestoda BNP küresel ekonomi yerine ulusal ekonomiyi desteklemiştir (Hainsworth 2008:85).

BNP lideri Griffin farkında olmadan görüntüye alındığı bir konuşmasında İslam için 'aşağılık, ahlaksız bir inanç' demiştir (Hainsworth 2008:74). Kötü liderlik, taktiksel hatalar ve BNP karşıtı kampanyaların başarılı olması ile BNP sahip olduğu seçmen desteğini kaybetmiş ve yerini sivrilmeye başlayan UKIP'e devretmiştir (Hainsworth 2008:59). UKIP'i kendisinden önceki popülist aşırı sağ partilerden ayıran özelliği diğerlerinin aksine şiddete başvurmamış olmasıdır (Geddes ve Scholten 2016:24). UKIP AB'den ayrılma konusunu tartışmak üzere oluşturduğu platform BNP oylarını kendi tarafına çekmiştir (Hainsworth 2008:83).

Şekil 1.5: 1982 – 2012 Yılları Arasında Birleşik Krallık Göç Tablosu (Geddes ve Scholten 2016:30).

Şekil 1.5'te görüldüğü üzere 90'lı yılların ortalarından başlayarak Birleşik Krallığın aldığı göç sayısı verdiği göç sayısından fazla olmuştur. 1998 senesinden 2004 senesine kadar 100 bin ile 200 bin arasında değerler gösteren bu fark, AB serbest dolaşım anlaşmasının yürürlüğe girmesinden bir sene öncesinde 200 binin üzerine çıkmıştır. Ülkedeki göç farkının en yüksek olduğu dönem 2003-2007 yıllarını kapsayan dönem olmuştur. 2005 yılında Londra'da gerçekleşen bombalı saldırıdan sonra Birleşik Krallık'ta Müslümanlar hedef tahtasına oturtulmuştur. Yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan Birleşik Krallık sınırları içerisinde yaşayan Müslümanların %20'sinin bombalı saldırıyı düzenleyen kişilere karşı sempati besledikleri ve %40'ın ise şeriat kuralları ile yönetilmek istemesi ülkedeki Müslümanların ne derece radikal görüşlere sahip olduklarını göstermesi açısından önemlidir (Eatwell 2006:205).

Ülkeye olan göçün büyük artış göstermesi, AB'nin kanunları sebebiyle bu göçün önüne geçilememesi, halkın artan göç konusunda huzursuz olması ve UKIP'in politikalarının halk nezdinde destek bulması 90'lı yılların ortalarından başlayarak Birleşik Krallığın göç politikalarının büyük ölçüde değişmesine sebebiyet vermiştir (Geddes ve Scholten 2016:29). UKIP'in elde ettiği seçim başarısıyla birlikte Birleşik Krallık'taki partiler popülist söylemlerini artırmışlardır (Akkerman, L. de Lange ve Rooduijn 2016:46).

1.5.6. Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi

UKIP, 1991 senesinde tarihçi Alan Sked tarafından kurulmuştur (Ford ve Goodwin 2014:21). Kuruluşundan üç sene sonra 1994 AP seçimlerine katılmış ve oyların sadece %1'ini alabilmiştir. UKIP, 1997 senesindeki genel seçimde ise sadece %0,3 oy alabilmiş ve parlamentoya ilerde partinin başına geçecek olan Nigel Farage'ten başka bir aday gönderememiştir. 1997 seçimlerindeki hezimetten sonra, Sked istifa etmiş ve yerini Michael Holmes'a bırakmıştır. 1999 AP seçimlerinde oyların %6,5'ini alan UKIP, yükselişe geçmiş ve parlamentoda üç sandalye kazanmıştır. 2001 genel seçimine Jeffrey Titford liderliğinde giren UKIP, oyların yalnız %1,5'ini alabilmiş ve AP seçimlerindeki yükselişini ulusal seçimlerde tekrarlayamamıştır (Ford ve Goodwin 2014:24-41).

2004 AP seçimleri UKIP'in tekrardan oylarını artırdığı seçimler olmuştur. UKIP, bu seçimde 2,6 milyon oya tekabül edan %16,1 oy oranı elde etmiş ve parlamentoda 12 sandalye kazanmıştır. 2005 genel seçiminde bir kez daha oy kaybı yaşayan UKIP, oyların sadece %2,2'ini alabilmiştir (Ford ve Goodwin 2014:65). UKIP'in AP seçimlerinde yakaladığı başarıyı genel seçimde tekrarlayamaması, AP seçimlerinin ikinci düzen olarak adlandırılan seçimlerden olması ve Birleşik Krallık seçim sisteminin üçüncü bir partinin sivrilmesini zorlaştıran bir seçim sistemi olmasıyla açıklanabilir.

2006 senesinde önceki liderlere nazaran daha fazla popülist ve daha fazla karizmatik olan Farage'in başkanlık koltuğuna oturması UKIP adına dönüm noktası olmuştur. Her ne kadar Farage liderliğinde girilen 2009 AP seçimleri ve 2010 genel seçiminde önceki seçimlere nazaran oylarında pek bir artış olmamış olsa da UKIP, 2013 yerel seçimlerinde aldığı %23 oy oranı ile adından söz ettirmiştir. Bu seçimden bir sene sonra ise UKIP'in en büyük seçim başarısını kazandığı 2014 AP seçimleri gerçekleşmiştir. Bu seçimlerde UKIP, elde ettiği %27,5 oy oranı ile ülkesinde birinci parti olmuş ve parlamentoda 24 sandalye kazanmıştır (Goodwin ve Milazzo 2015:52) (Geddes ve Scholten 2016:31).

Lloyd, seçime katılım oranının %43 gibi düşük rakamlarda seyretmesini örnek vererek Avrupa'da bir demokrasi krizi yaşandığını savunmuştur (Lloyd 2014:28). 2014 senesini önemli kılan bir diğer özellik ise, İkinci Dünya Savaşı'ndan 2014 senesine kadar olan tarihler arasında dünya üzerinde en fazla mültecinin olduğu sene olmasıdır (Geddes ve Scholten 2016:34). 2014 AP seçimlerinde gerçekleşen UKIP zaferinde, 2004 yılında yürürlüğe giren AB ülkeleri arasında serbest seyahat anlaşmasının etkisinin de olduğu 1993 ile 2012 seneleri arasında, Birleşik Krallık'ta yabancı ülke doğumlu nüfusun 3 milyon 800 binden 7 milyon 700 bine kadar yükselmesi önemli bir etken olmuştur (Geddes ve Scholten 2016:23).

Ülkelerdeki mevcut seçim sistemleri de popülist aşırı sağ partilerin başarılarında kritik rol almaktadır. Örneğin, Birleşik Krallık seçim sistemi küçük partilerin aleyhinde işlemekteyken, Fransa'da FN'nin 1980'lerde yakaladığı çıkış, seçim sistemindeki değişim sayesinde olmuştur (Eatwell 1994:321). 1991 senesinde kurulan UKIP ülkesinde Avrupa şüpheciliğinin bayraktarlığını yapan organizasyon haline gelmiş ve 2014 AP seçimlerinde ülkesinin birinci partisi haline gelerek, uzun yıllardır devam eden İşçi Partisi ve Muhafazakar Parti'nin siyasi hegemonyasına son vermiştir. Buna rağmen Birleşik Krallık seçim sisteminin üçüncü bir partinin sivrilmesine mani olması nedeniyle UKIP ulusal parlamentoda yeterli varlık gösterememiştir. Bu durum UKIP'in vatandaşlar tarafından hesap sorulacak bir merci olarak görülememesine yol açmış, böylelikle partinin söylemlerinde daha rahat ve cesur adımlar atmasını sağlaması sebebiyle 2014 AP seçimlerinde başarıyı getiren faktörlerden biri de dolaylı olarak Birleşik Krallık seçim sistemi olmuştur.

2014 yılı seçimleri, Birleşik Krallık özelinde UKIP'in Avrupa genelinde ise aşırı sağın neler yapabileceği açısından kritik bir eşik olmuş ve aşırı sağın geleceğinin ne şekilde olacağına olan merak geniş çevreler tarafından dillendirilmeye başlanmıştır. UKIP, 2014 AP seçimlerinde elde ettiği başarıyı 2015 genel seçiminde aldığı %12,5 oy oranı ile sürdürmüş ve bu başarısıyla Muhafazakar Parti hükümetinin, AB'den ayrılığın oylanacağı bir referandumun gerçekleştirilmesi kararı almasının önünü açmıştır (Goodwin 2015:13).

UKIP, popülist aşırı sağ parti ailesinin Birleşik Krallık'taki temsilcilerindedir. Daha öncesinde bahsedilen popülist aşırı sağ parti özelliklerinden, parti karşıtlığı, popülist söylem, milliyetçi tutum, Avrupa şüpheciliği, göç karşıtlığı, kapitalist ekonomi modelinin kabulü, geleneksel değerlere bağlılık, yabancı düşmanlığı, çokkültürlülük karşıtlığı gibi özellikler UKIP için de aynı şekilde geçerlidir (Art 2011:188). Tüm bunların yanında UKIP, yenilenebilir enerji, düşük karbon salınımı gibi çevreci politikalara karşı çıkmaktadır (Reed 2016:237). Ayrıca UKIP, Birleşik Krallık tarihinin okullarda etkili bir şekilde öğretilmesi gerektiğini savunmakta ve onbir yaşından küçük çocuklara okullarda cinsellik konusunda eğitim verilmesine karşı çıkmaktadır (<https://www.theguardian.com/education/2015/mar/17/ukip-education-policies-schools-paul-nuttall>, 13 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

UKIP, 2013 senesi içerisinde yaklaşık iki buçuk milyon pound gelir elde etmiştir. Bu gelirlerin yaklaşık bir buçuk milyonu bağışlardan sağlanmışken yedi yüz binden fazlası üyelik aidatlarından sağlanmıştır. Bunların yanında UKIP, Stuart Wheeler, Arron Banks, Paul Sykes gibi zengin iş insanlarından (Goodwin ve Milazzo 2015:37) ve aynı zamanda birden fazla basın ve yayın organına sahip olan Express Newspapers şirketinin patronu Richard Desmond'tan da maddi destek almıştır (<https://www.telegraph.co.uk/news/politics/ukip/11289911/Express-Newspapers-owner-Richard-Desmond-to-donate-300k-to-Ukip.html>, 13 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).

1.6. Sonuç

Toplumun halk ve elitler olmak üzere iki farklı kutuba bölen popülizmin biz ve ötekiler ayrımı, aşırı sağın temel nitelikleri içinde yer alan milliyetçi, yerlici ve yabancı karşıtlığı his ile uyum oluşturmaktadır. Popülizm ile aşırı sağın işbirliğinin bir sentezi olan popülist aşırı sağ parti ailesi, araştırmacıların ilgisini de çekmiş ve güncel siyasetin en öne çıkan siyasi taraflarından biri olmuştur. Avrupa özelinde özellikle 2014 AP seçimlerinde popülist aşırı sağ partilerin elde ettiği başarılı sonuçlar kıtada faşizmin yeniden yerleşmeye başladığı söylentilerine neden olmuş ve popülist aşırı sağ partilerin gelecekte hangi forma bürüneceği ve kıta siyasetine, dolayısıyla AB'nin geleceğine ne

şekilde etki edeceği merak konusu olmuştur. Nitekim 2019 AP seçimlerinde popülist aşırı sağ partiler elde ettikleri başarı, Avrupa kıtası genelinde Avrupa şüpheliğinin yerleşmeye başladığını ve bu yaklaşımın marjinalikten uzaklaşarak normalleşme başladığını ortaya koymuştur.

Popülist aşırı sağ partiler, kimi araştırmacılar tarafından “küreselleşmenin kaybedenleri” olarak da tanımlanan ve günümüzün çokkültürlü dünya düzenine ayak uyduramamış işsiz, düşük vasıflı, düşük eğitim seviyesine sahip kişilerin hassasiyetlerine yönelerek bu kişilerin desteğini kazanmış ve başarılı seçim sonuçları edinmiştir. Buna ek olarak AB bütünleşme sürecinin getirmiş olduğu ekonomik ve siyasi sıkıntılar, halkların AB’ye olan tutumunu negatif etkilemiş ve bu kişilerin popülist aşırı sağ partilere yönelmelerinin önünü açmıştır.

Birleşik Krallık, AB bütünleşme sürecine doğrudan destek vermiş fakat bu süreçte harcanan paraların ülkeye geri dönüşünün yetersiz oluşu ve göç konusunun yarattığı sıkıntılar Birleşik Krallık vatandaşlarının AB’ye karşı şüpheli yaklaşmalarına sebebiyet vermiştir. Bu süreçten popülist aşırı sağ parti UKIP güçlenerek çıkmış ve hükümet kanadının Birlikten ayrılmayı onaylayan referandumu yürürlüğe koymasının başlıca sebeplerinden olmuştur.

II. BÖLÜM

2. AŞIRI SAĞIN POPÜLİST SÖYLEMLERİNİN YÜKSELİŞİ

2.1. Giriş

Aşırı sağın popülist söylemlerinin Avrupa'da yükselişi, kıta ülkelerinde benzer durumlar sonucunda yakın zaman dilimlerinde gerçekleşmiştir. Bu durum, birden fazla sebebin bir araya gelmesi ile gerçekleşmiştir. Avrupa ülkelerinde meydana gelen ekonomik, siyasi ve kültürel birçok değişiklik, aşırı sağın popülist söylemlerinin kıta üzerine yayılmasına yol açmaktadır. Kıta üzerinde aşırı sağın popülist söylemlerinin gelişimi, popülizm ve aşırı sağ kavramlarının entegrasyonu aracılığıyla gerçekleşmiştir. Aşırı sağın gelişimine doğrudan etki eden nedenlerden olan ekonomik krizler, terör saldırıları, kontrolsüz göç gibi durumlara, kaybedenlerin sesi olduklarını iddia eden, karizmatik liderler tarafından empoze edilen popülist düşüncelerin eşlik etmesi ile birlikte Avrupa'da yoğun şekilde popülist söylemlerin etkisi altına girilmiştir.

Tezin ikinci bölümü olan bu bölümde, Avrupa'da yükselişe geçen aşırı sağın popülist söylemlerinin kronolojik şekilde analizi yapılmakla birlikte, bu trendin oluşmasına neden olan; göç, terör ve ekonomik krizlerin bu durumu ne şekilde etkilediği ve kıtada yaşanan gelişmelerin Birleşik Krallığa ne şekilde yansıdığı açıklanıp Brexit'e giden süreçteki siyasi atmosferin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

2.2. Tarihsel Gelişim

Avrupa'da aşırı sağcı faşist hareketlerin güçlenmeye başlaması 20. yy'ın ilk yarısına denk gelmektedir. 1927 yılında İtalyan Faşist partisinin 1 milyondan fazla

üyeyi, 1930 senesinde Alman Nazi Partisinin 300 bin üyesi, 1936 yılında Fransa faşist partisinin 250 bin üyesi vardır (Von Beyme 2007:3). İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupası'nda Pujadizm hareketi ile beraber faşist kıvılcımlar yeniden belirginleşmeye başlamıştır (İslamoğlu 2012:42). Savaş sonrasında bu atmosferinde aşırı sağ, yeşiller, Avrupa şüphecisi, bölgesel ve mikro milliyetçi partiler ortaya çıkmış her ne kadar ilk başlarda başarısız olsalar da zamanla yakaladıkları fırsatları iyi değerlendirerek başarılı olmuşlardır (Hainsworth 2008:27). “Savaş sonrası yeni sağ hareketinin fikirleri postmodern dünyaya politik ve kültürel bir cevaptır” (Anton-Mellon 2013:63). Savaş sonrası dönemde Nazizm ile eş görülen aşırı sağ Avrupa'da yeterli derecede yayılma gösterememiş ancak 1980 sonrası ortaya çıkan üçüncü dalga aşırı sağ kıta geneline yayılmaya başlamıştır.

Savaş sonrasında gerçekleşen ekonomik ve kültürel değişiklikler sınıf kimliğini ve sosyal gruplara olan bağlılığı bulanıklaştırmış ve kaynakların paylaşılması sorunu yerini değerlerin paylaşılması sorununa bırakmıştır (Hainsworth 2008:27). Her ne kadar Suriye Krizi'ne kadar çok açık bir şekilde kendini belli etmemiş olsa da yıllarca Avrupa'yı domine eden, liberallerin eşitlikçi, çok kültürcü, küreselleşmeci politikaları sonucunda yaşanan kontrolsüz göçün sebep olduğu problemler, Avrupa'daki 'sessiz çoğunluğu' harekete geçirmiştir (Bar-on 2013:79). Bu tepki durumu kimi çevreler tarafından 'sessiz karşı devrim' olarak adlandırılmıştır (Ellias 2010:6). Sessiz karşı devrim; savaş sonrasında siyasi düzenine olan sağ popülist tepkinin adıdır (Müller-Rommel 1998:192). Hainsworth'a göre popülist aşırı sağ partilerin güçlenmesini sağlayan şey tam olarak 'sessiz karşı devrim' adı verilen bu tepkidir (Hainsworth 2008:26).

Yapılan araştırmalara göre, Avrupa'da 1960 yılından itibaren siyasi kurumlara olan halk desteği önemli oranda düşüş göstermiştir (Ellinas ve Iasonas 2014:233). Yüksek yozlaşma, rüşvet ve ekonomik krizler siyasi kurumlara olan desteği azaltan unsurlardır. Mustafa İslamoğlu'na göre, popülist aşırı sağ partilerin günümüzde gelmiş olduğu noktaya 1970'lerdeki sosyal ve iktisadi krizin iteklemesi ile ulaşılmıştır (İslamoğlu 2012:39). Popülist aşırı sağ partiler ilk başarılarını petrol krizini izleyen süreçte 1980'lerde yakalamış, fakat gücü elde ettiklerinde etkisiz kalmaları nedeniyle,

Mudde tarafından “havlayan ama ısırmayan köpeklere” benzetilmişlerdir (Mudde 2016:15).

1980’li yıllarda popülist aşırı sağ partilerin aldıkları başarılı oy yüzdeleriyle popülizmde yeni bir döneme girilmiştir. Avrupalı seçmenlerin politikacı elitlerin önemli konulara eğilmediği düşüncesi, seçmenlerin elitlerin hepsinin aynı ve güçsüz olduklarını düşünmeleri, artan eğitim ve özgürlük seviyesiyle seçmenlerin daha detaylı kritik yapmaya başlaması ve medyanın artan gücü gibi sebepler seçmenlerin popülist aşırı sağ partilere yönelimini hızlandırmıştır (Mudde 2016:72-3). 1980’li yıllardan itibaren Avrupa ülkelerinde seçimlere katılım azalmaya başlamış ve küçük partilere olan destek artış göstermiştir (Müller-Rommel 1998:191).

Popülist aşırı sağ partilerin kısa süre içerisinde elde ettikleri başarılar ile araştırmacıların ilgisini çekmeyi başarmış olması, popülist aşırı sağ partilerin yükselişi ile mücadele edebilmek adına ana akım partilerin de milliyetçilik kozunu oynamaya başlamasına ve ulusal kimlik meselesindeki hassasiyetlerini artırmalarına sebebiyet vermiştir (Ellias 2010:6). Böylelikle, 1980’lerden itibaren ana akım partiler ulusal kimlik meselesini programlarına almaya başlamışlardır (Ellias 2010:2). Buna rağmen popülist aşırı sağ partiler kendilerini ulusal kültürün koruyucusu olarak göstermeyi başarmışlardır.

1980’li yıllar ve 1990’lı yıllar Avrupa genelinde göçmenlere karşı ırkçı saldırıların yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. 1980’li yıllar Avrupa’da göçmen nüfusunun hemen hemen beş kat arttığı bir dönem olmuş ve bu durum Avrupa ülke vatandaşları arasında huzursuzluğa sebebiyet vermiştir (Betz 1993:415). O dönemki göçmen nüfusu genellikle eğitimsiz kişilerden oluşmaktadır. 1980’ler Avrupa’sında ana gündem göçmen sorunu ve işsizlik olmuştur (Jackman ve Volpert 1996:508).Yine aynı dönemlerde göç ve işsizlik konusunda popülist söylemlere sahip olan Fransa’da National Front, İtalya’da National Alliance Almanya’da Republicans popülist aşırı sağ partileri başarılı sonuçlar elde etmişlerdir (Taggart 1995:34). Avusturya’da ise popülist aşırı sağ partilerin Avrupa’da ilk örneklerinden biri olarak kabul edilen FPÖ (Kaçar 2017:25), 1990’lı yıllarla birlikte göç ve AB karşıtı popülist söylemlerini artırmış ve

1994 yılındaki seçimlerde elde ettiği %23 oy ile o güne kadar elde ettiği en yüksek oy seviyesine ulaşmıştır (Taggart 1995:34).

Taggart, 1980'li yıllardan sonra neoliberal politikaların yayılmasıyla yeni bir popülist döneme girildiğinden bahsetmiş ve bu süreçte ortaya çıkan yeni aşırı sağ partilerle aynı dönemin yeni faşist partileri ile aralarındaki farklardan bahsetmiştir. Taggart'a göre yeni aşırı sağ partiler ile yeni faşist partiler arasındaki en büyük fark, yeni aşırı sağ partilerin, yeni faşist partilerin aksine tarihi bağlantıların olmamasıdır (Taggart 1995:39). Taggart, Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın, Avrupa'nın geri kalan ülkelerine nazaran sağ popülist akımdan yeterince etkilenmemiş olmasını, savaş sonrası dönemde yaşadıkları otoriter yönetim deneyimi sebebiyle aşırı sağın siyasi yapısından yeterince etkilenmemelerine bağlamıştır (Taggart 1995:46). Taggart, yeni aşırı sağ partilerin yeni faşist partilerin yerini almaya başlamasının nedenlerini, aşırı sağın gücünü yeni popülizmden almasına ve yeni popülistlerin yeni aşırı sağ ailesini daha iyi temsil ettiği düşüncesine bağlamak ile birlikte aşırı sağın arkasına aldığı rüzgâr sayesinde yeni faşist partilerin başarısının kısıtlandığını savunmuştur (Taggart 1993:47-8).

Soğuk Savaş sürecinde Avrupa ulus devletlerinin ötekisi olan komünizm, soğuk savaş sonrasında yerini Müslüman göçmenlere bırakmıştır (Er 2014:37). Bu durum, bundan 25 sene önce Eatwell, tarafından öngörülmüştür: "İslamın, komünizmin yerini alarak yeni iç ve dış düşman olacağına işaretleri şimdiden fark edilmektedir." (Eatwell 1994:325). 1970'li yıllara kadar kıtaya gelen yabancı işçiler geçici işçi statüsün bulunmaktadır ancak bu tarihten sonra gelen işçiler küresel ekonomik kriz dolayısıyla kendilerini sağlama alabilmek adına asıl ülkelerine dönmemiş ve göç ettikleri ülkelerde kalmayı seçmişlerdir (Er 2014:66). Zamanla Avrupa ülkelerinde göçmen kavramı Müslüman kavramı ile eşit görülmeye başlanmıştır (Er 2014:68). 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması ve 1991 senesinde Sovyetlerin çöküşüyle beraber komünizm bir tehdit unsuru olmaktan çıkmış yerini üçüncü dünya ülkelerinden gelen göçmenler almıştır (Er 2014:69).

Sovyetlerin çöküşü ve Berlin duvarının yıkılması sonrasında komünizmin batı medeniyetine bir tehdit olma özelliğini kaybetmesi sonrasında yeni liberal dünya düzeni zaferini ilan etmiş ancak bununla birlikte mevcudiyetini koruyabilmek adına ihtiyaç duyduğu bir ötekiyi de kaybetmiştir. 11 Eylül 2001 yılında ikiz kulelere yapılan terör saldırısı ise yeni bir sayfa açmış ve eski ötekinin yerini yeni öteki İslam almıştır (Shore 1993:787). Avrupa özelinde ise hem artan İslamofobik dalga hem de ekonomik sorunlar nedeniyle göçmen karşıtlığı 11 Eylül'den sonra artış göstermiştir (Öner 2014:165). Avrupa'da en az istenen göçmen grubu Müslümanlar olmuştur (Öner 2014:166). Buna ek olarak, Doğu Avrupa'nın liberalleştirilmesi süreci de Avrupa'da popülist aşırı sağın doğrudan yükselmesine yardımcı olmuştur (Yıldırım 2017:59).

2000'li yılların başları, aşırı sağın popülist söylemlerinin yükselişi ile geçilmiştir. Avusturya'da FPÖ'nün ilk kez koalisyon ortağı olması ve Fransa'da aşırı sağcı popülist lider Jean-Marie Le Pen'in cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ikinci olması bu dinamizmin ilk meyveleri olmuştur (Öner 2014:167). Bu dönemde özellikle internet ortamında güçlü bir şekilde organize olmaya çalışan FPÖ, söylemlerini bu kanal üzerinden halka ulaştırmaya çalışmıştır. "Öncelikle Avusturya" sloganını kullanan parti, İslam ve Müslümanlara karşı olan popülist söylemlerini yeni milenyumda artırmış ve şehir merkezlerine İslam karşıtı billboard ve posterler astırmıştır (Fortchner, Wodak ve Krzyzanowski 2013:214).

Murat Ercan'a göre 2000'li yıllarda aşırı sağın popülist söylemlerinin yükselme nedeni; İslamofobi, ekonomik kriz, işsizlik, solun zayıflaması, ırkçılık ve iç göçtür (Ercan 2017:55). Yaşanan 2008 krizi ile birlikte Avrupa'da tam da popülist aşırı sağ partilerin yeşermesini sağlayacak siyasi atmosfer oluşmuş ve ekonomik krizin faturası ülkedeki elitlere ve yabancı göçmenlere çıkarılmıştır. Betz'e göre, günümüz aşırı sağının popülist söylemlerinin yükselişinin başlıca sebebi, hissedilen sosyal güvensizlik ve göreceli yoksunluktur. Yeni solun çok kültürlülüğe karşın yeni sağ etnik çoğunlukçuluğu vardır. Ayrıca aşırı sağın popülist söylemlerinin geniş coğrafyalara yayılmasında, internet önemli bir araç olmuştur (Betz 1999:302-10).

Okyanus ötesinde popülist sağcı Trump'ın seçim başarısında, yükselmekte olan aşırı sağın popülist söylemlerinin etkisi vardır. (Colantone ve Stanig 2016:37). Trump

her ne kadar kendisini “işçi sınıfının şampiyonu” ve “mavi yaka milyoner” olarak tanımlamakta ise de medya kendisine zengin Amerikalıların adayı gözüyle bakmıştır. Trump, her ne kadar farklı etnik grupların desteğini alamamış olsa da 45 yaş üstü beyaz Amerikalıların oyları sayesinde seçilmeyi başarmıştır (Gusterson 2017:210).

2.3. Aşırı Sağın Popülist Söylemlerinin Yükselme Nedenleri

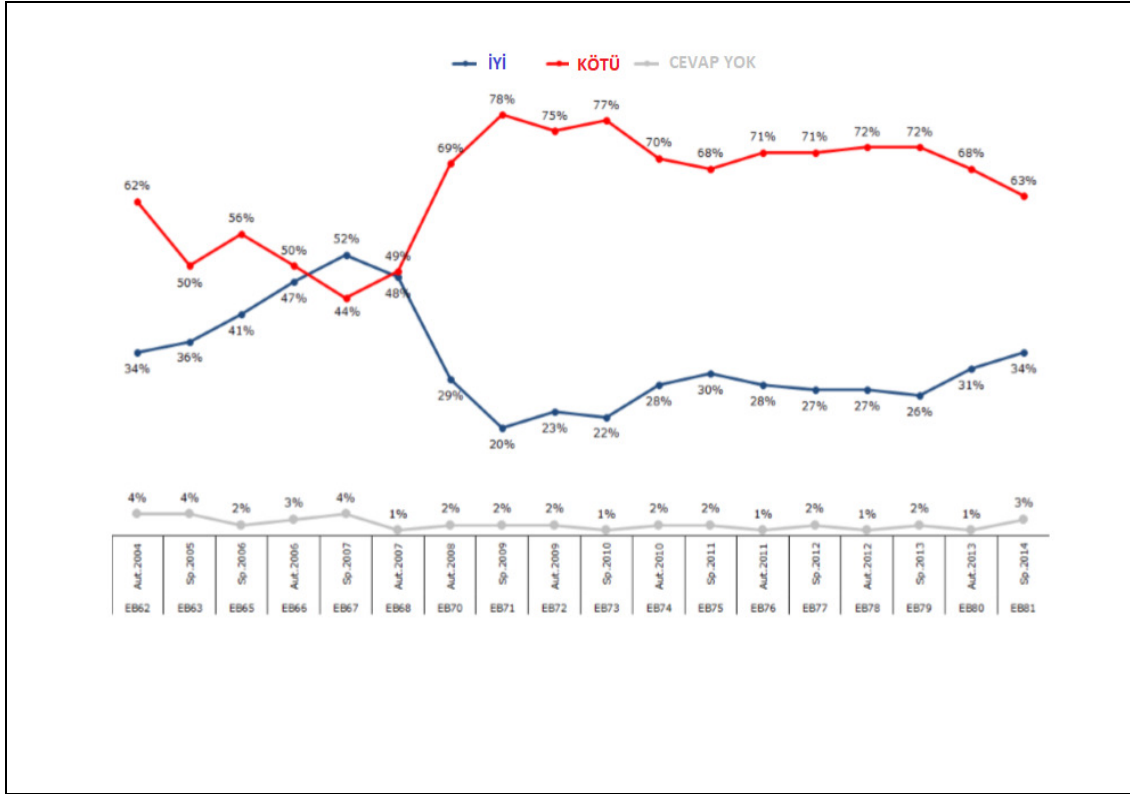
2.3.1. Ekonomik Sıkıntılar

ABD’de 1990’lı yıllarda etkisini artıran ekonomide liberalleşme süreci halkı daha fazla tüketim yapmaya yönlendirmiş faiz oranlarının düşüklüğünden güç alan vatandaşlar birikim yapmak yerine daha fazla tüketim yapma yolunu seçmiştir. Bu durumun gölgesinde, 2000’li yılların ortasında, Mortgage kağıtlarından oluşan spekülasyon finans piyasası çökmüş ve konut piyasası ağır yara almıştır. Bankaların yoğun şekilde düşük faizli krediler vermesi konut fiyatlarını gereğinden fazla şişirmiş, buna ek olarak bankalar verdikleri kredileri fonlardan karşılayamamış, bunun sonucunda gerçekleşen iflaslar piyasayı kötü etkilemiş ve küresel çapta etki eden 2008 ekonomik krizi gerçekleştirmiştir (Berberoğlu 2011:107-109).

ABD’de ortaya çıkan 2008 krizi kısa süreç içerisinde küresel boyuta ulaşmış ve Avrupa kıtasını da etkisi altına almıştır. Avrupa bankaları ciddi bir likidite sorunuyla baş başa kalmış ve emlak firmaları başta olmak üzere birçok şirket iflasın eşiğine gelmiştir. AB üye ülkeleri liderleri bu krizin aşılabilmesi adına bankaları kurtarabilecek çözüm önerileri geliştirmeye çalışmışlardır (Hudson ve Quaglia 2009:940-4). En nihayetinde, 2008 ekonomik krizi Euro bölgesine ağır kayıplar yaşatmış ve ekonomide daralmalara sebebiyet vermiştir.

Aşırı sağın popülist söylemlerinin, Avrupa’da yükselişe geçmesini sağlayan en önemli nedenlerden biri, 2008 ekonomik krizin akabinde yaşanan ekonomik daralmadır. Ekonomik kriz, Avrupa halklarının alım gücünü düşürüp işsizliği artırmış ve halkın buhrana girmesine neden olmuştur. Kapitalist ekonominin bireyselleşimin ve yayılmacılığın işçi sınıfının üstüne bindirdiği yükü artırması, işçi sınıfı üzerinde sıkıntılara yol açmış ve bu kişilerde elitlere olan öfkeyi olabildiğince artırmıştır Halkın

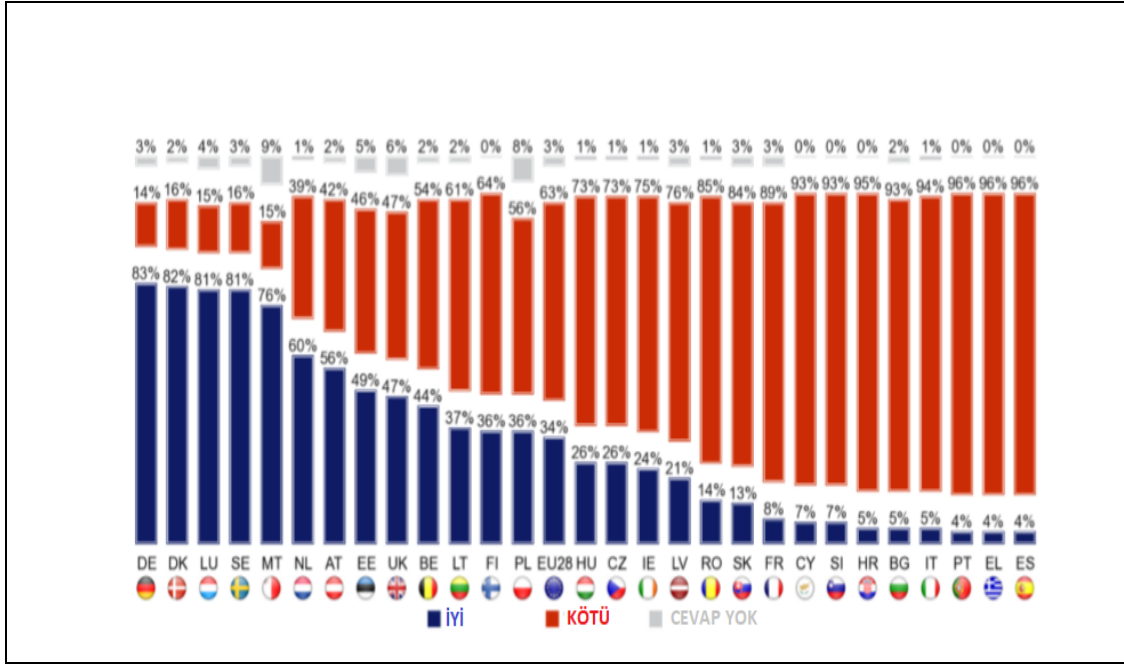
öfkesinden faydalanmak isteyen popülist aşırı sağ partiler, bu süreçte popülist söylemlerini artırmış ve seçimlerde aldıkları oy oranlarını artırma fırsatı bulmuşlardır (<https://www.foreignaffairs.com/articles/2018-09-13/financial-crisis-still-empowering-far-right-populists>, 13 Eylül 2019 tarihinde erişildi).

Şekil 2.1: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Ülke Ekonomileri Hakkındaki Görüşleri (http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb81/eb81_first_en.pdf, 7 Mayıs 2019’da erişildi.).

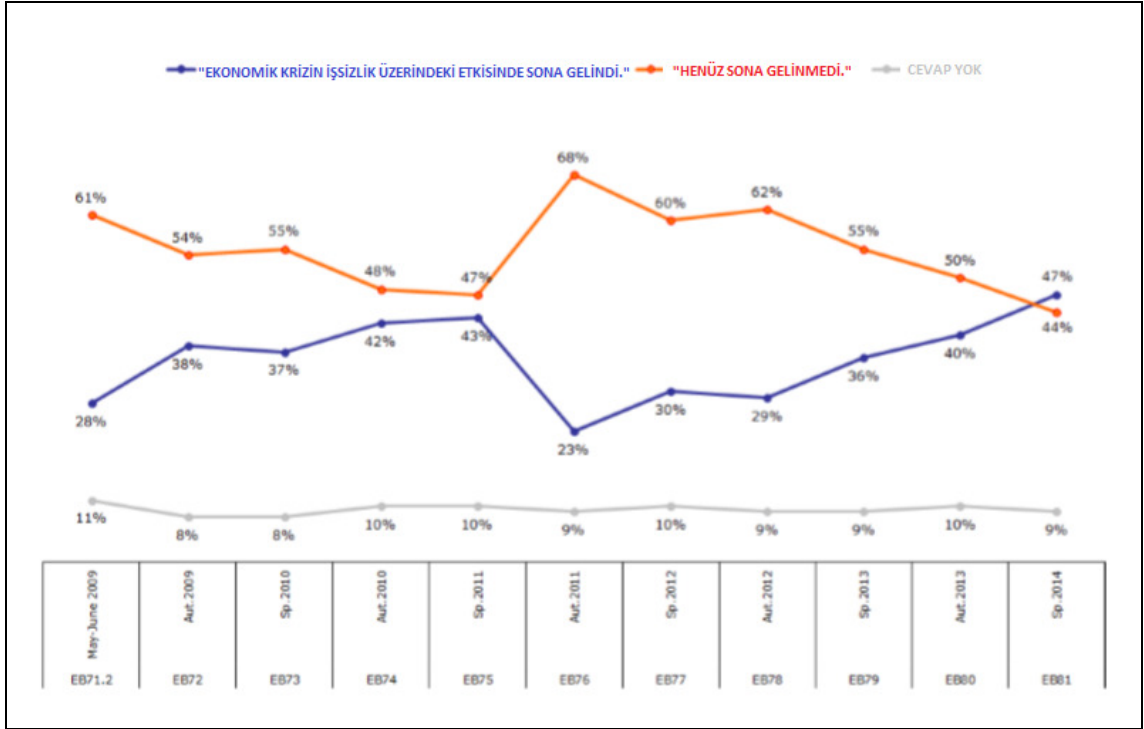
Şekil 2.1, AB vatandaşlarının ülkelerinin ekonomik durumları hakkında olan görüşlerinin, seneler içerisindeki değişimini göstermektedir. Kırmızı çizgi, ülke ekonomilerinin kötü olduğunu düşünen kişilerin oranını göstermekte iken mavi çizgi, ülke ekonomilerinin iyi durumda olduğunu düşünen vatandaşların oranını vermektedir. Şekil 2.1’de görüldüğü üzere ülke ekonomilerinin iyi olduğunu düşünenlerin oranı ile kötü olduğunu düşünenlerin oranı 2008 yılından önce hemen hemen eşit durumda iken 2008 krizinin etkisi ile birlikte makas açılmaya başlamıştır. 2008 yılı öncesinde ülke ekonomilerinin kötü durumda olduğunu söyleyenlerin oranı %49 seviyesinde iken bir sene içerisinde bu %69 seviyesine yükselmiştir. Diğer taraftan 2008 krizi öncesinde

%48 olan ülke ekonomilerinin durumunun iyi olduğunu düşünen kişilerin oranı %48'den %29'a düşmüştür. Zaman içerisinde krizin etkilerinin derinleşmesi le birlikte aradaki makas açılmaya devam etmiş ve krizin gerçekleşmesinin üzerinden uzun seneler geçmiş olmasına rağmen kapanmamıştır.

Şekil 2.2: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Ülke Ekonomileri Hakkındaki Görüşleri (http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb81/eb81_first_en.pdf, 7 Mayıs 2019'da erişildi.).

Şekil 2.2'de AB üye ülke vatandaşlarının ülke ekonomileri hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Almanya vatandaşları %83'lük oran ile ülke ekonomilerinden en memnun halk olmuştur. Almanya'yı sırasıyla Danimarka, Lüksemburg ve İsveç takip etmiştir. Diğer taraftan ise İspanya, Yunanistan ve Portekiz vatandaşlarının sadece %4'ü ülke ekonomilerinin iyi durumda olduğunu söylemişlerdir. Bu durum, AB ülkelerin girmiş oldukları ekonomik buhranın halkı doğrudan etkilediğinin en belirgin göstergesidir.

Şekil 2.3: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Ekonomik Krizin İşsizliğe Olan Etkisi Hakkında Görüşleri (http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb81/eb81_first_en.pdf, 7 Mayıs 2019’da erişildi.).

Şekil 2.3, AB üye ülke vatandaşlarının ekonomik krizin işsizlik hakkındaki görüşleri hakkında bilgi vermektedir. Mavi çizgi ile temsil edilen grup ekonomik krizin halihazırda işsizlik üzerinde yapabileceği etkiyi göstermiş olduğunu ve ilerde daha kötü bir durumla karşılaşmayacağını savunan kişilerden oluşmaktadır. Kırmızı çizgi ile temsil edilen grup ise ekonomik krizin işsizlik üzerindeki etkisinin henüz zirve noktasına ulaşmadığını ve ilerde daha kötü günlerin beklediğini savunan kişilerden oluşmaktadır.

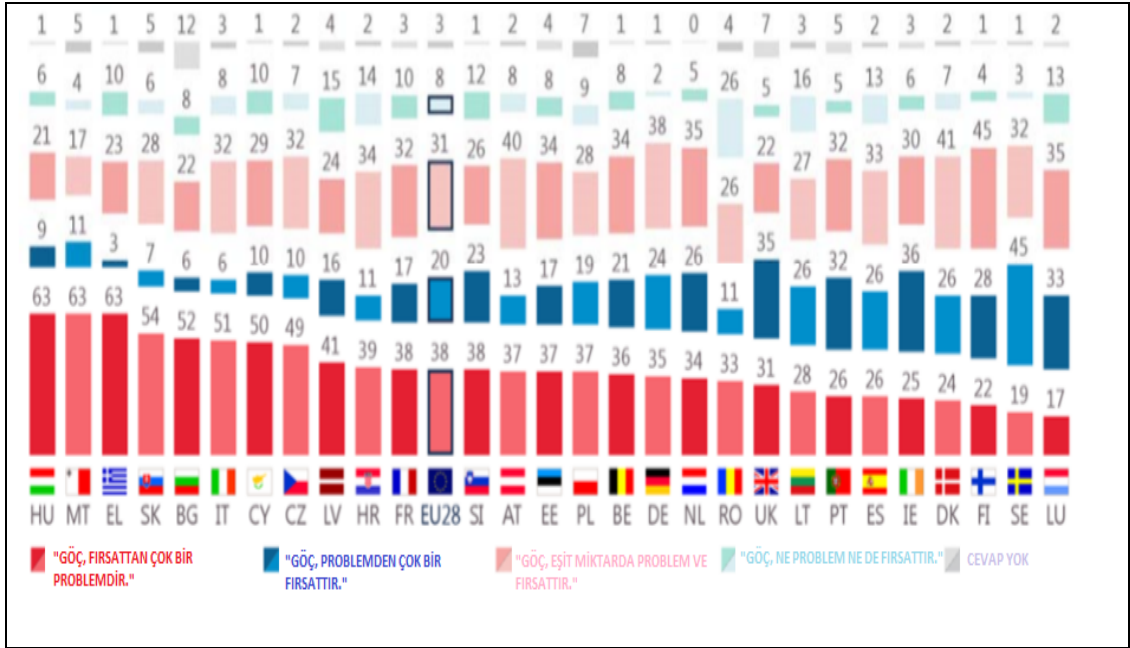
Şekil 2.3’te görüleceği üzere krizi takip eden süreç içerisinde krizin etkilerini tam olarak göstermediğini düşünen kişilerin sayısı, bunun aksini savunan kişilerin sayısından yüksek olmuştur. Eylül 2014 tarihinde ise %3’lük bir fark ile bu durumun aksinin gerçekleştiği görülmektedir. Burada önemli olan kısım 2008 ile 2014 yılları arasında geçen 6 senelik süreç boyunca krizin etkisinin gün geçtikçe daha kötü boyut alacağını düşünen kişilerin sayısının, ileriye dönük daha iyimser tablo çizen kişilerin

sayısından yüksek olmasıdır. Bu durum AB üye ülke vatandaşlarının girmiş oldukları karamsarlık duygusunun göstergelerindendir. Böylesine karamsar dönemler popülist aşırı sağ partilerin en büyük çıkış yakaladığı dönemler olmak ile birlikte 2014 AP seçimindeki popülist aşırı sağ partilerin başarısı dikkate alındığı takdirde popülist aşırı sağ partilerin bu karamsar ortamdan güçlenerek çıktıkları görülmektedir.

2.3.2. Göç Sorunu

Göç sorunu günümüz Avrupa'sının en başlıca gündem maddelerinden biridir. Avrupa halkları üzerinde yoğun bir göç kaygısı bulunmakla birlikte göçmenlerin işlerini ellerinden alacağı korkusu ve göçmenlerin Avrupa kültürüne geri dönüşü olmayacak şekilde zararlar verebileceği endişesi hâkimdir. Nitekim Avrupa'daki ana akım siyasetçiler dahi bu kaygıları detaylı bir şekilde okumakta ve bu sorun üzerinden popülist söylemler gerçekleştirmektedirler. Özellikle Suriye iç savaşıyla birlikte Avrupa'ya yoğun bir şekilde mülteci akını olmuş ve bu durum Avrupa halklarının kaygılarını zirveye taşımıştır. Bu durum Avrupa ülkelerinin kendi sınırlarına korumaya yönelik adımlar atmasına neden olmuş ve özellikle Güneydoğu Avrupa ülkelerinin mültecilere karşı takındığı sert tutumlar gündemi oldukça meşgul etmiştir.

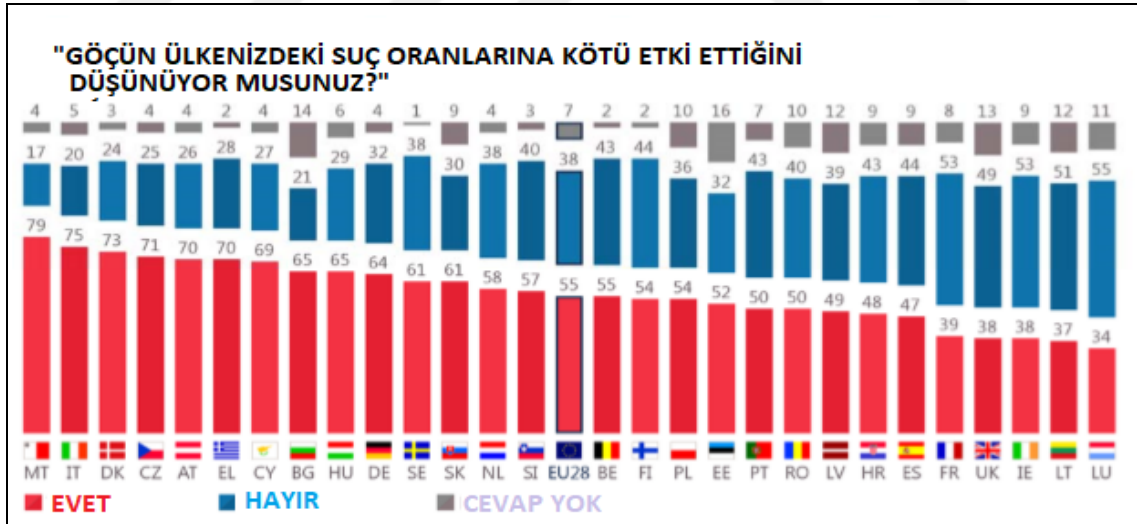
Şekil 2.4: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Göçmenler Hakkındaki Görüşleri (Ülke Bazında) (<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/special/surveyky/2169>, 11 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Şekil 2.4'te görüldüğü üzere 28 AB ülkesinde gerçekleştirilen araştırmaya göre AB üye ülke vatandaşlarından oluşan katılımcıların %38'i göçü bir fırsattan ziyade bir problem olarak görmektedir. Diğer taraftan %31'lik grup göçün problem olmakla birlikte bir fırsat da olabileceğini kabul etmektedir. Katılımcıların %20'si ise göçün bir problem olmaktan ziyade ülkeleri için bir fırsat olduğunu savunmuştur. %8 ile azınlıkta kalan grup ise göçün fırsat veya problem olmadığını belirterek nötr kalmayı tercih etmiştir.

Şekil 2.4'e göre göçün bir problem teşkil ettiğini savunan kişi oranının en yüksek olduğu 7 ülke sırasıyla Macaristan, Malta, Yunanistan, Slovakya, Bulgaristan, İtalya ve GKRY'dir. Bu ülkelerin ortak özelliği yasadışı göç yolları üzerindeki ülkeler olmalarıdır. Buradan hareketle yoğun göç dalgalarına doğrudan maruz kalan ülkelerde göç konusunun bir problem olarak görülmeye meyilli olduğu söylenebilir. Ayrıca bu ülkelerde popülist aşırı sağ partilerin de güçlü ve yükselişte oldukları görülmektedir. 2014 AP seçimlerinde %14 oy alan Macar Jobbik ve aynı seçimde %9 oy alan Yunan

Altın Başak partileri bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Halikiopoulou ve Vasilopoulou 2014: 285).

Göç konusunda en iyimser tabloyu çizen ülkeler, ekonomik refahı yüksek ve hayat şartlarının görece rahat olduğu ülkeler olmuştur. Göç konusunun bir fırsattan çok bir problem olduğunu savunan kişi oranının en düşük olduğu ülke olan Lüksemburg ayrıca Avrupa'da en yüksek gayri safi yurtiçi hasılaya sahip ülke konumundadır. Ayrıca yine göç konusunu problem olarak görmekten en uzak olan ülkelere olan İsveç, Finlandiya, Danimarka ve İrlanda Avrupa'da en yüksek GSYH'ya sahip 10 ülke içerisinde yer almaktadırlar (<http://statisticstimes.com/economy/european-countries-by-gdp-per-capita.php>, 13.05.2019 tarihinde erişildi.). Buradan hareketle göç konusundaki hassasiyetlerin ekonomik refah ile ters bir orantı içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Ekonomik kaygıları yüksek olan kişiler göçün yetersiz olan ekonomilerini daha kötü bir seviyeye çekme kaygısını gütmekte ve aşırı sağın popülist söylemlerinin etkisinde kalarak bu akımın güçlenmesini sağlamaktadırlar.

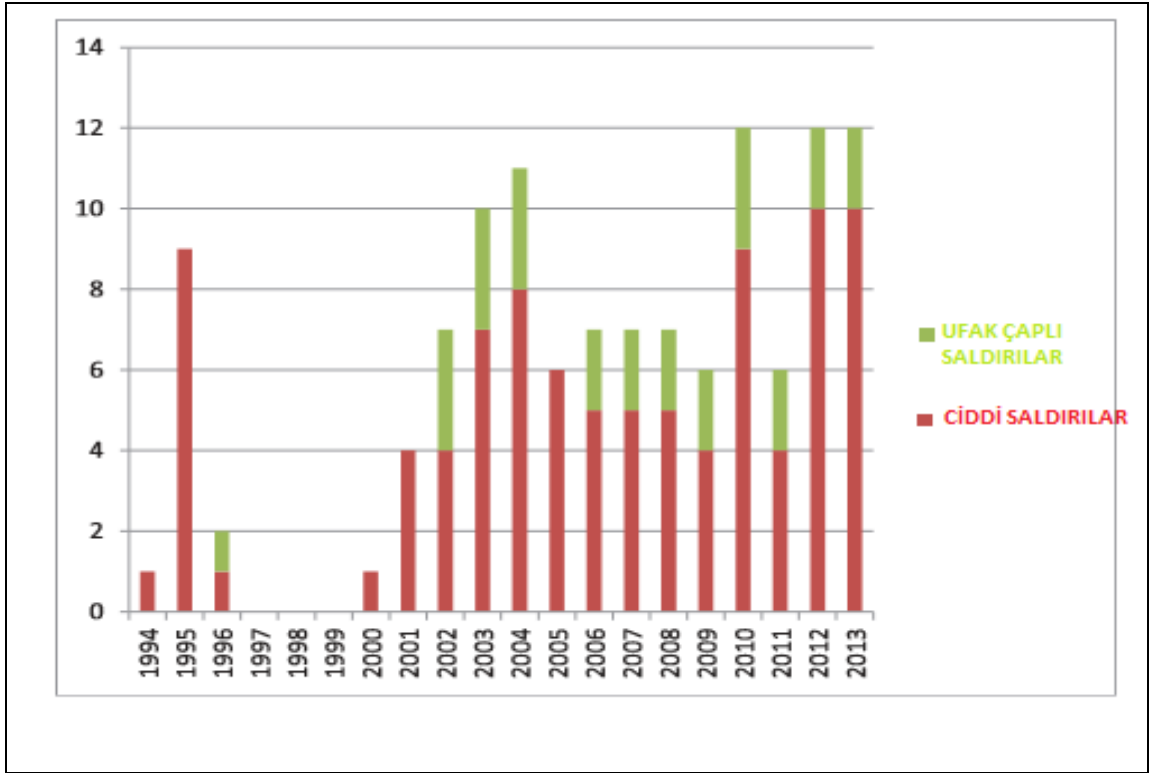

Şekil 2.5: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Göçün Ülkelerindeki Suç Problemlerine Olan Etkisi Hakkında Görüşleri (<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/special/surveyky/2169>, 11 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Her ne kadar ekonomik refah ile göç kaygısı arasında ters bir orantı mevcut olsa da aşırı sağın popülist söylemlerinin başarısı, bu ikili arasındaki ilişkiye indirgenemeyecek kadar geniş kapsamlıdır. Nitekim ekonomik refah seviyesi yüksek ve göç kaygısı düşük ülkelerde de aşırı sağın popülist söylemlerinin son zamanlarda karşılık bulduğu görülmektedir. Örneğin İsveç popülist aşırı sağ partisi SD, 2018 yılında gerçekleştirilen son genel seçimde oyların %17,5'ini alarak mecliste üçüncü büyük parti olmuştur (<http://electionresources.org/se/riksdag.php?election=2018>, 14.05.2019 tarihinde erişildi.). Burada devreye giren başka faktörlerden söz etmek mümkündür. Güvenlik kaygıları en az ekonomik problemler kadar önemli bir faktördür. Şekil 2.5'te görüldüğü üzere göç konusunu bir fırsat olarak görmeye en yakın ülkelerden olan nordik ülkeleri konu suç meselesi olunca göç konusuna daha temkinli yaklaşmaktadırlar. Danimarka vatandaşlarının %73'ü, İsveç vatandaşlarının %61'i, Finlandiya vatandaşlarının %54'ü göçmenlerin ülkelerindeki suç problemlerine olumsuz etkide bulunacağını ve dolayısıyla suç oranlarının artacağını savunmuşlardır.

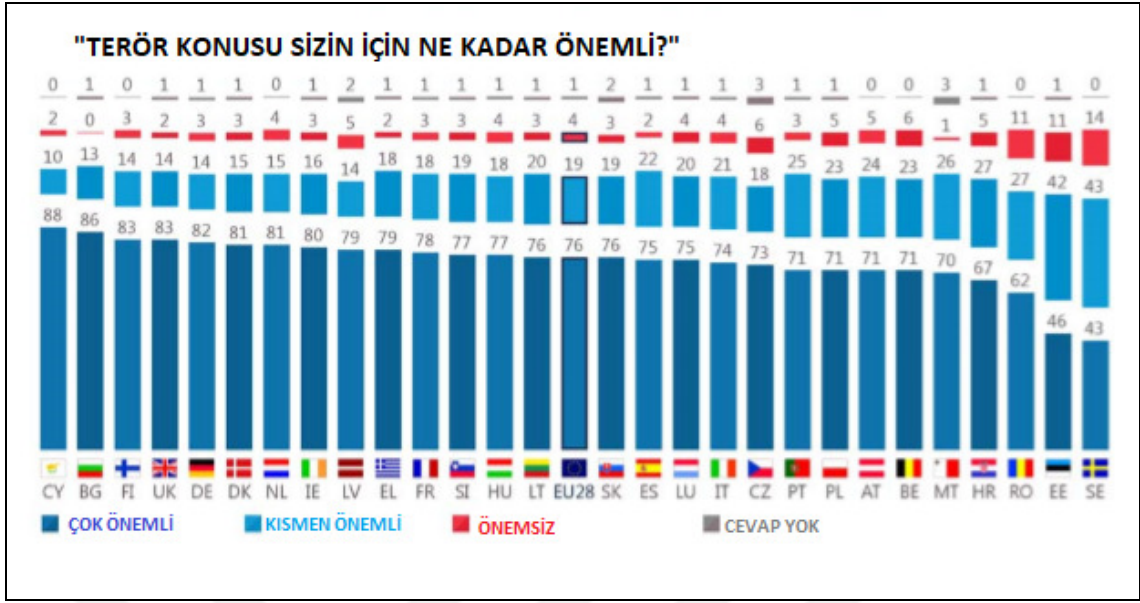
2.3.3. Güvenlik Sorunu

11 Eylül 2001 senesinde ABD'de ikiz kulelere yapılan terör saldırısı dünya genelinde şok etkisi yaratmıştır. Bu saldırıyı izleyen süreçte Avrupa kıtasında da terör saldırıları gerçekleşmiştir. 11 Mart 2004'te İspanya'nın başkenti Madrid'te üç ayrı trene yapılan saldırıda 191 kişi, 7 Temmuz 2005'te İngiltere'nin başkenti Londra'daki saldırılarda 56 kişi, 7 Ocak 2015'te Fransa'nın başkenti Paris'te Charlie Hebdo dergisine yapılan saldırıda 12 kişi, 13 Kasım 2015'te yine Paris'te yapılan saldırıda 130 kişi, 22 Mart 2016'da Belçika'nın başkenti Brüksel'de havalimanı ve metroda gerçekleştirilen saldırıda 32 kişi, 14 Temmuz 2016'da Fransa'nın Nice kentinde Bastille gününde etkinlik alanında kamyonu kalabalığın üzerine sürmek suretiyle yapılan saldırıda 84 kişi, 19 Aralık 2016'da Almanya'nın başkenti Berlin'de Noel pazarına yapılan saldırıda 12 kişi, 22 Mayıs 2017'de İngiltere'nin Manchester kentinde bir konser sırasında gerçekleştirilen saldırıda 22 kişi, 3 Haziran 2017'de Londra'da yapılan saldırıda 8 kişi, 17 Ağustos 2017'de İspanya'nın Barselona şehrinde gerçekleştirilen saldırıda 12 kişi hayatını kaybetmiştir (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupadaki-buyuk-teror-saldirilari-/886942>, 14 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Şekil 2.6: 1994 - 2013 Seneleri Arasında Avrupa'da Gerçekleşen Cihatçı Terör Saldırıları (Nesser 2014:450)

Şekil 2.6'da kırmızı şeritler gerçekleşen ciddi terör saldırılarını sayılarını vermektedir. Şekilde görüleceği üzere 1995 senesinde gerçekleştirilen ciddi saldırılar istisna olmak üzere sayıca en fazla ciddi saldırıların gerçekleştiği yıllar 21. y.y.'daki yıllar olmuştur. Bu yılların 11 Eylül 2001 saldırısının dâhil olduğu ve takip ettiği yıllar olması dikkat çekicidir. Şekilde belirtilen zaman diliminde gerçekleştirilen saldırıların 32 tanesi Birleşik Krallık'ta, 23 tanesi Fransa'da, 14 tanesi Almanya'da, 12 tanesi ise İtalya'da gerçekleşmiştir (Nesser 2014:451). Saldırıların büyük kısmının gerçekleştiği bu ülkelerin ortak özelliği kıtada en yüksek mülteci nüfusuna sahip olan ülkeler olmasıdır. 32 saldırı ile en fazla saldırının gerçekleştirildiği Birleşik Krallık 6 milyon 286 bin ile en fazla mülteciye sahip ikinci Avrupa ülkesi, gerçekleştirilen saldırı sayısında Birleşik Krallığın arkasında ikinci sırada bulunan Fransa 4 milyon 687 bin ile en fazla mülteciye sahip beşinci Avrupa ülkesi, toplam 14 ciddi saldırının gerçekleştiği Almanya ise 9 milyon 678 bin mülteci sayısı ile Avrupa'nın en yüksek sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülkesidir (<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1275.pdf>, 15 Mayıs 2019'da erişildi.).

Şekil 2.7: AB Üye Ülke Vatandaşlarının Terörizm İle İlgili Görüşleri (<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/1569>, 15 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Şekil 2.6'da 28 AB üye ülkesinin vatandaşlarının terörizm ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Şekilde görüldüğü üzere 28 AB üye ülkesi vatandaşlarının %76'si terörizm konusunun çok önemli olduğunu, %19'u kısmen önemli olduğunu, %4'ü ise önemli olduğunu belirtmişlerdir. Buradan hareketle AB üye ülke vatandaşlarının %95'inin terörizmi önemli bir konu olarak belirttikleri söylenebilir. Bu durum, terör sorununun AB içerisinde en önemli güvenlik parametrelerinden biri olduğunu göstermektedir. Bu şekilde güvenlik sorunlarının, hem ekonomik sıkıntılardan hem de kontrolsüz göçün yarattığı güvensizlikten AB üye ülke vatandaşları adına daha fazla önem arz ettiği sonucuna varılabilir.

Güvenlik kaygısı, her geçen sene düzenli bir şekilde Avrupa kıtasındaki şiddetini artırmaktadır. Bu durum son zamanlarda artan kontrolsüz göç ve dolayısıyla artan terör saldırılarıyla açıklanabilir. Şekil 2.7'ye göre Mart 2015 - Haziran 2017 tarihleri arasında terörizmi önemli bir problem olarak görenlerin sayısı %92'den %95'e, organize suçları önemli bir problem olarak görenlerin sayısı %90'dan %93'e, doğal veya ferdi afetleri önemli bir problem olarak görenlerin sayısı %79'dan %89'a, siber suçları önemli bir

problem olarak görenlerin sayısı %80'den %87'ye, AB'nin sınır güvenliğini önemli bir problem olarak görenlerin sayısı ise %81'den %85'e yükselmiştir.

"BU KONULARDAN HANGİLERİ SİZİN İÇİN ÖNEMLİDİR?"

	TERÖRİZM	HAZ. 2017 - MAR. 2015	ORGANİZE SUÇLAR	HAZ. 2017 - MAR. 2015	DOĞAL AFETLER	HAZ. 2017 - MAR. 2015	SİBER SUÇLAR	HAZ. 2017 - MAR. 2015	AB'İNİN DIŞ SINIRLARI	HAZ. 2017 - MAR. 2015
EU28	95	▲ 3	93	▲ 3	89	▲ 10	87	▲ 7	86	▲ 5
BE	94	=	92	▲ 1	89	▲ 12	89	▲ 8	84	▲ 2
BG	99	▲ 6	98	▲ 2	95	▲ 1	82	▲ 7	95	▲ 4
CZ	91	=	89	▼ 2	83	▲ 6	81	▲ 3	90	▲ 10
DK	96	▲ 8	96	▲ 4	84	▲ 17	92	▲ 11	89	▲ 8
DE	96	▲ 3	96	▲ 1	90	▲ 16	93	▲ 6	89	▲ 8
EE	88	▲ 23	70	▲ 16	49	▲ 9	74	▲ 7	72	▲ 13
IE	96	▲ 3	95	=	84	▲ 6	92	▲ 2	90	▲ 5
EL	97	▲ 3	97	▲ 2	94	▲ 7	88	▲ 3	93	▲ 3
ES	97	▲ 5	90	▲ 3	90	▲ 8	81	▲ 8	80	▲ 6
FR	96	=	90	▲ 6	90	▲ 6	88	▲ 9	81	▲ 6
HR	94	▲ 6	93	=	88	▲ 5	81	▲ 5	86	▲ 9
IT	95	=	94	▼ 1	91	▲ 2	82	▲ 8	86	▲ 2
CY	98	▲ 1	96	▲ 1	92	▲ 8	95	▲ 4	92	▲ 8
LV	93	▲ 13	93	▲ 13	87	▲ 16	83	▲ 13	82	▲ 9
LT	96	▲ 5	95	▲ 5	92	▲ 12	87	▲ 7	92	▲ 10
LU	95	▲ 4	95	▲ 5	88	▲ 13	90	▲ 11	85	▲ 7
HU	95	▲ 4	96	▲ 3	94	▲ 4	89	▲ 6	93	▲ 8
MT	96	=	96	▲ 3	93	▲ 7	85	▲ 5	91	▲ 8
NL	96	▲ 5	95	▲ 17	87	▲ 29	97	▲ 15	84	▲ 13
AT	95	▲ 4	94	=	90	▲ 3	82	▼ 4	93	▲ 6
PL	94	▲ 4	93	▲ 3	90	▲ 5	86	▲ 9	91	▲ 6
PT	96	▲ 3	95	=	95	▲ 12	87	▲ 10	92	▲ 3
RO	89	▲ 1	87	▼ 2	88	▲ 5	82	▲ 2	83	▲ 3
SI	96	▲ 13	95	▲ 5	94	▲ 9	87	▲ 13	91	▲ 22
SK	95	▲ 5	95	▲ 1	93	▲ 4	87	▲ 2	94	▲ 9
FI	97	▲ 8	95	▲ 6	91	▲ 10	96	▲ 8	91	▲ 6
SE	86	▲ 10	87	▲ 5	53	▲ 4	83	▲ 23	60	▲ 13
UK	97	▲ 2	93	▲ 2	85	▲ 13	90	▲ 2	87	▼ 1

Şekil 2.8: AB Üye Ülke Vatandaşlarına Göre Güvenlik Problemlerinin Önem Derecesinin, İki Yıllık Süreçte Geçirdiği Değişim (<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/1569>, 15 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Şekil 2.8’de görüldüğü üzere terörizmi önemli bir problem olarak tanımlayan kişilerin oranı hiçbir ülkede azalmamış, bu oran Belçika, Çekya, Fransa, İtalya ve Malta’da sabit kalmış ve geriye kalan 24 ülke de ise artmıştır. Artışın en yüksek olduğu ülke %23 ile Estonya olurken onu sırasıyla %13 ile Letonya ve Slovenya, %10 ile de İsveç takip etmiştir. Bu durum görece küçük ve terör ortamından uzakta olan ülkelerin de artık terör tehdidinden daha fazla kaygı duymaya başladıklarını göstermesi açısından önemlidir.

2.3.4. Avrupa Şüpheliği

İki savaş arası dönemde, Pan Avrupacı faşist görüşler yaygın olarak görülmüştür. Bu dönemde İtalya’da Pan Avrupacı faşist yapılaşma adına ciddi girişimler gerçekleşmiş, İkinci Dünya Savaşı döneminde ise 1951 yılında gerçekleşen Malmö Kongresi’nde 14 Avrupa ülkesinden faşist hareketler katılım sağlamış ve birleşik faşist bir Avrupa konuşulmuştur (Bar-on 2013:75). Bu durum, kıtada aşırı sağ görüşlere sahip olan partilerin bütünleşmeye karşı bir önyargılarının olmadığını bir kanıttır. Ancak günümüzde Avrupa aşırı sağ partileri genel itibarıyla bir bütünleşme öngören AB’ye karşıdır.

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte Avrupa’nın siyasi entegrasyonu hız kazanmış, Avrupa’ya artan göçmen akını kıta üzerinde kimliksel problemleri artırmış ve artan güvenlik hassasiyetleri ile sınır güvenliğini yeni bir boyuta taşımıştır. Kıtaya gerçekleşen göçler sonucunda artan yabancı düşmanlığı ve ırkçılık ile birlikte “yerliler” ve “yabancılar” kavramlarından daha çok bahsedilmeye başlanmıştır (Shore 1993:780). “Biz” kavramından bahsedebilmek için öncelikli şart bir “öteki”nin var olmasıdır. “İnsanlar kimliklerini büyük ölçüde kimler olmadıklarını beyan ederek onaylarlar.” (Shore 1993:782).

Popülist aşırı sağ partiler Avrupa entegrasyonunu bürokratik elitist bir fenomen olarak görmektedirler (Hainsworth 2008:82). Kimi popülist aşırı sağ partiler başlarda AB’ye karşı olumlu düşüncelere sahipken zamanla Avrupa şüpheliği konuma gelmiştir. Özellikle kriz döneminde Avrupa entegrasyonunun ekonomik maliyetleri nedeniyle

Avrupa halklarının Avrupa entegrasyonu ve AB'ye olan bakış açısı negatif yönde değişmiştir. 2005 yılında yedi popülist aşırı sağ parti temsilcisi tarafından yayınlanan ve AB karşıtlığına vurgu yapılan “Avrupa’daki Yurtsever Milliyetçi Hareketler ve Partiler Viyana Deklarasyonu” popülist aşırı sağ partilerin AB karşıtlığını göstermesi açısından önemlidir (Öner 2014:176).

AP seçimleri, her ne kadar son seçimlerde katılım görece yükselmiş olsa da seçmenler tarafından öncelikli görülmemektedir. Bu durum, özellikle protesto oylarının yüzdeler dilim içerisindeki oranını artırmakta ve popülist aşırı sağ partilere seçim başarısı olarak geri gelmektedir. Avrupa şüpheci olan aşırı sağ partilerinin AP seçimlerinde aldığı başarılı sonuç ile AP'deki AB karşıtı kamp güçlenmiş ve AB yanlıları ve AB karşıtları arasındaki rekabet artmıştır.

Günümüzde dünya genelinde yayılma gösteren milliyetçi popülist bir dalga mevcuttur. Milliyetçi popülist hareketler, 1970 sonrası neo-liberal politikalar ve Soğuk Savaş sonrasında getirmiş olduğu teknolojik gelişmeler kapsamında değerlendirilebilir (Gusterson 2017:210) 2016 yılında Trump'ın ABD başkanlığına seçilmesi, yine aynı dönemde Birleşik Krallık'ın AB'den çıkmayı oyladığı referandum ile İtalya'da anayasa değişikliği paketinin oyladığı referandum bu dalganın farklı sonuçları olmuştur (Gusterson 2017:209). Sieglinde Rosenberg'e göre Avrupa'da yükselen milliyetçi popülizmin kaynağı AB'dir (Rosenberg 2004:24). Popülist söylemlere sahip aşırı sağcıların karşı oldukları şey, Avrupa kıtası genelinde yapılacak bir işbirliğinden ziyade AB'nin oluşturmaya çalıştığı federasyon tarzındaki yapıdır (Bar-on 2013:72). Aşırı sağa göre insanlar eşit değildir, her birey farklı ihtiyaçlara sahiptir ve birbirinden farklı toplulukların üyesidir ve bu nedenle tekçi evrensel normlar kurulmak istenmesi yanlıştır (Anton-Mellon 2013:61).

Selahattin Çiftçi'ye göre, Avrupa şüpheciliği Avrupa'daki popülist aşırı sağ partilerin ortak noktasıdır (Çiftçi 2016:100). Özellikle Avrupa entegrasyonu sürecinin getirmiş olduğu güvensizlik durumu partilerin AB'ye ve birleşmiş bir Avrupa ideasına karşı şüpheyle bakmalarına neden olmuştur. Bu durum bu tarz partilerin benimsemiş oldukları “önce kendi halkımız” mottosu ile açıklanabilmektedir (Mudde ve Kaltwasser 2017:35) (Betz 2001:394). Her ne kadar popülist aşırı sol partiler, popülist aşırı sağ

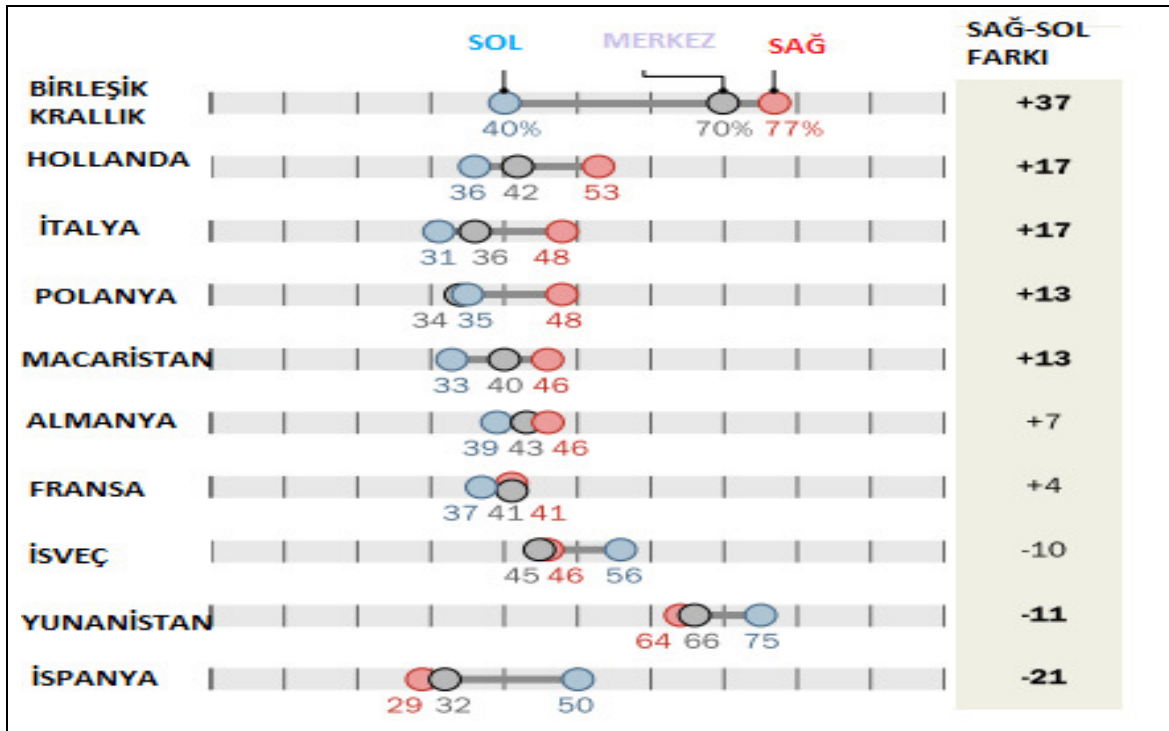
partilerin aksine evrenselci olsalar da farklı sebeplerden dolayı Avrupa şüphesini özellikler gösterebilmektedir (Jamin 2013:44). Yunanistan'da Syriza ve İspanya'da Podemos bu özelliğe uyan partilerdendir (Yıldırım 2017:57). Syriza'ya göre "AB, elit sınıfın önemli bir parçasıdır."(Mudde ve Kaltwasser 2017:37).

AB'ye olan destek zaman içerisinde iniş ve çıkışlara sahne olmaktadır. Ancak günümüzde AB'ye olan güven net bir şekilde azalmaktadır. Ülke bazında incelenecek olursa, Polonyalıların %72'si ve Macarların %62'si AB'ye karşı pozitif duygulara sahiptir. Buna karşılık Yunanlar %27, Fransızlar %38, İspanyollar %47 ile %50'nin altında kalmışlardır. Birleşik Krallık vatandaşları burada %44 gibi bir orana sahip olmakla beraber bu grup içerisinde yer alan İskoçlar kendi içlerinde %53'lük bir orana sahip olarak, Birleşik Krallık içerisinde AB'ye İngilizlere nazaran daha sadık olduklarını göstermişlerdir (Stokes 2016, <https://www.pewglobal.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/06/Pew-Research-Center-Brexit-Report-FINAL-June-7-2016.pdf>, 7 Haziran 2018'de erişildi.).

Yaş grupları dikkate alındığı takdirde genç nüfusun yaşlı nüfusa nazaran AB'ye karşı daha olumlu tavır içerisinde oldukları bu on ülkenin altısında geçerli bir durumdur. Avrupa şüphesini ülkeye ve millete göre değişebilmek ile birlikte hem sol kanatta hem de sağ kanatta görülebilmektedir. Birleşik Krallık özelinde kendilerini sol kanatta gören kişilerde AB'ye destek %69 seviyesindeyken sağ kanatta yer alan kişilerde bu destek %38 seviyesindedir. UKIP'i destekleyen kişiler arasında ise bu oran sadece %13'tür. Buna karşılık bu oran Muhafazakar Parti destekçilerinde %43'e İşçi Parti destekçilerinde ise %60'a kadar çıkmaktadır (Stokes 2016, <https://www.pewglobal.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/06/Pew-Research-Center-Brexit-Report-FINAL-June-7-2016.pdf>, 7 Haziran 2018'de erişildi.).

Birleşik Krallık vatandaşlarının %65'i gücün Brüksel'den alınıp tekrardan kendi başkentleri olan Londra'ya verilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu oran, 50 yaş üstü nüfusta %73 olmakla birlikte 18-34 yaş arası nüfusta %51'dir. Bu konuya yaklaşımları açısından cinsiyetleri karşılaştıracak olduğunda; erkeklerde bu oranın %70, kadınlarda ise %60 olduğu görülmektedir. Sağ ve sol ideolojilerin ayrı değerlendirilmesi durumunda ise sağ görüşe sahip kişilerin %77'si, sol görüşe sahip kişilerin ise %40'ı bu

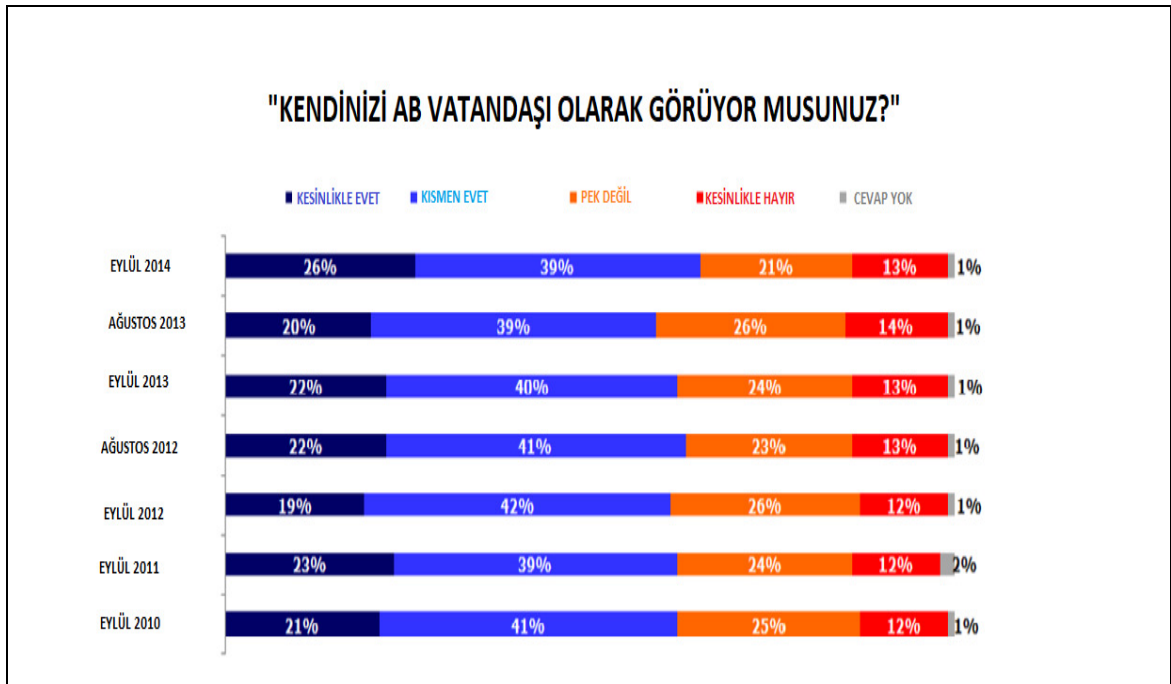
yargıyı desteklemektedirler. Partilere olan destek bazında incelenecek olduğunda UKIP destekçilerinin %93'ü gücün tekrardan Brüksel'den teslim alınıp kendi hükümetlerine devredilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu oran Muhafazakâr Parti destekçilerinde %77, İşçi Partisi destekçilerinde %49 seviyesindedir (<https://www.pewglobal.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/06/Pew-Research-Center-Brexit-Report-FINAL-June-7-2016.pdf>, 7 Haziran 2018'de erişildi.).

Şekil 2.9: 10 Avrupa Ülkesinde Gücün Kendi Başkentlerine Geri Dönmesi İsteyen Kişilerin Oranı ve Siyasi Yelpazeleri (<https://www.pewglobal.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/06/Pew-Research-Center-Brexit-Report-FINAL-June-7-2016.pdf>, 7 Haziran 2018'de erişildi.).

Şekil 2.9, 10 AB üye ülkesinin siyasi yelpazelerine göre gücün Brüksel'den kendi başkentlerine geçişine verdikleri desteğin oranlarını göstermektedir. Bu konuda sol ve sağ görüş arasındaki destek farkının en yüksek olduğu ülkenin Birleşik Krallık'ta olduğu görülmektedir. İki görüş arasındaki farkın %37 gibi yüksek bir oranda seyrediyor oluşu farkın en yüksek olduğu ikinci ve üçüncü ülkenin değerlerinin toplamından bile fazla olmasına neden olmaktadır. Tablonun en altında yer alan üç ülke İsveç, Yunanistan ve İspanya'da ise diğer yedisinin aksine bu tavrı gösteren kişilerin sol

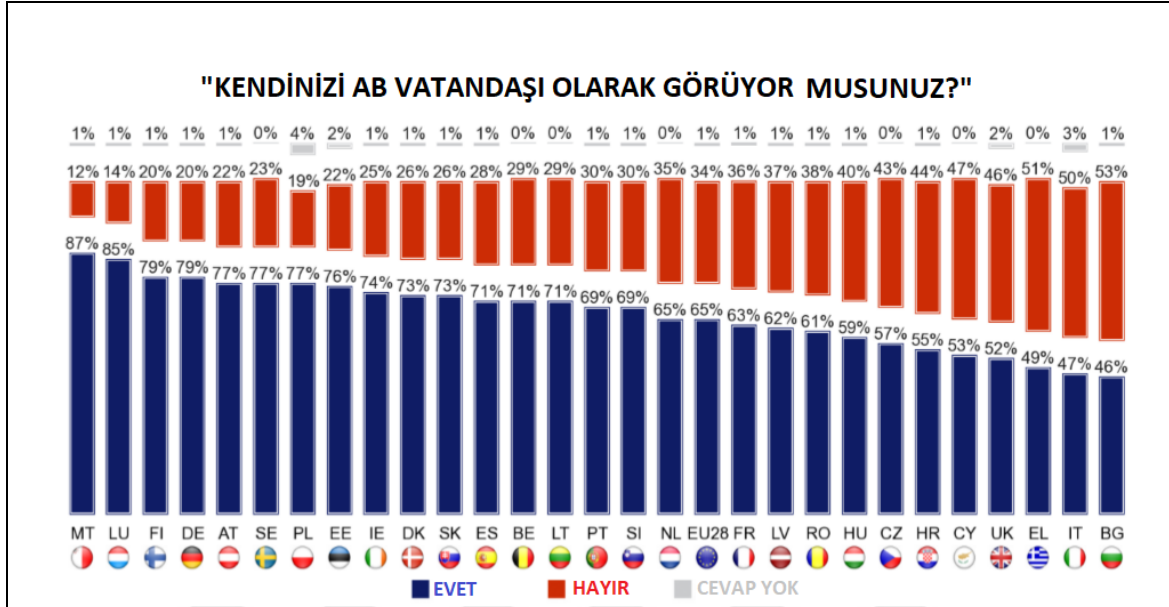
görüştürmelerini oldukça önemlidir. Bu üç ülkenin ortak noktası ise ülkelerindeki popülizmin ve Avrupa şüpheciliğinin bayraktarlığını yapan partilerin aşırı sol partiler olmasıdır. İsveç'teki Sol Parti, Yunanistan'daki Syriza ve İspanya'daki Podemos kıtanın en önde gelen popülist Avrupa şüphecisi aşırı sol partilerdir. Buradan hareketle Birleşik Krallık özelinde ülkedeki Avrupa şüpheciliğinin popülist aşırı sağ parti olan UKIP üzerinden gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Şekil 2.10: AB Üye Ülke Vatandaşlarının “Kendinizi AB Vatandaşı Olarak Görüyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar (http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb81/eb81_first_en.pdf, 7 Mayıs 2019’da erişildi.).

Şekil 2.10’da AB üye ülke vatandaşlarının kendilerini ne derece AB vatandaşı olarak gördükleri hakkında bilgiler verilmektedir. 2010-2014 yılları arasında yapılan araştırmalarda araştırmaya katılan kişilere “Kendinizi AB vatandaşı olarak görüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş ve bu soruya verilen cevapların dağılımı beş senelik süreç içerisinde şu aralıklarda olmuştur: “kesinlikle evet”= %19 - %26, “kısmen evet”= %39 - %42, “pek değil”= %21 - %26, “kesinlikle hayır”= %12 - %14. Yaklaşık olarak katılımcıların %40’nın AB vatandaşlığına mesafeli duruyor olması, Avrupa’da Avrupa şüpheciliğinin ne kadar yoğun olarak gözlemlendiğinin en bariz göstergelerindedir.

Her ne kadar bu grubun vatandaşı oldukları ülkeler, AB üyesi ülkeler olsalar da %40'lık bu grup içerisinde AB'ye aidiyet duyguları pek gelişmemiştir. Bu durumda özellikle ulusal kimlik meseleleri ve AB politikalarına olan tepkiler önemli rol oynamaktadır.

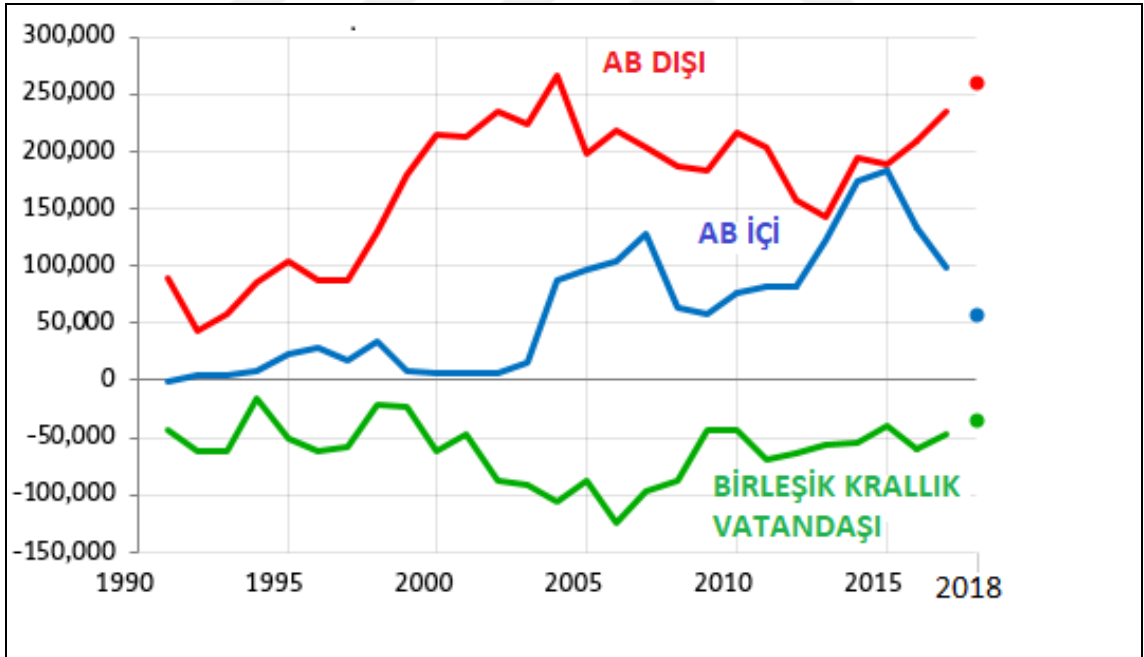

Şekil 2.11: AB Üye Ülke Vatandaşlarının “Kendinizi AB Vatandaşı Olarak Görüyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtların Vatandaşı Oldukları Ülke Bağlamında Sınıflandırılması (http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb81/eb81_first_en.pdf, 7 Mayıs 2019’da erişildi.).

Şekil 2.11’de AB üye ülke vatandaşlarının, AB vatandaşlığı konusundaki düşünceleri vatandaşı oldukları ülkelere göre sınıflandırılmıştır. Şekilde görüleceği üzere AB vatandaşlığı fikrine en sıcak olan ülke vatandaşları sırasıyla; Malta, Lüksemburg, Finlandiya ve Almanya olmuştur. Tam aksine AB vatandaşlığı fikrine en uzak olan ülke vatandaşları ise sırasıyla; Bulgaristan, İtalya, Yunanistan ve Birleşik Krallık olmuştur. Birleşik Krallığın sondan dördüncü sırada yer alması, ülkede AB vatandaşlığı fikrinin halkın neredeyse yarısı tarafından benimsenmediğini göstermek ile birlikte ülkede Brexit’e götüren süreç içerisinde önemli yer tutan Avrupa şüpheciliği politikaların karşılığının olduğunu da göstermektedir.

2.3.5. Entegrasyon İçi Göç

Birleşik Krallık sahip olduğu ekonomik güç ve refah sayesinde dünya üzerindeki birçok ülkeden göç alan bir ülke konumundadır. Başta Commonwealth ve eski sömürge ülkeleri olmak üzere birçok ülkeden göç alan Birleşik Krallık, girilen AB ile entegrasyon süreci sonucunda başta Doğu Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok AB üye ülkesinden de göç almaya başlamıştır. Şekil 2.12’de kırmızı çizgiler ile gösterilen kısım 1990 - 2018 yılları arasında Birleşik Krallığa göç eden AB dışındaki ülke vatandaşları, mavi çizgiler ile gösterilen kısım ise aynı süre zarfı içerisinde AB üye ülkelerinden göç eden kişileri belirtmektedir. Şekilde görüleceği üzere 1990’lı yılların başında neredeyse hiç olmayan entegrasyon içi göç 2000’li yılların ortalarında hız kazanmış ve 2015 yılında AB üyesi olmayan ülkelere gerçekleşen göçleri yakalamıştır. Bu buluşma kısa sürmüş entegrasyon içi göç düşüşe geçerken AB dışı göç aksine yükselmiştir.

Şekil 2.12: 1990 - 2018 Yılları Arasında Birleşik Krallığa Entegrasyon İçi ve Dışından Gerçekleşen Göçler (<https://fullfact.org/immigration/eu-migration-and-uk/>, 17 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Şekil 2.12’de görüldüğü üzere, 2018 yılı itibariyle Birleşik Krallık’ta diğer AB üye ülkelerinden göç eden kişilerin sayısı Birleşik Krallık nüfusunun %6’sına tekabül eden

3 milyon 700 bin kişiye ulaşmış ve bu kişilerin %83'ü hem Birleşik Krallık vatandaşlarını (%76) hem de AB ülkeleri dışından gelen göçmenleri (%66) geçerek en fazla istihdam edilen grup olmuşlardır. 2018 itibariyle Birleşik Krallık'ta mevcut göçmenlerin %61'i AB dışındaki ülke vatandaşları iken %39'u ise AB üye ülke vatandaşlarıdır. (Mulheirn, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/759376/The_Fiscal_Impact_of_Immigration_on_the_UK.pdf, 18 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Birleşik Krallığa göç eden AB üye ülke vatandaşlarının ülkelerine göre dağılımı ise 2015 yılı itibariyle şu şekildedir: %29 Polonya, %12 İrlanda, %7 Portekiz, %7 Romanya, %6 İtalya, %6 Litvanya, %5 Almanya, %5 Fransa, %4 İspanya, %2 Bulgaristan, diğer ülkeler %17 (Wadsworth, Dhingra, Ottaviano ve Van Reenen <https://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit05.pdf>, 18 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.). AB ülkelerinde Birleşik Krallığa göç edenlerin önemli bir özelliği ağırlıklı olarak eğitimli kişilerden oluşuyor olmalarıdır. Şöyle ki; AB ülkelerinden Birleşik Krallığa göç eden kişilerin %85'i en az 17 yaşına kadar akademik eğitim almışken bu oran yerli nüfus içerisinde %56'dır (Wadsworth, Dhingra, Ottaviano ve Van Reenen <https://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit05.pdf>, 18 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Birleşik Krallık'taki yerli nüfus ve göçmen nüfusunun yetişkinlerin yaş grupları şu şekildedir: yerli nüfus; 16 - 24 yaş aralığı %13, 25 - 44 yaş aralığı %29, 45 - 64 yaş %34, 65 ve üzeri %24, AB ülkeleri dışındaki ülkelere gelen göçmenler; 16 - 24 yaş aralığı %11, 25 - 44 yaş aralığı %46, 45 - 64 %30, 65 ve üzeri %13, AB üye ülke vatandaşı göçmenler; 16 - 24 yaş aralığı %12, 25 - 44 yaş aralığı %57, 45 - 64 yaş aralığı %20, 65 yaş ve üzeri %11 (Mulheirn https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/759376/The_Fiscal_Impact_of_Immigration_on_the_UK.pdf, 18 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Aktif çalışma yaşı olarak kabul edilebilecek 25 - 44 yaş aralığında göçmenlerin oransal olarak daha fazla olması durumu, göçmenlerin genellikle çalışmak için bu ülkeye göç etmek istemeleri ile açıklanabilir. Aynı yaş aralığında AB'den gelen göçmenlerin diğer ülkelere gelen göçmenlere oranla daha yüksek olması ise

entegrasyon içi göçün görece geç sayılabilecek 2000’li yıllar ile başlaması ile açıklanabilir. Şüphesiz Commonwealth ve sömürge ülkelerinden gerçekleşen göçler daha eski bir tarihe sahip olmak ile birlikte eski göçler ile birlikte gelen kişiler burada yaşlanmış ve onları takip eden jenerasyon genç yaşlarda kişiler olmak ile yaş gruplarının entegrasyon içi göçe nazaran daha düzenli dağılmasını sağlamıştır.

Birleşik Krallık’ta yerli nüfus ve göçmen nüfusunun istihdam edilme oranları şu şekildedir: yerli nüfus %75, AB ülkeleri dışından gelen göçmenler %65, AB ülkelerinden gelen göçmenler %78 (Mulheirn https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/759376/The_Fiscal_Impact_of_Immigration_on_the_UK.pdf, 18 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.). Entegrasyon içi göç ile gelen kişilerin yerli nüfustan daha fazla istihdam edilmesi durumu oldukça önemlidir. Bu tarz durumlar aşırı sağcıların popülist söylemler geliştirmesi açısından uygun ortam sağlamaktadır.

2.4. Avrupa’daki Gelişmelerin Birleşik Krallığa Etkileri

Her ne kadar bir ada ülkesi de olsa Birleşik Krallık, içinde bulunduğu Avrupa kıtasındaki gelişmelerden doğrudan etkilenmiştir. Bu gelişmeler ekonomi, güvenlik, göç, terör vb. birçok farklı konuda olmuştur. Tarih boyunca rekabet halinde olduğu ve aidiyet sorunu yaşadığı kıta Avrupa’sında yaşanan olumsuz gelişmelerin etkisinden kaçamaması Birleşik Krallık’taki popülist aşırı sağ hareketlerin Avrupa’ya karşı olan tepkilerini artırmış ve Avrupa’dan kaynaklı sıkıntıların önüne geçebilmek adına Avrupa’dan uzaklaşılması gerektiği görüşünün güç kazanmasına neden olmuştur.

AB günümüzde Birleşik Krallığın en büyük ekonomik partneri konumundadır. Birleşik Krallığın toplam ithalatının %44’ü, toplam ihracatının %53’ü AB ülkeleriyledir (<https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7851>, 21 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.). Bu nedenle, Avrupa kıtasında yaşanacak en ufak ekonomik gelişmenin Birleşik Krallığı doğrudan etkilemesi kaçınılmazdır. 2008 yılında patlak veren küresel kriz Euro bölgesini de doğrudan etkilemiştir. Krizi takip

eden süreç içerisinde Yunanistan, İrlanda, Portekiz ve İtalya gibi ülkeler borç krizine girmiş ve borçlarını ödeyemez hale gelmişlerdir. 2011 yılında ise bu ülkelerdeki iktidarların güçten düşmesi ve hükümetlerin düşmesi ile Euro bölgesi krizi olarak adlandırılan bu borçlanma krizi dünya gündemine oturmuştur (<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/soru-cevap-euro-bolgesi-borc-krizi>, 21 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Euro bölgesi krizi, Euro bölgesinin en büyük ekonomik partnerlerinden olan Birleşik Krallık da doğrudan etkilemiştir. Avrupa’da geniş çaplı operasyonlara sahip olan Diageo, Vodafone, Dixons, Unilever ve Imprecial Tobacco gibi İngiliz firmaları Euro krizinin etkisinde kalmış ve zarar etmişlerdir (<https://www.theguardian.com/business/2011/nov/11/eurozone-crisis-hits-uk-companies>, 21 Mayıs 2019’da erişildi.). 1997 - 2017 seneleri arasında geçen 20 yıllık süre zarfında ise AB’nin ekonomi politikaları Birleşik Krallık toplamda 82 milyar Pound zarara sokmuştur (<https://brexitcentral.com/eu-economic-policy-held-uk-back-cost-us-82-million-two-decades/>, 21 Mayıs 2019’da erişildi.). Ekonomi konusunda yaşanan bu olumsuz gelişmeler şüphesiz ki Birleşik Krallık AB’den uzaklaştıran sebeplerden olmuştur. Birleşik Krallık’ta yoğun olarak mevcut olan Avrupa şüphesizliğinin altında yatan en önemli sebeplerden biri de Euro bölgesindeki ekonomik çalkantılar ve onun Birleşik Krallık’a olan negatif yansımalarıdır.

Birleşik Krallık, hem AB içi hem de AB dışından aldığı göçlere ek olarak, az sayılabilecek sayıda mülteci kabul etmiş olmasına rağmen, Suriye iç savaşını takip eden süreç içerisinde yaşanan mülteci krizinden de etkilenmiştir. Suriye’deki savaştan kaçan yüz binlerce mültecinin adresi Avrupa olmuş ve bu kişilerin küçük bir kısmı Avrupa üzerinden Birleşik Krallık’a gelmişlerdir. Nisan 2018 itibarıyla Birleşik Krallıkın kabul ettiği Suriyeli mültecilerin sayısı, sadece 10 binden biraz fazla olmuştur (<https://www.bbc.com/news/uk-43826163>, 23 Mayıs 2019 tarihinde erişildi). 2014 yılına kadar Birleşik Krallıkın Suriye iç savaşına yönelik politikası insani yardım çerçevesinde gelişmiş ancak 29 Ocak 2014 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin açıklamış olduğu ve “değerli” kişilere sığınma verilebileceğini belirten programı takip eden süreç içerisinde 25 Mart 2014 tarihinde ilk mülteci grubu

ülkeye varmıştır (McGuinnes <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN06805>, 23 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.). Bu program doğrultusunda 2020 yılına kadar toplam kabul edilecek Suriyeli mülteci sayısının 20 bin olması hedeflenmektedir (<https://www.bbc.com/news/uk-43157002>, 23 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Suriyeli mültecilerin ülke içerisinde dağılımı konusunda adaletsizlikten bahsedilebilir. Şöyle ki; İskoçya'daki Suriyeli mülteci sayısı nüfusun daha fazla olduğu Londra Bölgesinden dört kat daha fazladır. Ayrıca Kuzey İrlanda'daki Suriyeli mülteci sayısı kendisinden 3 katı fazla nüfusa sahip olan Doğu İngiltere bölgesinden daha fazladır. İskoçya, Kuzey İrlanda ve Kuzey Doğu bölgelerinde her 10 bin kişiye üç veya daha fazla, Galler ve Yorkshire ve Humber bölgelerinde her 10 bin kişiye 2 ve 3 arası, Kuzey Batı, İç Batı, Güney Batı ve Güney Doğu bölgelerinde her 10 bin kişiye 1 ve 2 arası, İç Doğu, Doğu İngiltere ve Londra bölgelerinde ise her 10 bin kişiye 0 ve 1 arası Suriyeli mülteci düşmektedir. (<https://www.bbc.com/news/uk-43826163>, 23 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

Son dönemlerde Avrupa genelinde artan terör saldırılarına Birleşik Krallık'ta da şahit olmak mümkündür. 22 Mart 2017'de 5 kişinin hayatını kaybettiği Westminster köprüsü saldırısı, 22 Mayıs 2017 yılında 22 kişinin hayatını kaybettiği Manchester Arena saldırısı, 3 Haziran 2017'de 8 kişinin hayatını kaybettiği Londra köprüsü saldırısı gibi saldırılar son dönemde Birleşik Krallık'ta gerçekleşen ciddi saldırılardandır (<https://www.thesun.co.uk/news/3857950/terror-attack-definition-uk-response-tips/>, 24 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.). Her ne kadar Birleşik Krallık, Schengen bölgesi içerisinde yer almıyor olsa da AB'nin sınır güvenliğine olan etkileri ülkede tartışma konusudur. Birleşik Krallık vatandaşlarının yalnızca %17'si AB'nin yaşamak için güvenli bir bölge olduğuna şüphesiz şekilde inanmak ile birlikte %83'ü terör konusunun çok önemli olduğunu savunmakta, %55'i AB'nin dışarıyla olan sınırlarının çok önemli olduğunu savunmakta ve yalnızca %20'si ülkelerinin terör ile mücadelede yetersiz kaldığını düşünmektedir (<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/1569>, 15 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

AB ile entegrasyon sürecinin getirmiş olduğu ekonomik sorunlar, entegrasyon içi göç başta olmak üzere Avrupa üzerinden gerçekleşen göçler, bu göçlerin sebep olduğu güvenlik sorunları gibi problemler Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheliğinin güç kazanmasına neden olan faktörlerden olmuşlardır. Avrupa şüpheliğinin ülkedeki yükselişi ile doğru orantılı olarak aşırı sağın popülist söylemlerinin de artmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum ülkenin popülist aşırı sağ partisi olan UKIP'e seçim başarıları getirmek ile kalmamış Birleşik Krallığın AB'den ayrılmasının oylandığı Brexit referandumunun gerçekleşmesine ön ayak olmuştur.

2.5. Sonuç

19. yy.'ın sonlarında ortaya çıkan popülizm ve 20. y.y.'ın başlarında etkisini göstermeye başlayan aşırı sağın birlikteki yolculuğu tarihsel süreç içerisinde sürekli bir gelişim halinde seyretmektedir. Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın aşırı sağcı faşist hareketleri bozguna uğratılmış olsa da savaş sonrasında değişen sosyal yapıları kendi kaybedenlerini yaratmış ve bu kaybedenler kümesi, geliştirilen popülist politikalar sayesinde 20.yy.'ın aşırı sağın popülist söylemlerinin nesnesi olmuşlardır. 20.yy.'da aşırı sağın popülist söylemleri, belli aralıklarla nükseden ekonomik krizler sayesinde her geçen yıl üzerine koyarak gelişimini hızlandırmıştır. 1970'li yıllardaki ekonomik buhranı iliklerine kadar hissedilen Avrupa kıtası, 1980'li yıllarda siyaset sahnesinde adından söz ettirmeye başlayan popülist aşırı sağ partilerin varlığı ile daha yakından tanışma fırsatı bulmuştur. Bu partilerin siyaset sahnesindeki başarılarına ek olarak devrimci olmayan ana akım partilerini revize edebilme güçlerinin de fark edilmesi sonucunda bu alana olan araştırmacı ilgisi artmış ve akademik alanda popüler bir gündem maddesi haline gelmiştir.

1980'li yıllarda siyaset sahnesinde güçlü bir şekilde yerini alan aşırı sağın popülist söylemleri, gelişimini neoliberal dünya düzeninin hâkim olduğu bir atmosferde gerçekleştirmiştir. Buradan hareketle aşırı sağın popülist söylemlerinin başarısında neoliberal düzenin eksiklerinin ve başarısızlıklarının pay sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar Sovyetlerin çöküşü ile birlikte liberal dünya düzeninin

zaferini ilan etmiş olsa da sistemde mevcut olan aksaklıklar aşırı sağın popülist söylemlerinin her geçen gün daha fazla artmasını sağlamıştır. Neoliberal düzenin yeterince adil olmayan ortamı kimi grupların bu süreçten zarar ile çıkmasına neden olmuştur. Bu sayede küreselleşmenin kaybedenleri olarak tanımlanan bu kişilerin birlikteliği, hem ülke içinde hem de ülke dışındaki ötekilere olan öfke ile yoğrulmuş ve bu öfkenin dışa vurumu popülist aşırı sağ partiler aracılığı ile gerçekleşmiştir.

Aşırı sağın popülist söylemlerinin yükselmesinde etkili olan birden fazla faktör vardır. Bu faktörlerden biri şüphesiz ekonomidir. 1973 petrol krizi, 2008 ekonomik krizi gibi krizler sonucunda iyice fakirleşen Avrupa halkı popülist söylemlerin etkisinde kalarak popülist aşırı sağ partilere olan desteklerini artırmışlardır. Ana akım partilerin krizi bastırmadaki çaresizlikleri oy desteklerini kaybetmelerine neden olmuş bu durum şüphesiz popülist aşırı sağ partilere yaramıştır. AB üye ülke vatandaşlarının krizin etkisinden henüz tam olarak çıkılmadığına olan inançlarını koruyor olmaları ekonomiye olan güvensizliği göstermekle birlikte popülist aşırı sağ partilerin ekonomik kaygılar nedeniyle elde ettikleri gelişimin devam edeceğini göstermektedir.

Aşırı sağın popülist söylemlerinin yükselmesinde etkili olan bir diğer faktör göç konusudur. Göç konusunun bir problem olduğu AB vatandaşlarının çoğunun ortak kanısı olmak ile birlikte problemin çözüme ulaşamaması durumunda bu durumun popülist aşırı sağ partilerine oy kazandırmaya devam edeceği açıktır. Özellikle son zamanlarda yüksek göçe maruz kalan ülkelerde bu problemler derinleşmekte ayrıca ekonomik durumu görece düşük ülkelerde göçün negatif özellikleri daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Güvenlik ve terör konuları, günümüz aşırı sağın popülist söylemlerinin yükselmesinde bir diğer faktördür. 11 Eylül saldırılarının ardından Avrupa'da artış gösteren cihatçı terör saldırıları Avrupa halklarının üzerinde yoğun tedirginliğe sebebiyet vermiştir. Birleşik Krallık cihatçı terör saldırılarına en fazla maruz kalan Avrupa ülkesi konumundayken terörizmin çözülmesi gereken önemli bir problem olduğu görüşünü savunan kişi oranı ile dördüncü sıradaki AB ülkesi olmuştur. Güvenlik kaygıları, her geçen sene düzenli olarak bütün AB ülkelerindeki etkisini artırmaktadır.

Ana akım partilerinin bu sorunu çözüme kavuşturmakta ki basiretsizlikleri popülist aşırı sağ partilerinin oylarını artırmaya devam edeceklerinin bir diğer göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sovyetlerin yıkılışı ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile Avrupa kıtasında bütünleşme çabaları yoğun bir şekilde artmıştır. Her ne kadar popülist söyleme sahip aşırı sağcıların Avrupa kıtasında kültürel bir bütünleşmeye karşı bakış açıları olumsuz olmasa da AB'nin öngördüğü hem ekonomik hem de siyasi açıdan bütünleşme çabalarına karşı popülist aşırı sağ partiler mesafeli durmaktadırlar. Popülist söylemlere sahip aşırı sağcıların AB'ye karşı olmasının altında yatan bir diğer gerekçe ise AB'nin sahip olduğu neoliberal elit yapısıdır. Nitekim 1970'li yıllarda etkisini artıran neoliberal politikalar, kıta genelinde yükselen aşırı sağın popülist söylemlerinin en önemli etkenlerinden biri olmak ile birlikte bu politikaların kurumsallaşmış bir hali olarak tanımlayabileceğimiz AB'nin popülist söylemlere sahip aşırı sağcılar tarafından benimsenmemesi sürpriz olmayacaktır. AB'nin kurumsal yapısının yanında hissettirdiği güvensizlik ortamı da popülist söylemlere sahip aşırı sağcıların Birliğe karşı temkinli yaklaşmasının sebeplerindedir. Ekonomik sıkıntılar, göç ve terör gibi meselelerin körüklediği güvensizlik ortamının zaman içerisinde gösterdiği artış sonucunda AB'ye olan şüpheli yaklaşımı giderek büyüttüğünü göstermektedir.

Avrupa'daki aşırı sağın popülist söylemlerinin yükselmesine etki eden faktörler haricinde diğer AB üye ülkelere nazaran Birleşik Krallık'ta daha fazla etki eden özel faktörler de bulunmaktadır. Entegrasyon içi göç bu durumun en bilinen örneğidir. 2000'li yılların ortalarında birliğe yeni katılan ülkeler ile birlikte gerçekleşen AB genişlemesi ile birlikte Birleşik Krallığa entegrasyon içerisinde yoğun göçler gerçekleşmiştir. AB içerisinde gerçekleşen bu göçler sonucunda Birleşik Krallık nüfusunun %6'sını AB üye ülkelerinden gelen göçmenler oluşturmuştur. Genellikle genç ve eğitilmiş kişilerden oluşan bu göçmen grubu yerli nüfustan daha yüksek oranda istihdam edilme şansını bulmuşlardır. Bu durum elbette hâlihazırda yüksek oranda ekonomik kayıp olarak görülen AB'nin Birleşik Krallık içerisinde daha fazla kişi tarafından hedef tahtasına oturtulmasına sebep olmuş ve ülkedeki aşırı sağın popülist söylemlerine olan desteğin artmasını sağlamıştır.

Birleşik Krallık ve AB çeşitli alanlarda işbirliği yapmakla birlikte birçok alanda yakın ilişkiler içerisindedirler. Böyle bir atmosfer içerisinde Avrupa'daki gelişmelerin Birleşik Krallığı da etkileyecek olması şaşırtıcı olmayacaktır. 2008 sonrası Euro bölgesinde gerçekleşen kriz Birleşik Krallık ekonomisine ciddi zararlar vermiş buna ek olarak entegrasyon içi göç ve Suriye savaşı sonrası Avrupa kıtasına gerçekleşen yoğun mülteci göçünden de Birleşik Krallığın kısmen payını almış olması AB'nin Birleşik Krallık halkı tarafından daha yoğun bir şekilde eleştirilmesine neden olmuştur. Bu duruma Suriyeli mültecilerin ülke içerisinde adaletsiz şekilde dağıtılmış olması ve terör saldırıların sonucunda güvensizlik kaygısının yükselmesinin eklenmesi sonucunda artan aşırı sağın popülist söylemlerine olan destek, UKIP'in oy oranlarının yükselmesine sağlamış ve UKIP'in artan halk desteğinin önlenemesinin de amaçlanması sonucunda hükümet tarafında Birleşik Krallığın birlikten ayrılmasının oylanacağı Brexit'e götüren sürece girilmiştir.

III. BÖLÜM

3. BİRLEŞİK KRALLIK ve AVRUPA BİRLİĞİ: BREXIT ÖRNEĞİ

3.1. Giriş

Birleşik Krallık ve AB arasındaki ilişki, uzun tarihsel kökleri olmakla birlikte sürekli inişli çıkışlı bir yol seyretmektedir. İlk ismi AET olan AB'nin kuruluş aşamasında yer almayan Birleşik Krallık, Topluluğun kuruluşunun 16. yılında topluluğa üye olmuş ve günümüzde dahi tartışma konusu olacak olan Birleşik Krallığın üyelik sorunu resmen başlamıştır. Son yıllarda artan aşırı sağın popülist söylemlerinin de etkisiyle Birleşik Krallığın Birlikten ayrılması tartışmaları hat safhaya yükselmiş ve bu doğrultuda 23 Haziran 2016'da ayrılık lehine sonuçlanan Brexit referandumu ile birlikte yeni bir sürece girilmiştir.

Brexit, beklenmedik sonucu ile dünya gündemine oturmuş ve üzerinden üç sene geçmesine rağmen çözülememiş bir sıkıntı yumağına dönüşmüştür. Şöyle ki Brexit'ten çıkan sürpriz sonuç karşısında istifa eden David Cameron'un yerine Başbakanlık koltuğuna oturan Theresa May de bu süreç içerisinde istifa etmek zorunda kalmış yerini Boris Johnson'a bırakmıştır. Brexit'te seçime katılım oranları ve oy tercihleri; bölgeye, siyasi görüşe, desteklenen partiye, yaş grubuna, vasıf derecesine, yaş grubuna, cinsiyete v.b. durumlara göre değişkenlik göstermektedir. Bunun yanında ülkedeki mevcut aşırı sağın popülist söylemleri ve bu söylemlerin sözcüsü UKIP, Brexit sürecinin hem gerçekleşme aşamasına hem de sonucuna gözle görülür şekilde etkide bulunmuştur.

Tezin üçüncü ve son bölümü olan bu bölümde Birleşik Krallık - AB ilişkisinin tarihsel gelişiminden bahsedilecek ve ayrılık referandumuna götüren sürecin gerekçeleri

açıklanmaya çalışılacaktır. Bunun akabinde alınan referandum kararından referandumun gerçekleşmesine kadar geçen süre zarfındaki gelişmeler anlatılıp nihayetinde gerçekleşen referandumun sonucunun farklı seçmen gruplarına göre analizi yapılabileceği sağın popülist söylemlerinin Brexit'e olan etkileri tartışılacaktır.

3.2. Tarihsel Süreç

1957 yılında Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve Batı Almanya'nın Roma antlaşmasını imzalamasıyla birlikte Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET) kurulmuş ve gümrük birliğinin ilk tohumları atılmıştır. İkinci dünya savaşı sonrasında imparatorluk gücünü kaybeden Birleşik Krallık, AB'ye bağlılığını artıran entegrasyon sürecine girmiştir. 1963 yılında Birleşik Krallığın AB'ye girmesi için görüşmeler başlamış on yıl sonra 1 Ocak 1973 yılında AET'ye üye olmuştur(Lala 2017: 14-9). 1975 yılında ise birlikte kalmaya devam edip etmemesinin oylandığı referandum gerçekleştirilmiştir.1975 referandumuna 1973 yılında patlak veren petrol krizi ile girilmiş yaşanan ekonomik buhrana karşılık Birleşik Krallık halkı ortak pazar ve AET ile devam etme kararı almıştır (Ahluwalia ve Miller 2016:453). Bu süreçten sonra Birleşik Krallık, ortak pazarın yerleşmesinde aktif rol oynamış AB entegrasyonu sürecine de doğrudan katkı sağlamıştır. (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018'de erişildi.).

1980'li yıllarda Birleşik Krallık birlik içerisinde daha aktif rol almaya başlamış birliğe karşı uyguladığı saldırgan politikalarla sürekli pürüz çıkarmıştır.1980'ler Avrupa entegrasyonunun başarılı bir şekilde gelişme gösterdiği ve Birleşik Krallık halkının AB'den olan beklentilerinin yüksek seyrettiği bir dönem olmuştur. Bu yıllarda İskoçya ve Galler'deki milliyetçi partiler dahi AB'ye karşı muhalif tavırlarını değiştirip AB'ye karşı daha pozitif tavır takınmaya başlamışlardır. 1980'lerin sonu bugün hala geçerliliğini koruyan İskoçya bölgesinin İngiltere'ye nazaran AB'ye karşı daha pozitif yaklaşmaya başladığı dönem olmuştur. İlerleyen yıllara gelindiğinde 1980'lerdeki bu pozitif tavır yerini AB'ye karşı daha şüpheci bir tavra bırakmıştır. (Henderson; Jeffery; Lineia; Scully; Wincott ve Jones 2016: 192).

Ortak para birimi ve ortak pazar fikirlerine karşı çıkan Birleşik Krallık AB'yi bir serbest ticaret bölgesi olarak şekillendirmeye çalışmıştır. Birleşik Krallık, 23 Haziran 1993 yılında tek bir Avrupa pazarının kurulması, Avrupa Merkez Bankası'nın oluşturulması ve üye ülkelerin iç ve dış yapılarının birleştirilmesini öngören Maastricht antlaşmasını imzalamıştır (Lala 2017: 33). Antlaşmanın imzalanmasını izleyen süreçte dönemin Muhafazakâr Partili başbakanı John Major ülkedeki Avrupa şüpheci muhalefetin tepkilerine maruz kalmış ve AB reformlarına ara vermek zorunda kalmıştır. 1997 yılında İşçi Partinin lideri Tony Blair iktidara gelmesiyle AB ile olan ilişkiler kaldığı yerden devam ettirmek için çalışmalara başlamış ancak ortak para birimi, Schengen gibi konularda çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle ilişkiler yeniden durma noktasına gelmiştir. Birleşik Krallık, 2008 yılında Lizbon anlaşmasını imzalamış ve AB'ye Türkiye dâhil yeni ülkelerin katılımı desteklenmiştir (Lala 2017: 47-51). Birleşik Krallık; ABD, Commonwealth ve AB ekseninde gelip giden tutarsız ve istikrarsız bir dış politikaya sahip olmuştur. 2010 yılındaki seçimlerle birlikte kurulan Muhafazakar - Demokratik Liberal koalisyonu, AB ve dolayısıyla Avro bölgesiyle ilişkilerin iyi tutulmasının ülke menfaatlerine olumlu katkı edeceği görüşüyle birlikte gelmiştir. Koalisyonun lideri olan David Cameron, Tony Blair'in "yeni kurs" adı verdiği programı sürdürmüş ve böylelikle AB üzerindeki Birleşik Krallık etkisini güçlendirmiştir (Lala 2017: 58).

Birleşik Krallık halkı 1950 senesinden beri AB üye devletleri içerisinde Avrupalı kimliğini en az benimseyen halk olmuştur. Avrupa şüpheciliğinin Birleşik Krallık sınırları içerisinde yayılmasını sağlayan üç önemli olay vardır. Bunlar: 1992 yılında imzalanan Maastricht antlaşması, 2004 yılında gerçekleşen AB genişlemesi ve 2008 yılındaki küresel krizdir (Corbett 2016:13). Yeni milenyumda özellikle İngiltere bölgesinde Avrupa kimliğine karşı Britanyalı ve İngiliz kimlikleri daha fazla ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Bu dönemde İngiltere özelinde AB'ye destek ciddi oranda azalmaya başlamıştır. İngiltere'de kendini İngiliz olarak tanımlayan kişiler en yüksek AB karşıtı duygulara sahip olan grup olmuştur. Bunun aksine kendilerini İskoç olarak tanımlayan kişiler arasında AB'ye karşı olumsuz düşünceler alt seviyede hissedilmektedir. Britanyalı kimliğini birincil olarak vurgulayan kişiler ise bu iki grubun

ortasında durmaktadırlar (Henderson; Jeffery; Lineia; Sculy; Wincott ve Jones 2016: 192-7).

Kendilerini İngiliz olarak tanımlayan kişiler arasında AB'den ayrılma isteğinin daha belirgin olması bu kişilerin sahip oldukları milliyetçi tavır, popülist söylem ve Avrupa şüphecisi hisler ile açıklanabilmektedir. Bu kişilerde özellikle nostaljik milliyetçilik yüksek olmakla birlikte üretimin güçlü olduğu ve kazançlarını göçmenlerle paylaşmak zorunda olmadıkları eski Birleşik Krallığın eksikliğini hissetmektedirler. Bu kişilere göre Birleşik Krallığın Avrupa'ya olan ihtiyacından ziyade Avrupa'nın Birleşik Krallığa ihtiyacı vardır (Oliver 2016:1323). Bu durum özellikle eski sanayi bölgesi olan Kuzey İngiltere'de oldukça yoğun seyretmektedir. Bu nedenle bu bölge aşırı sağ parti UKIP'in en fazla destek sağladığı bölgelerin başında gelmektedir. Bu bölgenin demografik yapısını incelediğimizde nüfusunun önemli kısmının yaşlı, vasıfsız mavi yaka, eğitim düzeyi düşük İngilizlerden oluştuğu görülmektedir. Bu nüfus yapısı aşırı sağa en meyilli yapı olması UKIP'in bu bölgede aldığı desteğin sürpriz olmadığını göstermektedir (Corbett 2016:16).

Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheciliğinin İngiltere Kilisesinin Roma Kilisesinden ayrıldığı 16. yüzyıla kadar dayandırılabilir bir geçmişi bulunmaktadır. Günümüzde ise Avrupa şüpheciliği, kültürel değerlerin artan göçlere karşı korunması kaygısı sonucunda yükselen popülist milliyetçi hislerin yükselişe geçmesi ile birlikte Birleşik Krallık'ta tarihteki en zirve noktasına ulaşmıştır. Birleşik Krallık'taki mevcut Avrupa şüpheciliği üç döneme ayrılmaktadır. Bunların ilki; 1960'lı yıllarda AET'ye yapılan başvurudan 1975 referandumuna kadar geçen süre, ikincisi; AB'nin ekonomik ve siyasi politikalarının uygulanmaya başladığı ve Avrupa şüphecisi hislerin oturmaya başladığı dönem ve sonuncu Birleşik Krallık'ta AB karşıtı bloğun güçlenmesi ile girilen Brexit sürecinin içinde olduğu dönemdir (Corbett 2016:12).

Zaman içerisinde ülke içerisinde sürekli varlığını koruyan Avrupa şüpheciliği ve birliğin Birleşik Krallık açısından miadını doldurduğu inancı 2016 senesinde yeni bir referandumun gerçekleştirilmesine yol açmıştır. 23 Haziran 2016 yılında 'Brexit' adı verilen Birleşik Krallığın AB'den ayrılmasını için yapılan referandum %52 oy ile kabul

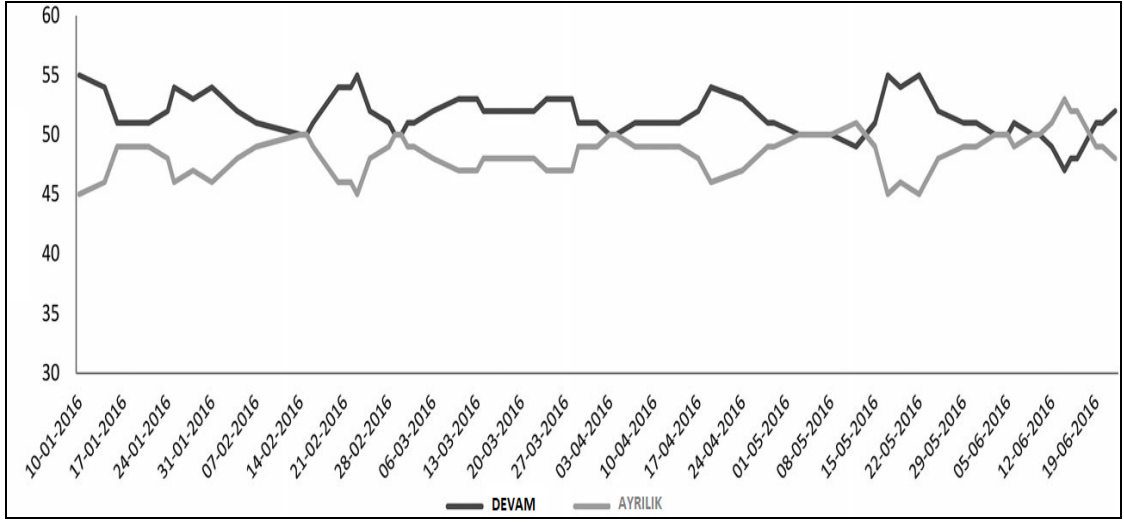
edilmiş dönemin başbakanı David Cameron istifa etmek zorunda kalmış yerini aynı partiden Theresa May almıştır (Lala 2017: 66).

3.3. Brexit

3.3.1. Brexit Süreci

Brexit'in gerçekleşmesi kararı alınmasında birden fazla etken söz konusu olmuştur. Bunlardan biri iktidardaki Muhafazakâr Partinin UKIP'e giden oyların önüne kesmek isteği önemli bir yer tutmaktadır. UKIP Birleşik Krallığın birlikten çıkması adına uzun süre politikalar geliştirmiş bu politikalarına Muhafazakar parti vekillerin yarısına yakını bir kısım işçi partili vekil Kuzey İrlanda bölgesinde faaliyet gösteren Demokratik Birlik Partisi (DUP) de ortak olmuştur (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887#share-tools>, 31 Ocak 2019'da erişildi.). Yükselmekte olan Avrupa şüphesizliğinin UKIP'e sağladığı faydanın önüne geçmek için gereken şeyin bu tarz bir referandum olduğuna olan inanç Muhafazakar Parti tabanını harekete geçirmiştir. Buradan hareketle Muhafazakâr Parti 2015 yılında yayınladığı manifestoda 2017 yılının sonunda AB'den ayrılmanın oylanacağı bir referandumun gerçekleşeceğini açıklamıştır. Bu manifestonun rüzgârını da arkasına alan Muhafazakâr Parti 2015 genel seçimlerinden galip ayrılmış ve böylelikle 20 Şubat 2016'da David Cameron 27 AB üye ülkesiyle anlaşarak 23 Haziran 2016 tarihini referandum tarihi olarak belirlemiştir. Buna rağmen parlamentoda İşçi Partililer ve Muhafazakâr Partililerin bir kısmının da dâhil olduğu çoğunluk ile büyük iş örgütleri ve uluslararası örgütler AB ile devam etmek gerektiğini savunmuş ve bu durum Brexit'ten ayrılık lehine bir karar çıkmayacağı şeklinde yorumlanmıştır. (Sara 2016:1261).

Brexit sürecinde iki farklı resmi seçim kampanyası yürütülmüştür. Bunlar "Britanya Avrupa'da Daha Güçlü" ve "Ayrılığı Oyla" olmak üzere biri ayrılık diğeri ise Birlik ile devam için çalışmıştır. Birlikte kalma taraftarları AB'den ayrılığın getireceği ekonomik sıkıntılara vurgu yaparken, ayrılık yanlıları Birleşik Krallık sınırlarının kontrolünün genişletilip güçlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır (Sara 2016:1262).

Şekil 3.1: Brexit Öncesi Gerçekleştirilen Anket Sonuçları (Sara 2016:1262).

Şekil 3.1’de görüldüğü üzere seçimden altı ay öncesinde yapılan anketlerde oy farkının %10 şeklinde AB ile devam edilmesi lehine olduğu görülmektedir. Bir ay sonra bu farkın kapandığı ve oyların eşit hale geldiği görülmektedir. Ancak izleyen süreçte aradaki fark tekrar açılmış her ne kadar bir kaç kez daha eşitleme durumu yaşansa da AB yanlıları seçimin yapıldığı ay olan Haziran’a kadar sadece bir kere çok kısa bir süreliğine geriye düşmüşlerdir. Seçime birkaç hafta kala ayrılık oyları ilke kez belirgin şekilde öne geçmiş ancak seçimden önceki son anketlerde yeniden geriye düşmüştür. Herşeye rağmen anket sonuçları ile Brexit sonuçları birbiriyle örtüşmemiş ve anket şirketlerine olan güven büyük ölçüde kaybedilmiştir.

23 Haziran 2016 yılında gerçekleşen referandum %51.9 ayrılık lehine sonuçlanmış katılım %71.8 seviyesinde gerçekleşmiştir. İngiltere’de sonuç %53.4 ayrılık lehine, Galler’de %52,5 ayrılık lehine, İskoçya’da %62 birlikte kalma lehine, Kuzey İrlanda’da %55.8 kalma lehine gerçekleşmiştir (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887#share-tools>, 31 Ocak 2019’da erişildi.). 13 milyon kayıtlı seçmenin oy kullanmadığı referandumda en fazla ayrılık oyu Güney İngiltere’den gelmiş ve ayrılıkçı oyların %59’u orta sınıf seçmenden gelmiştir. Seçime 50 yaş üstü nüfus katılmamış olması halinde referandumunu sonucu tam tersi şekilde gerçekleşecektir (Dorling 2016, http://www.dannydorling.org/wp-content/files/dannydorling_publication_id5564.pdf, 6 Temmuz 2018’de erişildi.).

Brexit'in bu şaşırtıcı sonucu dünya genelinde geniş yankı uyandırmış piyasalar olumsuz etkilenmiş ve AB üyesi ülkelerdeki aşırı sağ partiler kendi ülkeleri için Brexit benzeri bir referandumun gerçekleşmesi gerektiği taleplerini yüksek ses ile dillendirmeye başlamışlardır. UKIP bu sonuç ile kuruluşundan itibaren ilk kez ülkelerinin AB'den ayrılma isteklerinin gerçekleşmesine tanık olmaya yaklaşmıştır. Buna karşılık İskoçya'da İskoç Ulusal Partisi (SNP), çıkan sonuca tepki göstererek ikinci bir İskoçya'nın Birleşik Krallık'tan ayrılması referandumun gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur (Goodwin ve Heath 2016:2).

Brexit'ten çıkan sürpriz sonuç piyasaları kötü etkilemiş ve Pound Dolar'a karşı son 31 yılın en düşük seviyesine gelmiştir. Referandumun ardından devlet başkanı David Cameron istifa etmiş İskoçlar içerisinde bağımsızlık talebi yüksek sesle dillendirilmeye başlamıştır. Bununla birlikte AB üye devletleri Lizbon anlaşmasının 50. maddesi gereğinin yerine getirilerek ayrılık görüşmelerinin acilen başlaması gerektiğini söylemiştir (Sara 2016:1259).

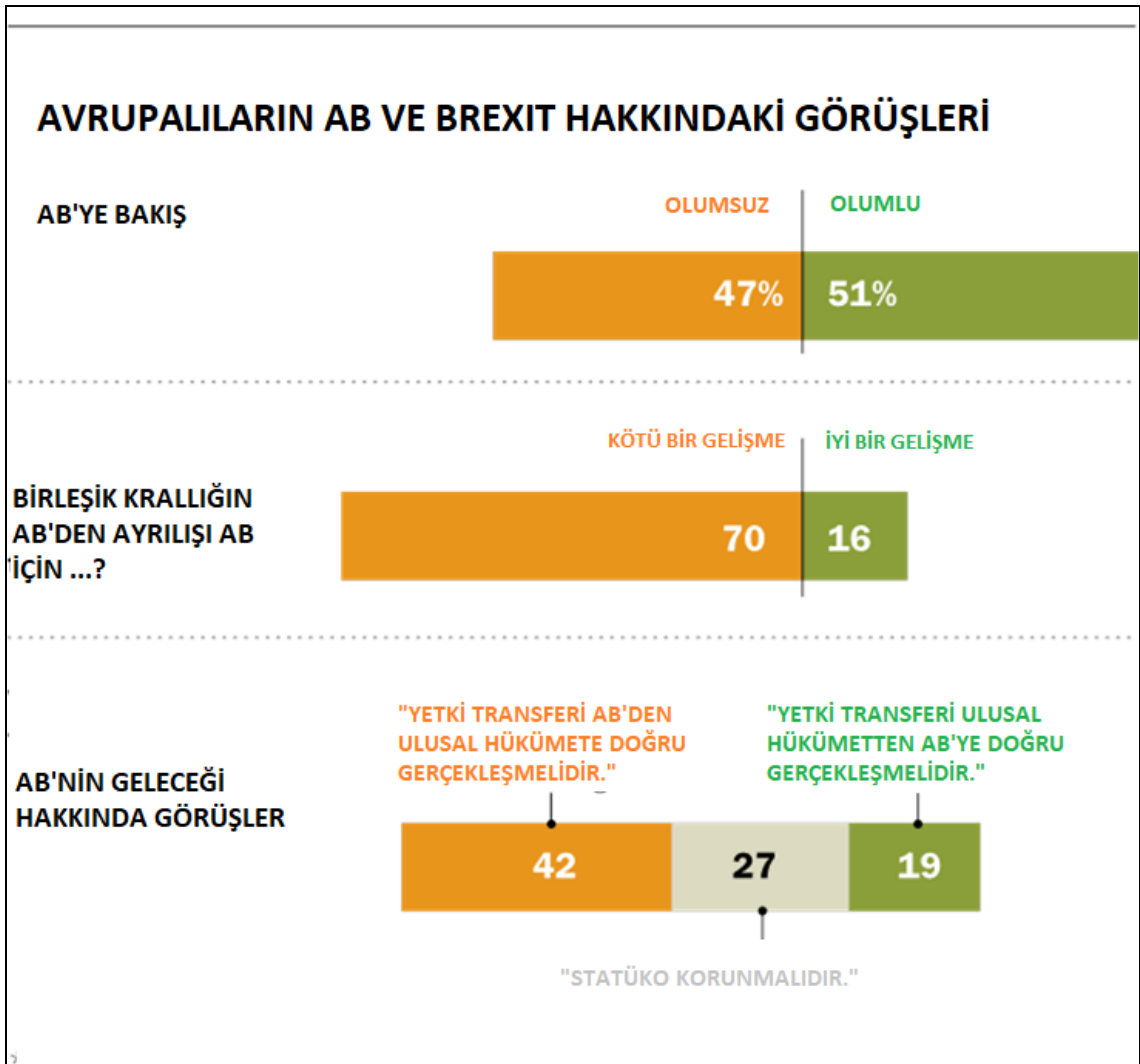
Lizbon anlaşmasının birlikten ayrılma ile ilgili olan 50. maddesi 29 Mart 2017'de Theresa May tarafından işleme alınmış 29 Mart 2019 birlikten ayrılma tarihi olarak belirlenmiştir. Bu tarih Theresa May tarafından AB ile anlaşmalı olsun olmasın kesin ayrılık tarihi olarak belirlenmiştir. Parlamentodaki İşçi partili vekiller bir kısım Muhafazakâr parti vekilleri yeni bir referandum yapılması gerektiğinde ısrarcı olmuşlardır (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887#share-tools>, 31 Ocak 2019'da erişildi.). Birleşik Krallık ve AB arasındaki Brexit görüşmeleri referandumdan bir sene sonra 19 Haziran 2017 yılında ayda bir olacak şekilde başlamış ve sürdürülmektedir (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887#share-tools>, 31 Ocak 2019'da erişildi.).

Birleşik Krallığın AB'yi terk etmesi halinde İrlanda Cumhuriyeti ile Kuzey İrlanda arasındaki 500 kilometrelik sınır Birleşik Krallık ile AB arasında sınır haline gelecektir. Bu durum artı külfet ve prosedürü birlikte getirecektir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık üzerinden İrlanda'ya gidecek malzemeler için ekstra gümrük sorunları ortaya çıkacaktır (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887#share-tools>, 31

Ocak 2019’da erişildi.). Brexit sonrası Kuzey İrlanda bölgesi ve İrlanda Cumhuriyeti arasında yeniden eski sınır kontrollerine geçilecek olması ve 1998 Hayırlı Cuma barış anlaşmasını zora sokacak olması nedeniyle Kuzey İrlanda Brexit’in sonuçlarından en fazla etkilenecek bölge olacaktır (Arnorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018’de erişildi.).

Theresa May başlarda her ne kadar Brexit karşıtı olsa da zamanla Brexit’in ülke çıkarlarına yönelik olduğunu düşünmüş ve Brexit’e destek vermiştir. Birleşik Krallık ile AB arasında imzalanan anlaşmaya göre Birleşik Krallık içerisinde yaşayan 3.2 milyon AB vatandaşı ve AB sınırları içerisinde yaşayan Birleşik Krallık vatandaşları sahip oldukları haklardan mahrum kalmayacaklardır. Bununla birlikte Birleşik Krallık’ta çalışan AB vatandaşları ülke içerisinde çalışmaya devam edecek ve Birleşik Krallığın birlikten ayrılışını izleyen iki sene içerisinde AB vatandaşları çalışmak için Birleşik Krallığa seyahat edebileceklerdir. Birleşik Krallığı ziyaret etmek isteyen AB vatandaşları aralık 2020’ye kadar sürecek olan geçiş sürecinde vizeye ihtiyaç duymayacaklardır. Buna karşılık AB de Birleşik Krallık vatandaşlarına vize uygulamayacaktır (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887#share-tools>, 31 Ocak 2019’da erişildi.).

“Sert Brexit” Birleşik Krallığın seyahat serbestliği ve ortak pazar gibi konularda kısıtlamaya gidebileceği formülü, “yumuşak Brexit” ise Norveç örneğinde olduğu gibi serbest seyahat ve ortak pazara yeşil ışık yakan formülü açıklamak için kullanılmaktadır. Buna ek olarak, Birleşik Krallık hükümeti geçiş sürecinin ardından gümrük birliğinden çıkacağını onaylamıştır fakat bunun yerini ne tarz bir formül getirebileceği henüz muammadır (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887#share-tools>, 31 Ocak 2019’da erişildi.). Aralık 2009 yılında AB üye ülkeleri tarafından imzalanan Lizbon anlaşmasınının 50. maddesine göre üye ülkelerden herhangi biri birlikten ayrılmak istediği takdirde bu hakka sahiptir. Lizbon anlaşmasına kadar bu konu hakkında herhangi bir madde getirilmemiştir. Buna rağmen 1982 yılında Danimarka ayrılma talebiyle referanduma gitmiş sandıktan ayrılık kararı çıkmasına rağmen görüşmeler sonucunda bu durum gerçekleşmemiştir (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887#share-tools>, 31 Ocak 2019’da erişildi.).

Şekil 3.2: 10 AB Ülkesinin Birleşik Krallığın AB'den Ayrılması Hakkındaki Görüşleri (Stokes 2016, <https://www.pewglobal.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/06/Pew-Research-Center-Brexit-Report-FINAL-June-7-2016.pdf>, 7 Haziran 2018'de erişildi.).

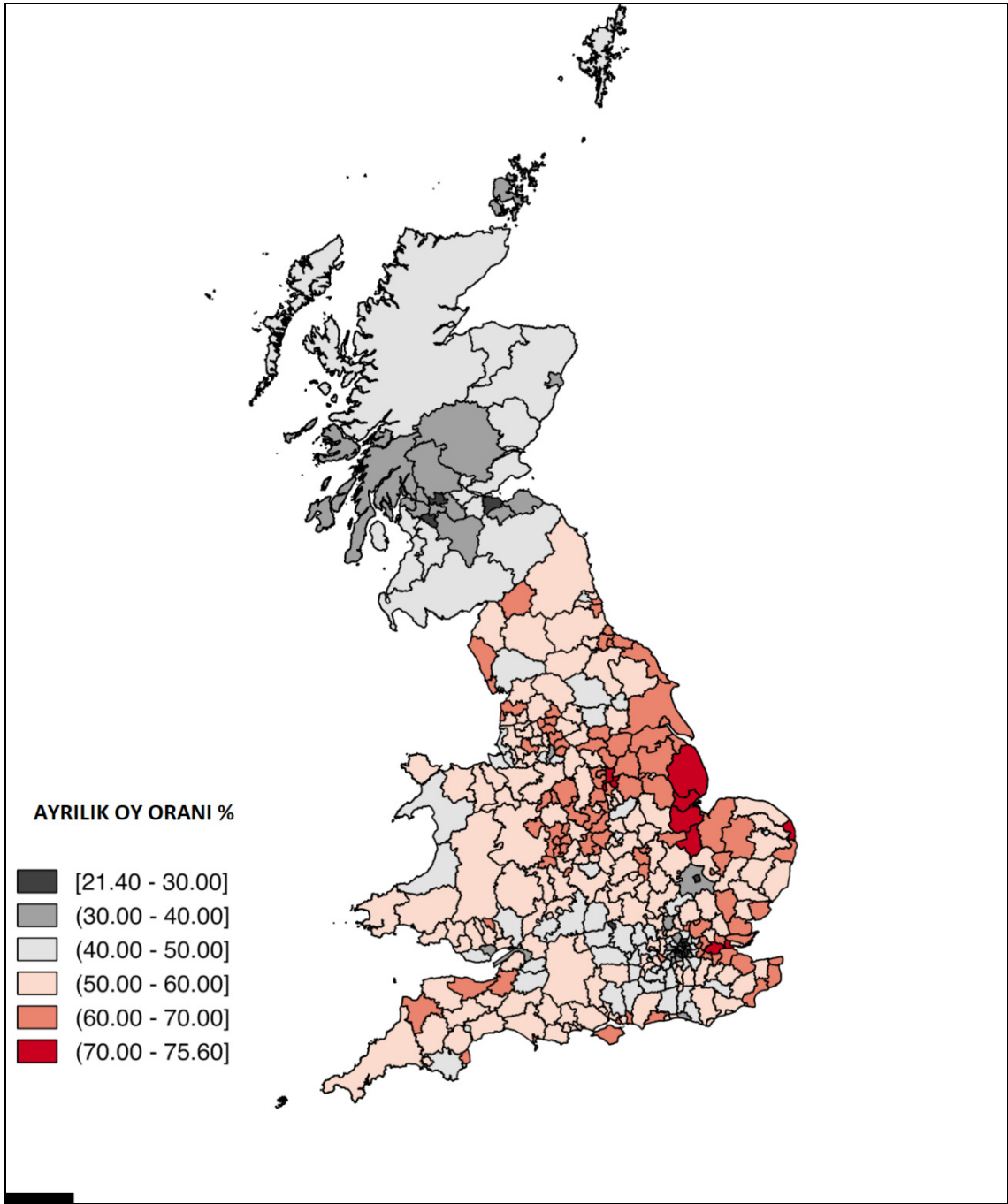
Şekil 3.2'de görüldüğü üzere Avrupalılar genel itibariyle Birleşik Krallığın AB'den ayrılmasının birliğe zarar vereceği konusunda hemfikirdirler. Polonya, Macaristan, İtalya, İsveç Hollanda, Almanya, İspanya, Birleşik Krallık, Fransa ve Yunanistan'dan oluşan 10 AB ülkesinin ortalaması alındığında %51'lik kısım AB'ye karşı pozitif hislere sahiptirler. Buna ek olarak sadece %19'luk kesim Brüksel'e daha fazla güç sağlanmasını desteklemekte %27'si ise mevcut statükonun korunması gerektiğini savunmaktadır. %70'lik kesim ise Birleşik Krallığın AB'den ayrılmasının birliği kötü yönde etkileyeceğini belirtmişlerdir. Bu durum Birleşik Krallığın AB için

olan önemini ve Avrupa halkları tarafından bunun kabul edildiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Birleşik Krallığın AB'den ayrılmasının kötüye işaret olduğu araştırmaya dâhil olan diğer dokuz ülke vatandaşlarının çoğunluk dikkate alındığı takdirde hemen hemen hepsinin ortak düşüncesi olduğunu söylemek mümkündür. Burada başı %89 ile İsveç çekmekte onu sırasıyla %75 ile Hollanda ve %74 ile Almanya takip etmektedir. Burada tek istisna olarak karşımıza %32'lik oranıyla Fransa çıkmaktadır (Stokes 2016, [pew-research-center-brexit-report-final-june-7-2016.pdf](https://pewresearch-center-brexit-report-final-june-7-2016.pdf)). Fransa ve Birleşik Krallık arasındaki tarihi rekabeti dikkate aldığımız takdirde bu örneğin diğer sekiz ülke ile aynı zeminde değerlendirilemeyeceği açıktır. Nitekim diğer Fransa'da Birleşik Krallığın birlikten ayrılmasının birliğin geleceği açısından kötü olacağını söyleyen kişilerin çoğunlukla aşırı sağ parti FN değil de Sosyalist ve Cumhuriyetçi partilerin seçmenleri olması bu konuyu açıklığa kavuşturmada faydalı olacaktır.

3.3.2. Brexit'in Bölgesel İncelenmesi

Brexit oy verme eğilimleri Birleşik Krallık içerisinde bölgesel farklılıklar göstermiştir. Örneğin İskoçya, Kuzey İrlanda ve Londra ağırlıklı olarak birlikte kalma lehine oy kullanmışken İngiltere'nin Londra dışındaki bölgelerinde ağırlıklı olarak birlikten çıkma lehinde oy kullanılmıştır. Referandumda birlikten çıkma lehinde 17.140.742 oy verilirken, birlikte kalma lehine oy kullanan kişi sayısı 16.141.241 olmuştur (Arnorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018'de erişildi.). İskoçya ve Kuzey İrlanda'da ayrılık oyları diğer bölgelerin %14 aşağısında gerçekleşmiştir. En düşük ayrılık oy oranı %28.09 ile İç Londra'da en yüksek ayrılık oranı ise %65,16 ile Lincolnshire'de gerçekleşmiştir (Arnorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018'de erişildi.).

Şekil 3.3: Birleşik Krallık Şehirlerinin Ayrılık Lehine Kullandıkları Oy Oranları (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018’de erişildi.).

Şekil 3.3’te koyu kırmızı renge boyanmış şehirler aylık oy oranının en yüksek olduğu şehirler, koyu gri renge boyanmış şehirler ise en az ayrılık oy oranına sahip şehirlerdir. %21,4 ile %30 arasında ayrılık oyu çıkan ve koyu gri renge boyanan şehirler;

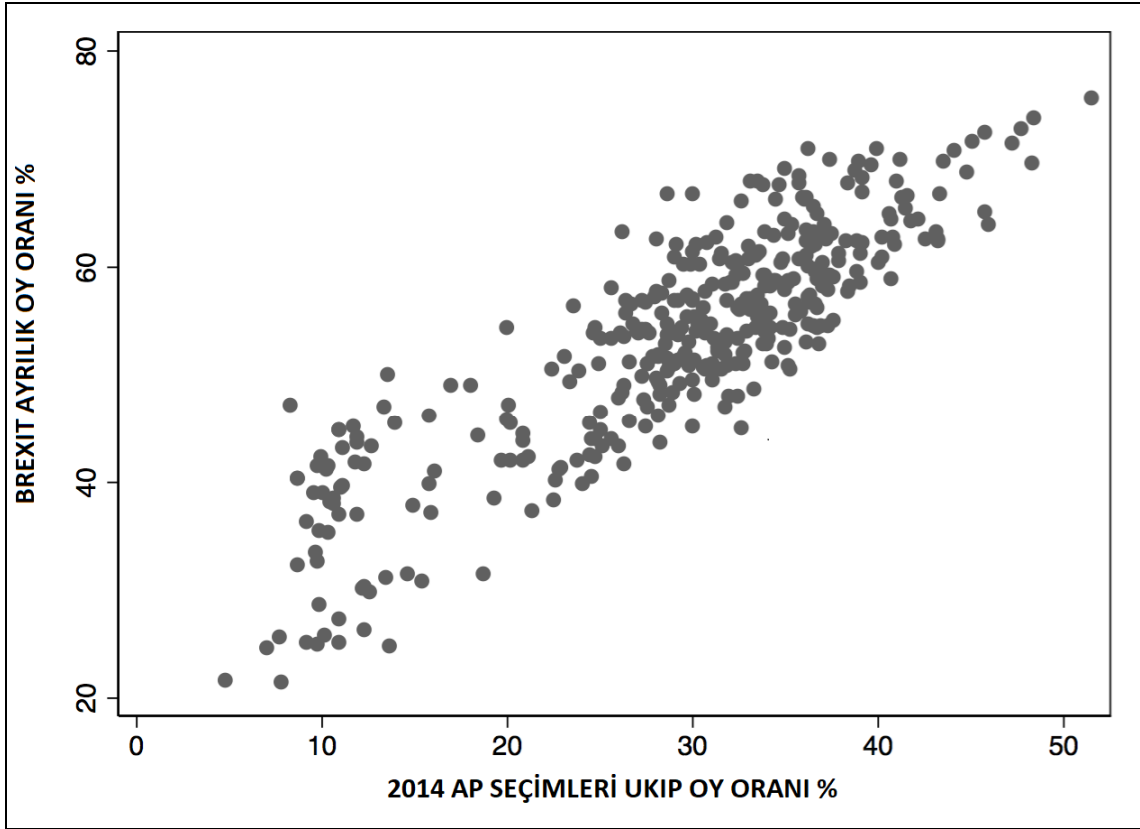
Belfast West, Cambridge, Camden, City of London, East Dunbartonshire, East Renfrewshire, Edinburg, Foyle, Hackney, Haringey, Islington, Lambeth, Oxford, Southwark, Wandsworth gibi ağırlıklı İskoç şehirleri ve eğitim seviyesi ve gelir düzeyi yüksek olan İngiliz şehirlerinden oluşmaktadır. Haritada %70 üzerinde ayrılık oyunun çıktığı koyu kırmızı renge boyanmış şehirler ise; Bolsover, Boston, Castle Point, East Lindsey, Fenland, Great Yarmouh, Mansfield, South Holland, Thurrock gibi vasıfsız nüfusun yoğun, eğitim düzeyinin düşük, kişi başı gelirin az olduğu şehirlerdir.

Brexit'te sonucun ayrılık lehine çıkmasını sağlayan şehirler Londra dışındaki İngiliz şehirleri olmuştur. Bu şehirlerin ortak özelliği endüstri devrimi ile zenginleşen ancak günümüzde fakirleşmiş bölgeler olmalarıdır (Arnorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018'de erişildi.). Avrupa ile ortak pazara geçilmesinin kendi şehirlerindeki üretime zarar verdiği düşüncesi ve buna ek olarak gelişen özellikle Doğu Avrupa ülkelerinden gerçekleşen göçlerden duyulan rahatsızlık ayrılık lehine oy kullanan kişilerin temel gerekçelerinden olmuştur. AB üyeliği ve ortak pazara geçişin ulusal bağımsızlıktan taviz verilmeden büyük pazarların ekonomik getirilerinden faydalanabilmesini sağlaması Birleşik Krallık yönünden işbirliğinin olumlu taraflarındandır. Bu durum ayrıca birlikte kalma taraftarlarının temel argümanlarından olmuştur.

Ayrılık oylarının İngiliz bölgesinde diğer bölgelere nazaran daha yüksek olması bu bölgenin göçmen sorunuyla daha fazla içli dışlı olmasıyla açıklanabilir. Özellikle bölgenin kuzey kısmındaki şehirlerde yaşayan yerli işçiler gelir durumu görece daha yüksek olan Londra ve Güney bölgesinin yerli işçilerine nazaran göç konusunda daha kaygılı olmuşlardır. Bununla birlikte Londra ve Güney İngiltere bölgesinde 2008 krizini diğer AB ülkelerinden gelen göçmen işçiler sayesinde daha rahat atlattığı bu bölgelerin birlikte kalma lehine oy vermelerinde önemli bir etki sağlamıştır. 2014 yılına gelindiğinde Birleşik Krallık sınırlarında içerisinde diğer AB ülkelerinden gelen göçmen sayısı üç milyonu bulmuş ve bu üç milyondan iki milyonu bizzat iş hayatında aktif olmuşlardır (Arnorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018'de erişildi.).

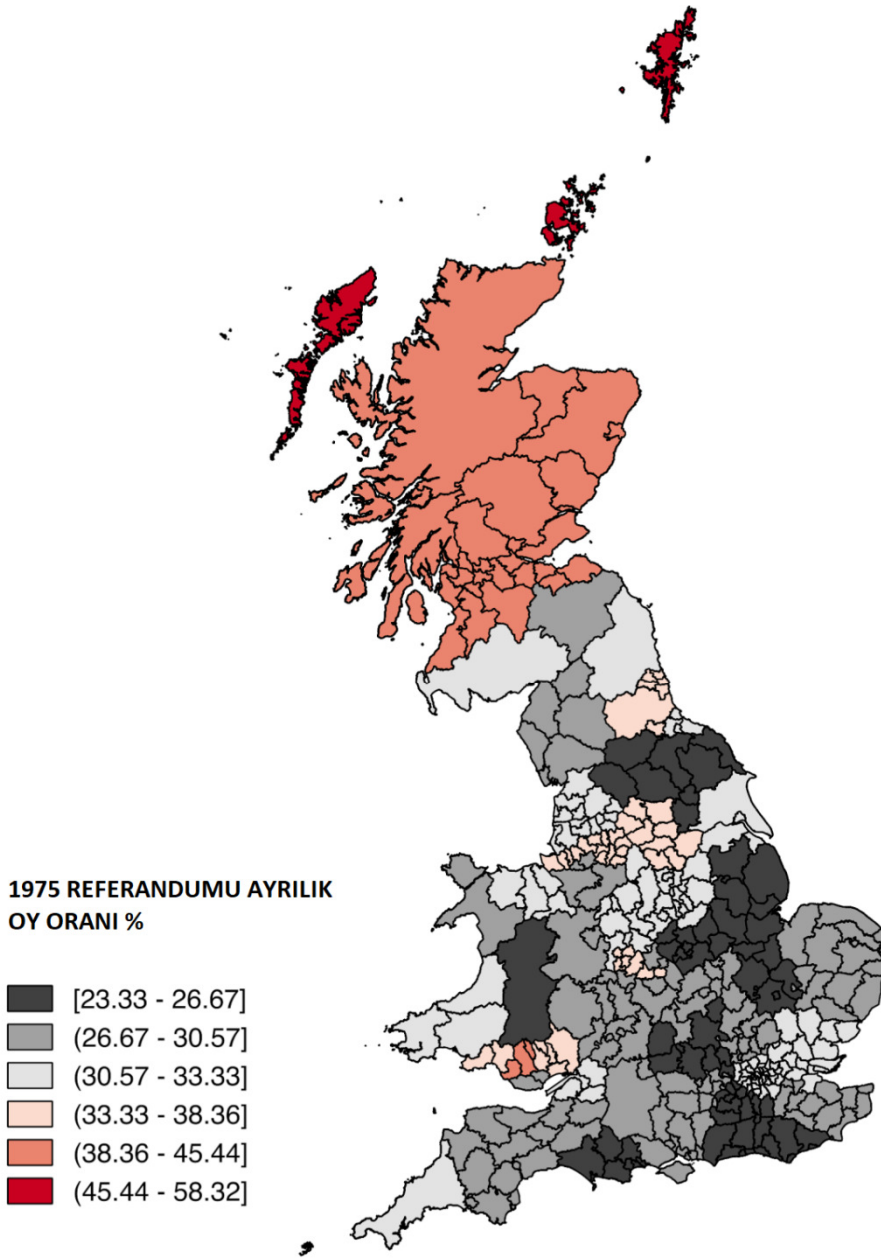
Ortak pazara geçilmesiyle birlikte artan üretim mallarının ithalatı, imalatın merkezi olan Kuzey İngiltere bölgesinin bu durumdan kötü etkilemiş Londra ve Güneydoğu bölgelerinin ise zenginleşmesine sebebiyet vermiştir. Buradan hareketle kuzeyin diğer bölgelere nazaran daha yüksek oranda ayrılık lehine oy vermesi şaşırtıcı değildir. AB ülkelerinden göç eden göçmenlerin diğer ülkelerden göç eden göçmenlerin aksine Birleşik Krallık ekonomisine olumlu katkılarda bulunduğunu söylemek mümkündür (Arnorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018'de erişildi.).

Doğu Avrupalı göçmenler genellikle düşük vasıflı işlerde çalışan kişilerden oluşmakta olup bu kişilerin referandumda tercihleri ağırlıklı olarak birlikte kalma lehinde olmuştur. Buna karşılık göçmenlerden rahatsızlık duyan yerli nüfus birlikten çıkmak için oy kullanmışlardır. Düşük vasıflı çalışan kişilerin yoğun olduğu bölgeler, mal tedariklerinin genellikle AB bölgesinden sağlandığı böylece yerli üretimin kısıtlandığı bölgeler, mali kesintilerin yüksek olduğu bölgeler, sağlık konusunda yeterli gelişme yaşayamamış olan bölgeler ayrılık oylarının yüksek seyrettiği bölgeler olmuştur. Buna karşılık ticareti genellikle başkent Londra üzerinden yürütülen bölgeler, kamu hizmetlerinin geliştiği ve kamuda iş bulma oranının yüksek olduğu bölgeler birlikte kalma lehine oy kullananların çoğunlukta olduğu bölgeler olmuştur (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018'de erişildi.).

Şekil 3.4: UKIP'in 2014 Avrupa AP Seçimlerinde Şehirler Bazında Aldığı Oylar ve Bu Şehirlerin Brexit'te Verdikleri Ayrılık Oy Oranları (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018'de erişildi.).

Şekil 3.4'ten de anlaşılacağı gibi UKIP oyları ile ayrılık oyları arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. UKIP'in yüksek aldığı yerlerde yüksek ayrılık oyu, düşük aldığı yerlerde düşük ayrılık oyu gerçekleşmiştir. Birkaç istisna dışında bu kanıya varmak mümkündür. 2014 AP seçimlerinde UKIP' en az oy veren şehir Brexit'te en az ayrılık oyu veren iki şehirden biri olmuştur. Buna ek olarak AP seçimlerinde UKIP'e %50 üzerinde oy veren tek şehir olan Boston aynı zamanda %75,6 ile en fazla ayrılık oyu oranına sahip olan şehir olmuştur.

Şekil 3.5: Birleşik Krallığın AET'den Çıkmasının Oylandığı Halk Oylamasında Verilen Ayrılık Oyu Oranlarının Şehirlere Göre Sınıflandırılması (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018'de erişildi.).

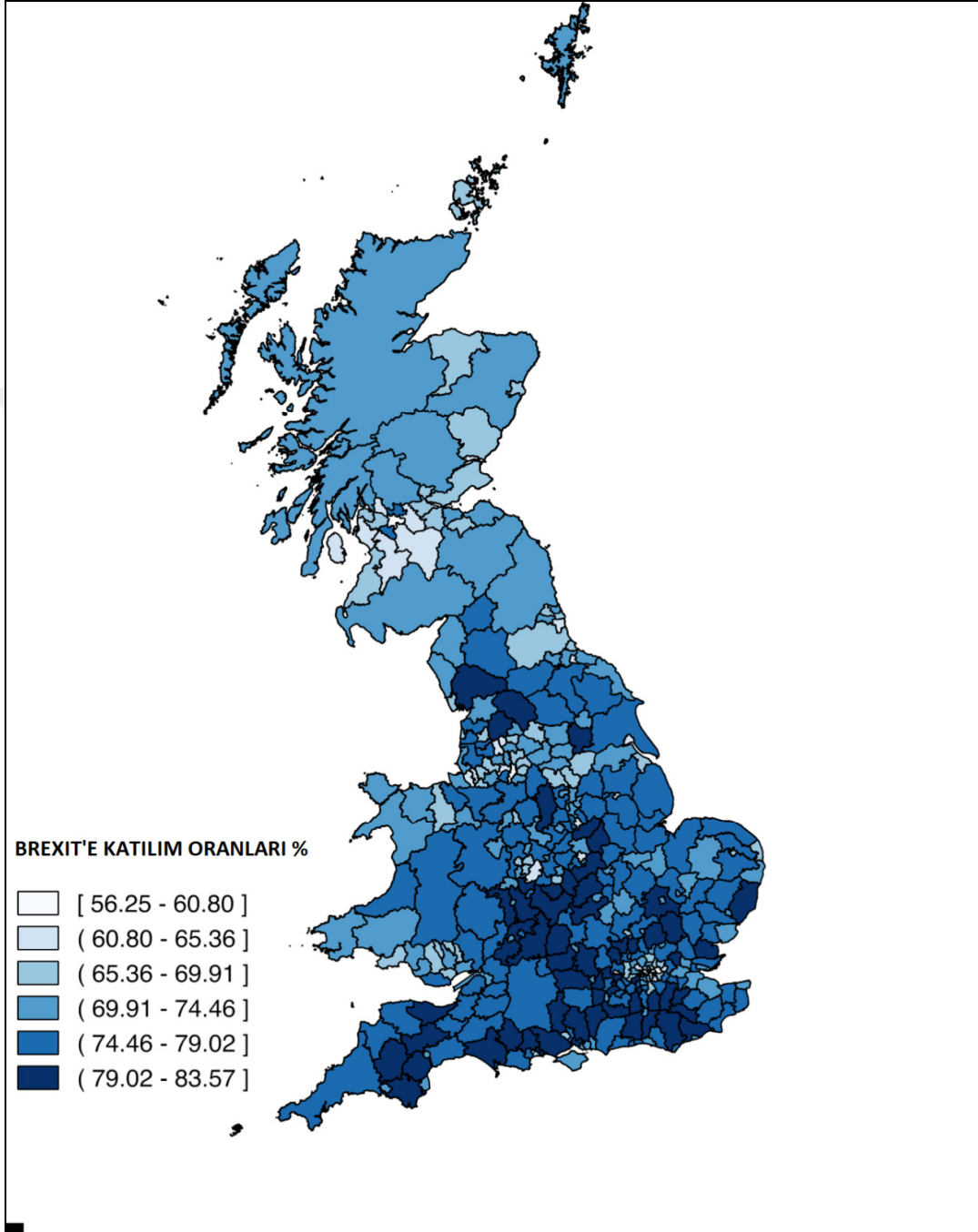
Şekil 3.5'te koyu renklerle belirtilmiş şehirler en az ayrılık oyu oranlarına sahip şehirler olmakla beraber koyu kırmızıyla renklendirilmiş şehirler en çok ayrılık oyu

oranlarına sahip olan şehirlerdir. Şekil 3.3 ile kıyaslandığı takdirde 1975 yılında düşük ayrılık oyu oranına sahip olan şehirlerin bu haritada yüksek ayrılık oyu oranlarına sahip olduğu şehirlere evrildiği yüksek ayrılık oyu oranına sahip şehirlerin ise düşük ayrılık oyu oranına sahip şehirlere dönüştüğü göze çarpmaktadır.

Geçen kırk bir senelik süre zarfında harita üzerinde gerçekleşen bu farklılıklar çok şey anlatmaktadır. 1975 referandumunun sonucundan da anlaşılacağı gibi Birleşik Krallık - AB ilişkileri başlarda heyecanlı beklentilerin söz konusu olduğu bir işbirliği şeklinde iken Brexit'ten anlaşılacağı üzere yerini hayal kırıklığına bırakmıştır. AB üyeliği sürdüğü bu süre içerisinde birliğin ekonomik ve siyasi açıdan hangi bölgelere olumlu hangi bölgelere olumsuz etkilerde bulunduğunu anlamak mümkündür.

1975 yılında AB üyeliği konusunda en olumsuz düşüncelere sahip olan İskoçya bölgesi 2016 senesine geldiğimizde birlikte kalmaya en çok destek veren bölge olmuştur. Bu durum bu bölgede arada geçen süre zarfında AB'nin ekonomik ve siyasi anlamda olumlu katkılarda bulunduğunun en belirgin göstergesidir. Buna karşılık 1975 referandumunda AB'ye karşı en olumlu düşüncelere sahip olan Kuzey İngiltere bölgesi zamanla tam aksine AB'de ayrılmayı en çok arzulayan bölge olmuştur. Elbette bu durumu açıklayacak birden fazla sebep mevcuttur. AB öncesi ülkenin üretim merkezi olan bu bölge ortak pazara geçilmesiyle birlikte artan ithalat ile gerçekleştirdikleri üretimde daralmaya gitmek zorunda kalmış buna ek olarak gerçekleşen göçlerle birlikte işlerini yabancılarla paylaşmak zorunda kalmış ve her geçen gün fakirleşmişlerdir. Bunun tersine İskoçya bölgesi ise ekonomik anlamda kalkınma yaşamış ve siyasi alanda daha çok haklara kavuşmuştur.

3.3.3. Brexit'e Katılım

Şekil 3.6: Birleşik Krallık Şehirlerinin Brexit'e Katılım Oranları (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018'de erişildi.).

Şekil 3.6’da beyaz ile renklendirilen şehirler katılımın %56,25 ile %60,80 arasında olduğu ve katılım en düşük seyrettiği şehirlerdir. Koyu maviye boyanan şehirler ise katılımın %79,02 ile %83,57 arasında olduğu ve en yüksek katılımın sağlandığı şehirler olmuştur.

Katılımın %56,25 ile %60,80 arasında seyrettiği ve katılım en düşük olduğu şehirler; Belfast North, East Londonnery, Foyle, Glasgow City gibi birlikte kalma lehine olan oyların çoğunlukta olduğu bölgeler olmuştur. Seçime katılım oranının %79,02 ile %83,57 arasında seyrettiği ve en yüksek katılım oranının sahip şehirler ise; Brentwood, Bromsgrove, Chiltern, Christchurch, Cotswold, Craven, Dacorum, Daventry, Derbyshire Dales, East Dorset, East Hampshire, East Hertfordshire, Epsom and Ewell, Fareham, Harborough, Hart, Horsham, Isles of Scilly, Maldon, Malvern Hills, Melton, Mid Devon, Mid Sussex, Mole Valley, New Forest, North Dorset, Rother, Royal Borough, Rushcliffe, Selby, Sevenoaks, South Cambridgeshire, South Hams, South Lakeland, South Northamptonshire, South Oxfordshire, St. Albans, Strafford, Stroud, Suffolk Coastal, Surrey Heath, Tandridge, Teignbridge, Test Talley, Tewkesbury, Tonbridge, Tunbridge Wells, Uttlesford, Vale of White Horse, Warwick, Waverley, Wealden, West Berkshire, West Devon, West Dorset, West Oxfordshire, West Somerset, Winchester, Wokingham, Wychavon gibi çoğunluğu Orta ve Güney İngiltere’de olan şehirler olmuştur. Bu şehirlerin bazıları birlikte kalma lehine oy kullanmışken bazıları da birlikten ayrılma lehine oy kullanmışlardır. Bu şehirler kabaca ortalama yaşın yüksek olduğu kırsal şehirlerdir.

2014 ve 2019 AP seçimlerinde ağırlıklı olarak sağ partilere oy veren bölgelerde, ağırlıklı olarak İşçi Partisine oy veren bölgelere nazaran Brexit’e katılım daha yüksek seviyede gerçekleşmiştir. Aynı zamanda 1975 referandumunda ayrılık lehine oy kullanan bölgelerde Brexit’e katılım düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Bu bölgelerin Brexit’te ağırlıklı olarak birlikte kalma yönünde oy kullandıkları dikkate alınacak olduğunda bu durumun ayrılık taraftarlarına yaradığı görülmektedir. Ülke genelinde Brexit’te ayrılık oyu kullanan kişilerin genel motivasyonu olan ekonomi, işsizlik ve göç gibi mevzular bu bölgelerde seçime katılmama şeklinde sonuç verdiği görülmektedir. Genel itibariyle Brexit’te ekonomik sıkıntılar ve yüksek işsizlik seçime katılım oranını

düşürmüş ancak yaşlı nüfusun eğilimleri ve ekonomik durumları görece yüksek olan kişilerin oy verme arzusu seçime katılımı yükselten nedenlerden olmuştur (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018’de erişildi.).

Ayrılık oylarının önde olduğu yerlerin ortak özelliği ekonomik açıdan geri kalmış ve eğitim ortalamalarının düşük olduğu yerler olmasıdır. Brexit gerçekleşen %72’lik katılım oranı ile 1992 genel seçimlerinden beri gerçekleşen seçimler arasında en yüksek katılıma sahip seçim olmuştur. Brexit’de kampanyaları sırasında birlikte kalma taraftarı olan kişiler özellikle genç ve eğitilmiş nüfusa sahip ekonomik açıdan yeterliliği bulunan kentlere yönelmişlerdir. Seçimlere katılımın en düşük olduğu elli bölgenin yarısı Londra metropolünde ve İskoçya’da yer almaktadır. 2014 AP seçimlerinde UKIP’e yüksek oranda oy veren bölgeler ayrıca Brexit’de katılımın yüksek seyrettiği bölgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ek olarak emekli ve yaşlı nüfusunun yüksek olduğu bölgeler referanduma yoğun ilgi göstermişlerdir. (Goodwin ve Heath 2016:5).

AP seçimlerinde katılımın yüksek olduğu yerler Brexit’te de yüksek katılım oranı yakalamışlardır. Katılım oranlarının ayrılık yanlısı bölgelerde diğerlerine nazaran daha yüksek olması şüphesiz Brexit’te ayrılık kararının çıkmasına fayda sağlamıştır. Buna karşılık AB ile devam edilmesi gerektiğini savunan kişiler genellikle ayrılıkçı oyların yüksek olduğu bölgelerde sandığa gitme motivasyonlarını yüksek tutmuşlardır. Eğitim seviyesinin yüksek olduğu kesimler ile eğitim düzeyinin düşük olduğu kesimler arasında AB’ye karşı tutumlardaki farklılıkların zamanla açılmakta olduğu görülmektedir. (Goodwin ve Heath 2016:6).

3.3.4. Brexit Seçmen Eğilimleri

Ülke çocuklarının pozitif gelişimini sağlamak, cinsel suçluların cezalandırılmasının önünü açmak, sosyal düzenin işleyişini bozmamak ve AB’ye karşı olan şüphe de Brexit destekçilerinin motivasyonlarından dır (Kaufmann 2016, blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/personal-values-brexit-vote/, 7 Temmuz 2018’de

erişildi.). Birleşik Krallık'ta ekonomik açıdan varlıklı kişiler ağırlıklı olarak Brexit'e ret oyu kullanmışlardır (Gusterson 2017:209). Brexit'e destek veren kişiler kozmopolit işbirliklerine karşı çıkmakla birlikte öze dönmenin gerektiğini savunmuşlardır (Gusterson 2017:210).

AB ülkelerinden gerçekleşen göçler ile Brexit arasındaki ilişkiyi incelemek gerekirse; AB ülkelerinden en az göç alan 20 bölgenin 15'i ayrılık lehine oy kullanmışken AB ülkelerinden en fazla göç alan 20 ülkenin 18'i birlikte kalma lehine oy kullanmıştır. Yerli olmayan nüfusun yüksek olduğu bölgelerde ayrılık oylarının görece düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum özellikle Londra metropol bölgelerinde söz konusudur. Yerli beyaz nüfusun en yüksek olduğu 20 bölgenin 17'si Londra'da olmakla birlikte bunların 15'i birlikte kalma lehine oy kullanmışlardır. Buna ek olarak etnik azınlıklar ve yoğun etnik azınlık nüfusa ile bir arada yaşayan yerli beyaz kişilerde birlikte kalma lehine oy verme eğilimi yüksek seyretmektedir. (Goodwin ve Heath 2016:10).

Birleşik Krallık vatandaşı işçiler diğer AB ülke vatandaşlarına nazaran kaliteli göçmen işçilere karşı daha açık olmuşlardır ancak 2008 ile 2014 yılları arasında ücretlerde yaşanan düşüşle birlikte AB ülkelerinden yaşanan göçmen işçiler daha çok problem haline gelmeye başlamıştır. Bununla birlikte artan göçler ile beraber ülkedeki konut sayısının yeterliliğini kaybetmeye başlaması ve bunun sonucunda konut fiyatlarının yükselişe geçmesi Birleşik Krallık vatandaşlarının göçmenlere karşı olan tavırlarını negatif yönde etkilemiştir. Bir diğer sebep ise göçmen sayısının artmasıyla birlikte sağlık ve eğitim gibi konularda kalitenin düşmüş olmasıdır. Sonuç itibarıyla tüm bu gerekçeler ülkede yabancı düşmanlığı ve göç karşıtlığını artırmıştır (Tilford 2016, https://www.cer.eu/sites/default/files/bulletin_105_st_article1.pdf, 30 Ocak 2019'da erişildi.).

Birleşik Krallık'ta güvenlik kaygıları genellikle Müslüman göçmenler üzerinden gerçekleşmekteyken, Doğu Avrupalı göçmenlerden duyulan kaygı genellikle ekonomik sebeplerden meydana gelmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre göçmen sayısında oluşacak %1'lik bir artış ülke genelinde maaşların %0,3 oranında azalmasına sebebiyet

verecektir (Amorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018'de erişildi.). Göçmen artışından özellikle düşük vasıflı işçilerin etkilenmesi beklenmektedir. Hizmet sektöründe çalışan yarı vasıflı ve vasıfsız işçiler göçün olası etkilerinden en fazla etkilenecek grup olacaktır. Hizmet sektöründe çalışacak düşük vasıflı göçmenlerin oranında yaşanacak %10'luk bir artış ücretlerin %1.8 oranında azalmasına sebebiyet verecektir.

Avrupa genelinde göç karşıtlığı genelde illegal yollardan gerçekleşen göçler etrafında konsolide hale gelmekteyken Birleşik Krallık özelinde durum daha çok AB ülkelerinden seyahat serbestliği koruması ile gerçekleşmekte olan legal göçler etrafında oluşmaktadır. Göç konusunda yüksek hassasiyete sahip kişiler arasında Brexit'e destek yüksektir ancak eğitilmiş genç nüfus ve kadınlarda göç konusunda daha az kaygı sahibi olmaları bu kişilerde Brexit'e olan desteğin de düşük seviyelerde olmasını sağlamıştır. (Colantone ve Stanig 2016:31). Ayrıca göçmenler ile yakın iletişim dâhilinde olan kişilerde göç karşıtlığı daha alt seviyelerde seyretmektedir. Her ne kadar kimi araştırmalar yabancı işçilerin yerli işçilerin işlerine veya gelirlerine negatif etkide bulunmadığı sonucuna ulaşmış olsa da yerli halkta göçmenlerin işlerini ellerinden aldığı inancı yerleşmiş bulunmaktadır. Bu sebeple oy vermeye giden kişilerde bu inanç bir oy verme motivasyonu şeklinde gerçekleşmektedir. Göç karşıtlığı, işsizlik oranı ve bir aşırı sağ partinin mevcudiyetiyle doğrudan ilişkilidir. Göç karşıtlığı ve yüksek işsizlik her ne kadar tek başlarına da aşırı sağ partilere oy kazandırmakta olsalar da bu iki olgunun bir araya geldiği durumlarda aşırı sağ parti desteği tavan yapmaktadır. UKIP örneği bizzat bu durumun bir sonucu olarak bu derece yüksek oranlarda oy kazanmayı başarmıştır (Colantone ve Stanig 2016:33).

AB'de kalma oy oranı, Londra ve Güney Doğu İngiltere gibi göçmen işçi sayısının yüksek olduğu bölgelerde yüksek seyretmiştir. Bu durum bu bölgelerin kalkınma seviyeleriyle bizzat ilişkilidir. Ortak pazarın getirilerinden daha fazla yararlanan, görece yüksek maaş alan ve iyi eğitime sahip kişiler referandumda ağırlıkla birlikte kalma lehine oy kullanırken aksi özelliklere ve kazanımlara sahip kişiler ağırlıkla birlikten ayrılma yönünde oy kullanmışlardır. Halkın refah seviyesinin bu bölgelerde yüksek olması kişilerin göçmenleri günah keçisi olarak ilan etmesinin önüne

geçmiştir. Yoğun göç alan bölgelerde yerli vatandaşların göçmen sayısını olduğundan fazla olarak düşünmesi yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. Brexit'ten kısa bir süre önce yapılan bir araştırmada halka ülkedeki göçmen nüfusunun oranı sorulmuş gerçekte %5 olan bu oran halk tarafından ortalama olarak %15 şeklinde cevaplanmıştır (Arnorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018'de erişildi.).

Vasıfsız nüfus ve üretimde çalışan işçi nüfusu ayrılıkçı oyların yüksek olduğu kümeler olmuşlardır. Buna karşılık yüksek maaşla çalışan donanımlı nüfus birlikte kalma oyu etrafında kümelenmişlerdir. Bu bağlamda Doğu Avrupa'dan gelen göçmenlerin geldikleri bölgelerde yarattıkları etki bölgeden bölgeye değişiklik göstermiştir. Genel itibari ile üretim sektöründe çalışan vasıfsız mavi yaka nüfusunun yoğun olduğu bölgelere gerçekleşen göçler bu bölgede işlerin elinden alınması korkusu yaratarak göç ve yabancı karşıtı duyguları harekete geçirmiştir. Bunun sonucunda bu bölgelerde yaşanan durumun sorumlusu olarak AB görülmekte ve gerçekleşen AB karşıtı kümülatif hisler Brexit'te yüksek ayrılık oyu şeklinde kendisini göstermektedir. Bunun aksine görece refah seviyesinin yüksek olduğu bölgelere gerçekleşen göçler bu bölgelerde hizmet sektörü açığını kapatmak adına olumlu bir gelişme yaratmış ve bölgedeki halkın durumdan memnuniyet duymasını sağlamıştır. Nitekim bu bölgeler birlikte kalma oyunun yüksek olduğu bölgeler olmuşlardır. (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018'de erişildi.).

Brexit oylamasında yaşlı nüfus genç nüfusa nazaran daha fazla ayrılma yönünde oy kullanmıştır. Bu durumun başlıca sebeplerinden biri bu nüfusun, ülkelerinin birliğe katılmadan önce daha iyi durumda olduğunu ve o günlere dönmenin tek yolunun birlikten ayrılmak olduğu şeklindeki düşünceleridir (Arnorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018'de erişildi.). Vasıfsız işçi nüfusunun yüksekliği ayrılık oylarıyla pozitif bir ilişki içerisindedir. Buna karşılık vasıflı çalışan nüfusunun yüksekliği birlikte kalma oylarıyla pozitif bir ilişki içerisindedir. Her ne kadar vasıflı kişi sayısının yüksek olduğu bölgelerde ayrılık oyları düşük seviyelerde seyrediyor olsa da bu oranın vasıfsız

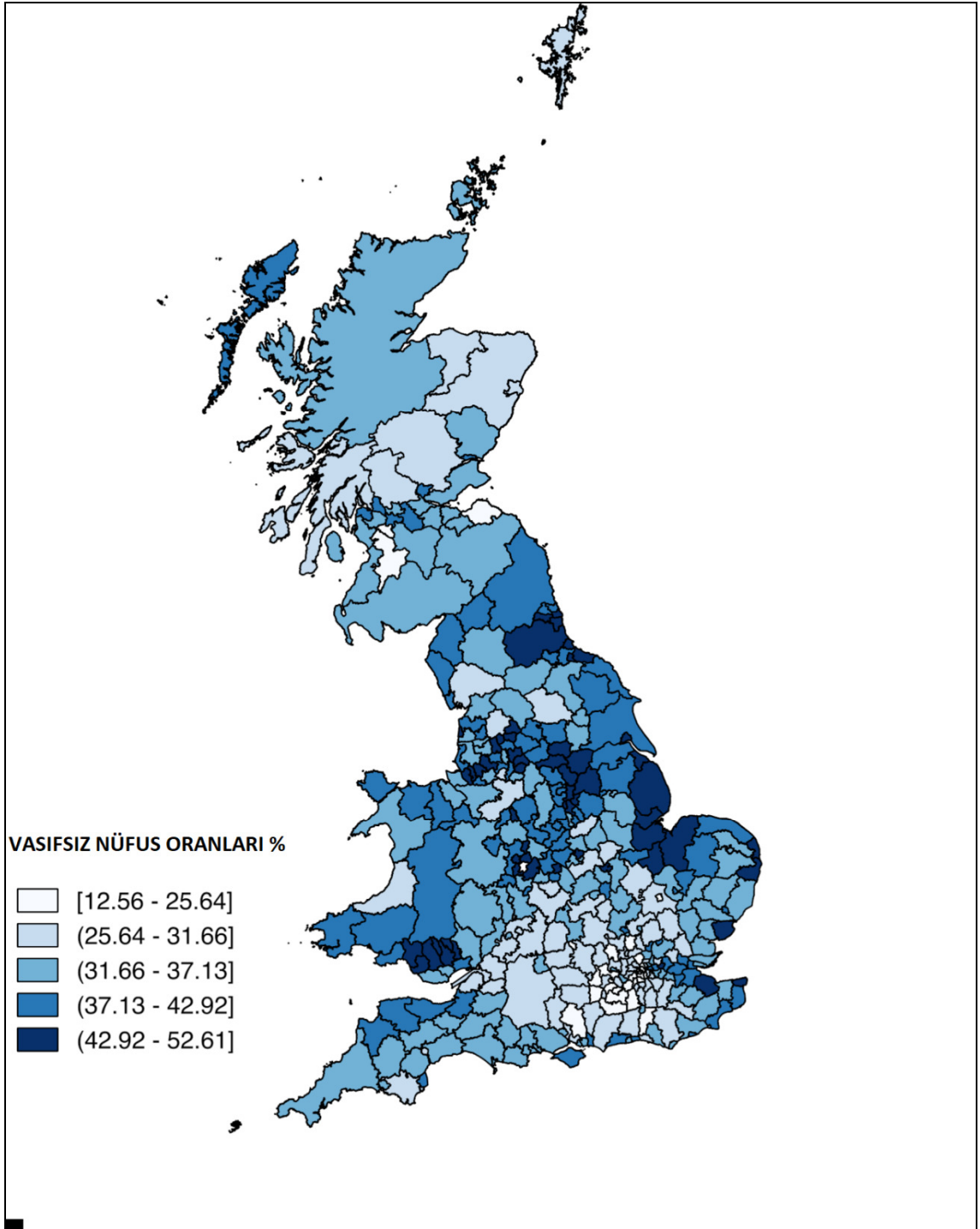
nüfusun yüksek olduğu bölgeler ve yüksek ayrılık oyu oranı arasında bağ kadar keskin olmadığı görülmektedir. Buna ek olarak yaşlı nüfus arasındaki birlikte ayrılma desteği zaman içerisinde sürekli yükselmekte olup genç nüfus içerisinde bu oran düşük seyretmiştir (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018’de erişildi.).

Üretim safhasında çalışan kişi sayısının yüksek olduğu bölgeler ayrılık oylarının da yüksek seyrettiği bölgeler olmuştur. Bu durum bu bölgelerdeki vasıfsız işçi oranının yüksekliği, göçün getirmiş olduğu rekabet ve ortak pazarın üretim sektörüne vurduğu sektenin etkisiyle açıklanabilir. Yüksek işsizlik oranı, yüksek ayrılık oyu getiren etkenlerden biridir. Aynı zamanda refah seviyesi ve kişi başı gelir referandum tutumunda önemli rol oynamıştır. Nitekim tahmin edilebileceği üzere refah seviyesinin yüksek olduğu bölgeler aynı zamanda birlikte kalma oyunun yüksek olduğu bölgeler olmuş tam aksi durumdaki bölgelerde de tam aksi sonuç doğurmuştur (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018’de erişildi.).

Becker, Fetzer ve Novy; yaptıkları araştırma itibariyle şu sonuca varmışlardır: “Geleneksel üretim aşamasında çalışan işçilerin sayısının yüksek olduğu bölgeler, düşük maaşla çalışan işçi sayısının ve işsizliğin yüksek olduğu bölgeler olmakla birlikte ağırlıklı olarak birlikten ayrılma yönünde oy kullanılan bölgeler olmuşlardır. Ayrıca, 2004 ve 2007 yılları arasında AB’ye katılan 12 ülke üzerinden gerçekleşen göçlerdeki artışların ayrılık lehine kullanılan oylar ile arasında bağ olduğu konusunda kanıtlara ulaştık. Bu durum diğer 15 AB ülkesinden ve dünyanın geri kalan bölgelerinden gerçekleşen göçlerin aksine bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Doğu Avrupa’dan gerçekleşen göçler, ayrılık lehine oy kullanılmasıyla ilişkili olsa da bu durum sayıca çok güçlü değildir. Buna ek olarak, paylaşılan kamu hizmetlerinin kalitesinin sistemsal olarak ayrılık oyu oranıyla bağlantılı olduğu sonucuna vardık. Bilhassa, Birleşik Krallık tasarruf programı bağlamında gerçekleşen mali kesintiler, yüksek gerçekleşen ayrılık oyu oranıyla doğrudan ilişkilidir. Ancak şunu

vurgulamamız gerekir ki; tasarruf politikaları bölgelerin kamu hizmetleri beklentileri değişmekte olup gerçekleşen mali kesintiler en fazla zayıf temele sahip bölgeleri etkilemektedir. Ayrıca Ulusal Sağlık Servisi tarafından sunulan düşük kaliteli hizmetlerin aylık oylarının başarısıyla ilişkili olduğu konusunda kanıtlara ulaştık. Ayrıca çoğunluğu birlikte kalma lehinde kullanan genç seçmenlerin, seçimlere katılma oranlarındaki artışın referandum sonucunu değiştirmede yetersiz kaldığı sonucuna ulaştık.” (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018’de erişildi.).

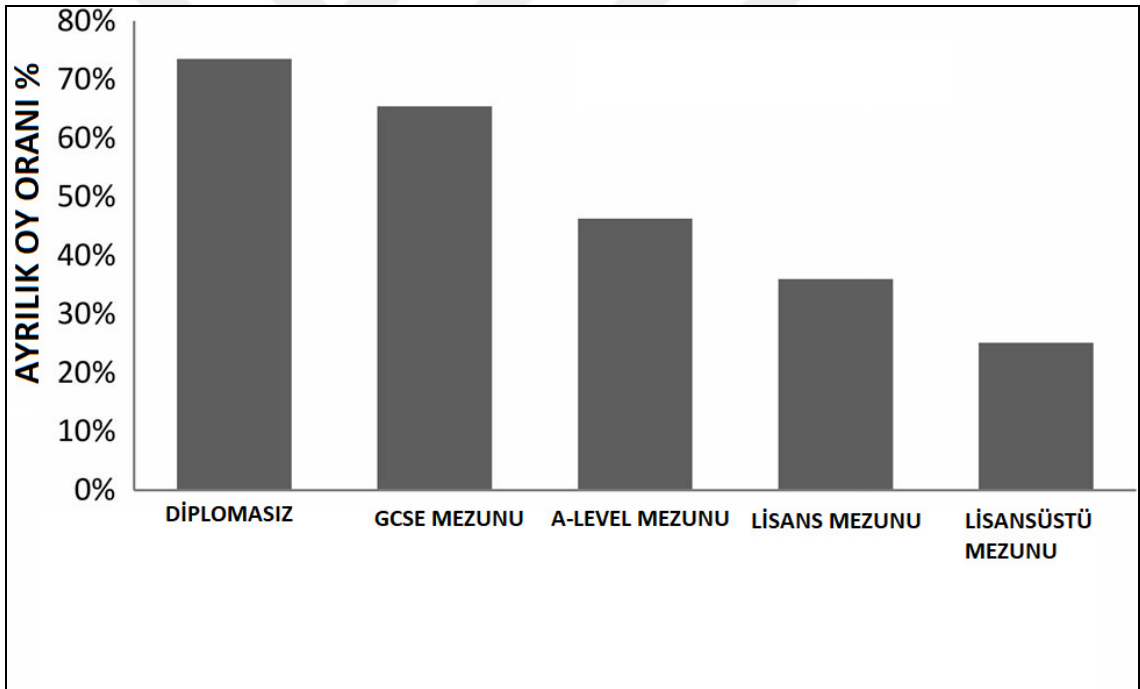

Şekil 3.7: Birleşik Krallık Şehirlerinin Sahip Oldukları Vasıfsız Nüfus Oranları (Becker, Fetzer ve Novy 2017, https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018’de erişildi.).

Şekil 3.7’de vasıfsız nüfus oranının en düşük olduğu şehirler beyaz renkle, vasıfsız nüfus oranının en yüksek olduğu şehirler ise koyu mavi renk ile

gösterilmektedir. Dikkatli incelendiği takdirde Brexit'te verilen ayrılık oyunun oranlarının incelendiği harita arasındaki benzerlikte göze çarpmaktadır. Önceki haritada kırmızıya yakın tonlarla renklendirilmiş olan şehirlerin burada kırmızı yakın tonlarla renklendirilmiştir. Şöyle ki daha önceki haritada koyu kırmızı ile renklendirilmiş olan Kuzeydoğu İngiltere şehirlerin bu haritada koyu mavi renk ile renklendirilmiştir. Buradan hareketle vasıfsız nüfus ile referandumda verilen ayrılık oylarının doğru yönlü bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Vasıfsız nüfusun Doğu Avrupa'dan gelen vasıfsız göçmen işçilerden duydukları rahatsız onların yabancı düşmanı hislere kapılmasına sebebiyet vermiş bu doğrultuda Avrupa şüpheci hisler yoğun olarak hissedilmiş ve bu durum bu insanların aşırı sağ parti UKIP'e destek vermelerine ve en nihayetinde Brexit'te ayrılık oyu vermelerine neden olmuştur.

Şekil 3.8: Eğitim Seviyelerine Göre Kişilerin Brexit'te Kullandığı Ayrılık Oyu Oranları (Sara 2016:1269).

Şekil 3.8'den anlaşılacağı üzere eğitim seviyesi yükseldikçe ayrılık oy oranı azalmaktadır. Diplomasız kişilerde ayrılık oy oranı %70 üzerindeyken bu oran GCSE olarak adlandırılan ülkemizdeki lise eğitimi ile eş tutulabilecek eğitime sahip kişilerde %60 ile %70 arasında seyretmiş, lise ile lisans eğitimi arasında bir eğitim şekli olan A-level eğitime sahip kişilerde bu oran %50'nin altına, lisans mezunlarında %40'ın altına,

lisansüstü eğitime sahip kişilerde ise %30'un altına düşmüştür. Şekil 3.8, Brexit oy eğilimlerinin seçmenlerin eğitim seviyeleriyle olan ilişkisini açıkça göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Yüksek eğitim seviyesindeki kişiler ile düşük eğitim seviyesindeki kişilerin Brexit'teki oy tavırları arasındaki farkları daha iyi analiz edebilmek adına daha detaylı bir bilgi vermek gerekirse; en düşük eğitim seviyesine sahip 20 bölgenin 15'inin birlikten ayrılmak yönünde oy kullanmış olması buna karşılık en eğitilmiş 20 bölgenin hepsinin AB ile devam etmek istemiş olması oldukça etkili bilgiler vermektedir. Ortalama eğitim seviyesinin altında olan bölgelerde ortalama ayrılık oyu oranının %58 olması buna karşılık ortalama eğitim seviyesinin üstünde olan bölgelerde ayrılık oyu oranının %49'da kalması eğitim seviyesi ile referandum sonucu arasındaki bağlantı yapabilmek adına geçerli sebepler vermektedir. Brexit oy eğilimleri ile yaş grupları arasındaki ilişkiyi incelemek gerekirse; en geç nüfusa sahip 20 bölgenin 16'sı AB Brexit'te birlikte kalma lehine oy kullanmış bu karşılık en yaşlı 20 bölgenin 19'u Brexit'te ayrılık lehine oy kullanmıştır (Goodwin ve Heath 2016:7-8).

Güçlü milliyetçi bağlara sahip kişilerde Avrupa entegrasyonuna destek en alt seviyededir. Milliyetçi duyguları yoğun olan kişiler farklı kültürlere sahip azınlıklara ve göçmenlere karşı önyargılı olmaktadır. Bu nedenle Britanya ve İngiliz milliyetçileri ülkelerinde yaşanan kültürel yozlaşmayı AB'ye bağlamakta ve Avrupa şüpheci hislere kapılmaktadırlar. Bu nedenle milliyetçi kişilerin Brexit'te ağırlıklı olarak AB'den ayrılma yönünde oy kullandıkları görülmektedir. Buna karşılık Avrupa kimliğinin Britanya ve ya İngiliz kimliğine nazaran daha ağır bastığı kişilerde çoğunlukla AB ile devam yönünde oy verdikleri görülmektedir. (Sara 2016:1265).

Brexit'te ülkedeki partilerin tutumları doğal olarak farklılıklar göstermiştir. Muhafazakâr Parti kendi içerisinde alabildiğince bölünmüş yine İşçi Partisi, Muhafazakâr Parti kadar olmasa da çoğunluğu AB ile devam edilmesi gerektiğini savunmakla birlikte bölünmüş buna karşılık Liberal Demokrat Parti bir bütün halinde AB'ye olan desteğini korumuş UKIP ise tam aksine ayrılık kanadında toplanmıştır. (Sara 2016:1267).

Brexit oy eğilimleri ile parti desteği arasındaki incelenmesi durumunda ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır; Muhafazakâr Partiye oy veren kişiler herhangi bir partiyi desteklemediğini söyleyen kişilere nazaran ayrılık oyu vermeye %12 daha fazla meyillidir. İşçi Partisi destekçilerinde ise birlikte kalmaya olan eğilim ayrılıktan yaklaşık %25 daha yüksektir. Parti desteği ve Brexit'e olan tutum arasındaki en bariz bağ UKIP seçmenleri arasındadır. (UKIP destekçilerinin %88'inin Brexit tercihi ayrılık yönünde olmuştur.) Bölgesel partilerden olan İskoç SNP ve Gallerli WPD seçmenleri ağırlıklı olarak Brexit'te AB ile devam yönünde oy kullanmışlardır. Buna ek olarak Politikacılara güven duymadıklarını belirten kişiler %9 oranında, popülist eğilimli kişiler %4 oranında, ülkelerinin daha az göçmen barındırması gerektiğini savunan kişiler daha fazla göçmen isteyen kişilere nazaran %32 oranında ayrılık oyu vermeye meyillidirler (Sara 2016:1270).

AB'den ayrılma taraftarı olan kişilerin %84'ü AB'den ayrıldıkları takdirde ülkelerine daha az göç gerçekleşeceğine inandıklarını söylemişler buna karşılık AB ile devam edilmesi gerektiğini savunan kişilerde ise bu oran %27 olmuştur. Bununla birlikte ayrılma yanlılarının %4'ü AB'den ayrılmanın ekonomik açıdan Birleşik Krallığa zarar vereceğini düşünürken bu oran AB ile devam edilmesi gerektiğini savunan kişilerde %78'dir. (Sara 2016:1263).

Brexit'te medyanın rolünün sonuca ne denli etki ettiği tartışma konusudur. Birleşik Krallık medyası 1980'lerden itibaren dönemin konjonktürüne uygun olarak birkaç istisna dışında Avrupa karşıtı çizgiye kaymıştır. Brexit kampanyasının başladığı ilk iki aylık süreçte yayınlanan makalelerin %45'i AB'ye karşı olumsuz özellikler taşıırken %27'si olumlu örnekler taşımıştır (Corbett 2016:20). Brexit'in gerçekleşmesinin ertesinde David Cameron'un istifasının da eklenmesiyle piyasalar olumsuz etkilenmiş ve Pound'un değeri gözle görülür biçimde düşmüştür. Cameron'un istifasıyla başa geçen Thereasa May, Birleşik Krallık ile AB arasındaki ekonomik ilişkileri tehlikeye atmayacak şekilde adımlar atacağını söylemiştir. Buna karşılık, Brexit'te ayrılık lehine oy kullanacak olan vatandaşların ekonomiden ziyade kimliksel kaygılarla oy vermeye gideceklerini söylemişlerdir. Bu durum ayrılık taraftarlarının ekonomiden ziyade çok kültürlülüğün getirmiş olduğu göç, çevrecilik, feminizm,

internet, küreselleşme ve kapitalizm gibi konular etrafında konsolide olduklarını göstermektedir. Brexit'i ortaya çıkaran motivasyon çok kültürlülüğün çöküşüne olan inanç üzerindedir. Ayrılıkçı gruba göre çok kültürlülük Britanya ve İngiliz değerlerine düşman ve “öteki”dir.

Brexit öncesi ve sonrasında ülkedeki popülist söylemler oldukça açıktır. Brexit'in ayrılık lehine sonuçlanmasını takip eden süreç içerisinde Muhafazakar parti parlamenterleri Priti Patel; “Britanya halkı kararını verdi ve onlar için bunu gerçekleştireceğiz.”, yine aynı partinin bir başka parlamenterleri Nadine Dorries; “Britanya halkı kendileri için tek bir konum seçtiler ve biz bunu gerçekleştirip birlikten ayrılacağız.” bu tarz söylemlere benzer söylemler İşçi partili parlamenterler tarafından da dillendirilmiştir. Örneğin; İşçi Partili Hilary Benn; “Parlamentonun Britanya halkının referandumda verdiği kararı sürdürmemesi için herhangi bir gerekçe göremiyorum”. Yine aynı partiden Tom Watson, “ Britanya halkı kararını verdi. Bunu uygulayacağız.” (Freedon 2017:7). Bu tarz cümleler, halkın yaptığı kararın vurgulanması nedeniyle popülist özellikler taşımakla birlikte hem sol hem sağ parti üyeleri tarafından dillendiriliyor olmaları ülkede popülist söylemlerin her iki tarafta da benimsendiğini göstermesi açısından önemlidir.

Brexit, ilk kez bir AB üye ülkesinin birlikten ayrılmasına karar vermesi açısından oldukça elzem olmakla birlikte, ilk olmanın verdiği sıkıntıların da hissedildiği bir referandum olmuştur. Brexit'te çıkan sürpriz sonuç, eğitim seviyesi düşük, düşük maaşlarla emek gerektiren işlerde çalışan, göçmenlere işlerini kaptırabilecekleri kaygısına sahip genellikle ileri yaşlı kişilerin referandumu olan ilgileri ve verdikleri yüksek ayrılık oyu ile gerçekleşmiştir. Yine son zamanlarda hem Birleşik Krallık özelinde hem de Avrupa genelinde trend olan popülist ve Avrupa şüphecisi olan aşırı sağ partiler de yine bu insanların omuzlarında yükselmektedirler.

3.3.5 Sonuç

Birleşik Krallığın 1 Ocak 1973 tarihinde AET'ye üye olması ile birlikte AB ile Birleşik Krallık arasındaki üyelik ile ilgili sorunlar da ivedi bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Özellikle üyeliğin petrol krizinin hâkim olduğu zaman diliminde gerçekleşmiş olması üyeliğin ilk yıllarının sıkıntılı bir dönem olmasına neden olmuştur. Nitekim üyeliğin gerçekleştiği tarihin iki sene sonrasında ilk aylık referandumu gerçekleşmiş ancak bu referandumda birlikte devam etme kararı alınmıştır. İlerleyen süreçte daha birlik içerisinde daha aktif bir rol almayı amaçlayan Birleşik Krallık, özellikle AB'yi hedeflediği serbest ticaret bölgesi formuna büründürebilmek adına özel çalışmalar yürütmüştür.

Birleşik Krallık, uzun yıllardan beri Avrupa şüpheciliğinin kendine yer bulduğu bir ülke olmuştur. Ancak günümüzün etkisini artıran popülist milliyetçi ortamında bu durum iyice belirginleşmeye başlamıştır. Artan Avrupa şüpheciliği ve aşırı sağın popülist söylemleri, Birleşik Krallığın AB'den ayrılmasının oylandığı referandumun önünü açan başlıca sebepler olmuş ve sonuç itibarıyla 23 Haziran 2016'da Brexit referandumu gerçekleştirilmiştir. Gerçekleşen referandumun beklenenin aksine aylık lehine sonuçlanmış olması dünya gündeminde büyük bir şaşkınlık ile karşılanmıştır. Bu şokun atlatılması ile birlikte üye devletlerin AB'den ayrılması ile ilgili olan Lizbon Anlaşmasının 50. maddesi işleme sokularak birlikten ayrılma süreci resmen başlamıştır.

Brexit'in gerçekleşmesini sağlayan faktörler, oy tercihlerinde de etkili olmuştur. aşırı sağın popülist söylemleri etrafında konsolidasyonun en yoğun bölgeler ağırlıklı olarak birlikten ayrılma lehine oy kullanmışken bunun aksine AB ile olan işbirliğinin olumlu getirilerinden faydalanan ve aşırı sağın popülist söylemlerinin yeterince karşılık bulmadığı bölgeler, Birlikte kalma yönünde oy kullanmışlardır. Bununla birlikte bölgelerin popülist aşırı sağ parti UKIP'e verdiği destek ile ayrılığa verdiği destek arasında çok büyük benzerlikler bulunmaktadır. UKIP etkili politikaları sayesinde seçmenlerini aylık oyu kullanmaya ikna etmekte başarılı olmuş ve sonuca doğrudan etki etmiştir. Buradan hareketle aşırı sağın popülist söylemlerin birlikten ayrılma yönünde önemli bir etken olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Brexit'te katılım oranının UKIP'in yüksek oy aldığı bölgelerde daha yüksek olması, referandum sonucunun aylık lehine sonuçlanmasını sağlayan önemli faktörlerden biri olmuştur. Buna ek olarak genellikle aylık yanlısı olan yaşlı nüfusun

referandumda gösterdiği ilgi sonuca etki eden bir diğer faktör olmuştur. Göçün sebep olduğu problemler, halkın AB'den ayrılma fikrini desteklemesine neden olan en önemli etkenlerden olmuştur. Nitekim göç karşıtlarına göre ülkelerine gerçekleşen göçlerin sorumlusu AB'dir. Göçün olumsuz yönlerinden etkilenmeye en meyilli olan grup vasıfsız işçiler olmuştur. Göçmenlerin işlerini ellerinden alacağı korkusuna kapılan bu grup; göç karşıtı, yabancı düşmanı ve Avrupa şüpheliği hislerine kapılıp UKIP'in popülist söylemlerinin etkisinde kalarak çoğunlukla Brexit'te ayrılık lehine oy kullanmışlardır. Yaş ve eğitim durumu da referandumda fark ettiren değişkenler olmuştur. Yaşlı nüfus genç nüfusa nazaran daha fazla ayrılık yanlısı olmak ile birlikte eğitim seviyesi düşük olan kişiler, eğitim seviyesi yüksek olan kişilere nazaran daha yüksek oranda ayrılık lehine oy kullanmışlardır.

Birleşik Krallık vatandaşlarının destekleri partiler ile referandum tercihleri arasında gözle görülür bir bağlantı mevcuttur. UKIP seçmenleri ayrılık lehine en yüksek oranda oy kullanan seçmen grubu olmuştur. UKIP'in Brexit sürecindeki aktif rolü ve partinin popülist şüpheli tutumu göz önünde bulundurulduğu takdirde bu durumun sürpriz olmadığını söylemek mümkündür. Avrupa genelinde yükselişte olan aşırı sağın popülist söylemlerinin Birleşik Krallık'taki sözcüsü konumunda olan UKIP, şüpheye yer vermeyecek şekilde Brexit sürecinin en önemli aktörlerinden biri olmuş ve Brexit'in Avrupa'da yükselen aşırı sağın popülist söylemleri çerçevesinde açıklanabilmesine olanak sağlamıştır.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ

Popülizm ve aşırı sağ kavramları, uzun yıllardır siyasi literatürde kendilere yer bulmaktadırlar. Bu kavramlar, zamanla değişik formlara bürünmekle birlikte özellikle günümüzde bir arada anılmaktadırlar. Popülizm, her ne kadar bir çiftçi ayaklanması şeklinde ortaya çıkmış olsa da günümüzde ideolojik bir anlam kazanmış ve daha fazla kullanım alanına sahip olmuştur. Fakir halkın çıkarlarını yozlaşmış elitlere karşı korumayı amaçlayan popülist liderler, çeşitli söylemler üreterek halkın desteğini kazanmaya çalışmaktadırlar. Popülist söylemlerin kazançlı bir kapı olarak görülmesi, günümüzde hemen hemen her bölgede popülizmin kullanımını artırmaktadır. Popülizm, hem sağ hem de sol kanat siyasette mevcuttur. Avrupa'da mevcut olan göç, terör, güvenlik ve ekonomik sıkıntılar gibi konular kıtada popülist söylemlerin artmasına neden olmuştur.

Popülizm kavramının geçirmiş olduğu değişikliğin bir benzeri aşırı sağ kavramı için de geçerlidir. 20. y.y.'ın başlarında birinci dalga aşırı sağ, faşizm ve nazizm ile özdeşleşirken ikinci dünya savaşı sonrasında ikinci dalga aşırı sağ ve 1980 sonrası üçüncü dalga aşırı sağ farklı formlara bürünmüşlerdir. Özellikle savaş sonrası süreçte mikro milliyetçi ve Avrupa şüphecisi aşırı sağ partiler ortaya çıkmıştır. 1980 sonrası aşırı sağ ise popülist dalgadan etkilenmiş ve popülist aşırı sağ parti adı verilen partiler siyaset sahnesinde etkili çıkış yakalamışlardır. Aşırı sağın popülist söylemlerinin Avrupa'daki yükselişine etki eden sebepler, Birleşik Krallık'ta da aynı şekilde bu tarz söylemlerin yükselmesini sağlamışlardır. Ülkeye gerçekleşen yoğun müslüman göçü, bu göçlerin sebebiyet verdiği güvenlik problemleri, terör saldırılarının verdiği endişe durumuna ek olarak AB serbest dolaşım sözleşmesinin yürürlüğe girmesiyle birlikte entegrasyon içi göçün de eklenmesiyle popülist aşırı sağ parti UKIP 2014 AP

seçimlerinde %27,5 oy oranı ile tarihinin en büyük başarısını elde etmiştir. 2019 AP seçimlerinde ise UKIP'den ayrılan Nigel Farage'nin kurduğu yeni popülist aşırı sağ partisi Brexit Partisi de %30,79 oy oranı ile seçimleri kazanarak bu başarayı srdrmştr.

Tezin giriş kısmında geçen ve tezin ana sorusu olan“Birleşik Krallığın AB'den ayrılışının oylandığı Brexit referandumunun aylık lehine sonuçlanmasında Avrupa ve Birleşik Krallık'ta zaman içerisinde gelişen ve etkili olan aşırı sağın popülist söylemleri ve kurumlar etkili olmuş mudur?” sorusu tez içerisinde verilen bilgilerle cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte tezin temel argümanı olan; “Brexit sonucunun aylık lehinde sonuçlanmasında, Avrupa kıtasında ve Birleşik Krallık özelinde son dönemde yükselmekte olan popülist aşırı sağ partiler ve popülist söylemler etkili olmuştur.” argümanının doğruluğu kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Propaganda sürecinde aylık yanlılarının temsilcisi konumuna gelen UKIP, etkili kampanyası sayesinde sonuca doğrudan etki etmiştir. şöyle ki, 2014 AP seçimlerinde UKIP'in yüksek oy aldığı bölgeler aynı zamanda Brexit'te aylık lehine oy veren bölgeler olmuştur. UKIP seçmenlerinin %88'inin Brexit'te aylık oyu vermiş olması bu bilgiyi desteklemektedir. Buna ek olarak UKIP'in seçmen profili ile aylık lehine oy veren kişilerin profilleri oldukça benzeşmektedir. Görece düşük eğitim seviyesine sahip, vasıfsız, ileri yaşlı kişilerde hem UKIP desteği hem de AB'den ayrılma desteği yüksektir.

2019 AP seçimlerinde yeni aşırı sağ parti olan Brexit Partisinin birinci çıkması, her ne kadar aylık süreci sancılı ve sansasyonel geçiyor olsa da halkın birlikten ayrılma motivasyonunun canlı olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Birleşik Krallık seçim sisteminin üçüncü bir partinin sivrilmesine elverişli olmayışı nedeniyle bu partiler ulusal seçimlerde istenilen sonucu alamıyor olsalar da AP seçimleri ile birlikte AB'ye karşı gerekli göz dağını verebilmektedirler. Halkın popülist aşırı sağ partilere olan desteğinin arkasında durması Brexit sürecinden kolay kolay geri dnlemeyeceğinin bariz göstergelerindedir. Her ne kadar Brexit sürecinde yaşanan kaos ortamı diğer AB ye ülke vatandaşlarının ülkelerinin birlikten ayrılma yönünde

olan kararlarını etkileyebilecek olsa da şüphesiz ki bu sürecin kesin ayrılık şeklinde son bulması bu vatandaşlara gerekli motivasyonu verecektir.

Geçmiş seçimlerde bir elin parmaklarını geçecek oranlarda oy alamayan partiler popülist söylemler kurarak başarılı olmuşlar ve yönetimde söz sahibi olmaya başlamışlardır. Bugün popülist aşırı sağ partiler bir gerçeklik olmakla birlikte ilerleyen zamanlarda da var olmayı sürdüreceklerdir. Bu gerçeklikle mücadele etmeye çalışan ana akım partiler istemeden de olsa popülist aşırı sağ partilerin çizdiği alana girmekte ve bu durum Avrupa siyasetinde eksen kaymalarına sebebiyet vermektedir. Bu durumun önüne geçmek isteyecek olan ana akım partilerin nasıl bir yol izleyeceği merak konusudur.

Güncel konjonktürde Avrupa siyaseti hızla popülist eksene kaymakta ve liberal değerlere olan güven güç kaybetmektedir. Dağılmanın önüne geçebilmek adına AB'nin daha güçlü ve keskin adımlar atması gerekmektedir. Günümüzde Avrupa bütünleşmesi ve Avrupalı kimliği gibi kavramlar git gide soyutlaşmakta ve "biz" kavramı daha keskin sınırlar içerisinde gerçekleşmektedir. Bu tutum şüphesiz bütünleşme alanını darartacak ve parçalanmalarının önünü açacaktır. Nitekim Katalonya, İskoçya ve Kuzey İtalya örneklerinde olduğu üzere daha mikro ölçekte dağılmalar pusuda beklemektedirler.

Popülist aşırı sağ partilerin yükselişinin önüne geçmek için yapılması gereken şey bu durumu ortaya getiren faktörleri yok etmektir. Ekonomik sıkıntıların çözülemediği, kontrolsüz göçün ve güvenlik kaygılarının giderilmediği bir ortamda popülist aşırı sağ partiler güç kazanmaya devam edeceklerdir. AB'nin sınır birliğini sağlayamadığı, ekonomik birlikteliğin yeterli seviyelerde gerçekleşmediği bir ortamda Avrupa vatandaşlığı ve Avrupa ordusu gibi kavramlar soyut kavramlar olarak kalmaya devam edecektir. Burada önemli olan şey ileride AB'nin bu gelişmelere karşı reaksiyonunun ne olacağıdır. AB'nin önünde iki seçenek bulunmaktadır: Bunlardan ilki tüm bu gelişmelere müdahale etmeden takip etmek ve Avrupa siyasetinin popülist eksene doğru kayışını seyretmek, diğeri ise popülist aşırı sağ partilere güç kazandırıp üye ülkelerdeki ana akım partilere ve kendisine güç kaybettiren faktörleri ortadan kaldırmaktır. Her halükarda bir taraftan popülist aşırı sağ realitesi varlığını sürdürecektir.

diğer taraftan ise Brexit referandumu çözüm durumundan bağımsız olarak uzun senelerce konuşulmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Ahluwalia, Pal ve Miller, Toby (2016). "Brexit: the Way of Dealing With Populism" *Social Identities*. 5(22): 453-454
- Akkerman, Tijtske; L. de Lange, Sarah ve Rooduijn Matthijs(2016). "Inclusion and Mainstreaming?: Radical Right-wing Populist Parties in the New Millennium" *Radical Right Wing Populist Parties in Western Europe: Into the Mainstream?* Ed. T. Akkerman, s.Lange ve M.Rooduijn New York: Routledge. 1-28.
- Akkerman, Tijtske; L. de Lange, Sarah ve Rooduijn Matthijs (2016). "Into the Mainstream? A Comparative Analysis of the Programmatic Profiles of Radical Right-wing Populist Parties in Western Europe Over Time". *Radical Right Wing Populist Parties in Western Europe: Into the Mainstream?* Ed. T. Akkerman, s.Lange ve M.Rooduijn New York: Routledge. 31-52.
- Albertazzi, Daniele ve McDonnell, Duncan (2008). *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*. London: Palgrave Macmillan
- Anton-Mellon, Joan (2013). "The Idées Force of the European New Right: A New Paradigm? *Varieties of Right-Wing Extremism In Europe*. Ed. A. Mammone, E. Godin ve B.Jenkins. New York: Routledge 53-68.
- Art, David (2008). "The Organizational Origins of the Contemporary Radical Right: The Case of Belgium". *Comparative Politics*. 4(40): 421-440.
- Art, David (2011). *Inside the Radical Right: The Development of Anti-Immigrant Parties in Western Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Art, David (2015). "The Containment of the Radical Right in Western Europe: A Response to Carvalho". *Ethnic Racial Studies*. 8(38): 1347-1354.
- Arzheimer, Kai (2009). "Contextual Factors and the Extreme Right Vote in Western Europe". *American Journal of Political Science*. 2(53): 259-275.
- Bar-on, Tamir (2013). "Fascism to the Nouvelle Droite: The Quest for Pan-European Empire". *Varieties of Right-Wing Extremism In Europe*. Ed. A. Mammone, E. Godin ve B.Jenkins. New York: Routledge 69-84
- Betz, Hans-George (1993). "The New Politics of Resentment: Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe". *Comparative Politics*. 4(25): 413-427.
- Betz, Hans-Georg (1993). "The Two Faces of Radical Right-Wing Populism in Western Europe". *The Review of Politics*. 4(55): 663-685.
- Betz, Hans-George (1999). "Contemporary Right-Wing: Radicalism in Europe". *Contemporary European History*. 8(2): 299-316.
- Betz, Hans-Georg (2001). "Exclusionary Populism in Austria, Italy and Switzerland". *International Journal*. 3(56): 393-420.
- Bressanelli, Edoardo ve Bull, David (2014). "The European Elections of May 2014: Still Second-Order Elections?". *Italian Politics*. 30: 83-102.
- Camus, Jean-Yves (2013). "The European Extreme Right and Religious Extremism". *Varieties of Right-Wing Extremism In Europe*. Ed. A. Mammone, E. Godin ve B.Jenkins. New York: Routledge 107-120.
- Canovan, Margaret (1999). "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy". *Political Studies*. 47(1): 2-16.
- Colantone, Italo ve Stanig, Piero (2016). "Global Competition and Brexit". *Centre Resarch Paper Series*. 44: 1-46.

- Corbett, Steve (2016). "The Social Consequences of Brexit for the UK and Europe". *International journal of Social Quality*. 1(6): 11-31.
- Corron, Scott(1989). "The Re-emergence of Europe's Far-Right". *Harvard International Review*. 4(11): 60-62.
- Çiftçi, Selahattin Ertürk(2016). "Balkanlar'da Ekonomik Krizin Gölgesinde Yükselen Radikal Sağ Partier: Altın Şafak ve Ataka". *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(4): 97-120.
- Çöpoğlu, Muhammed Onur (2017). "Avrupa'da Yükselen Populist Aşırın Sağ Partiler: Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) Grubu Üzerine Bir İnceleme". *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7(4): 1-17.
- Dagger, Richard (1981). "Understanding the General Will". *The Western Political Quarterly*. 3(34): 359-371.
- Dix, Robert (1985). "Authoritarian and Democratic". *Latin American Research Review*. 2(20): 29-52.
- Dornbusch, Rudiger ve Edwards, Sebastian (1992). *Macroeconomics of Populism in Latin America*. Chicago: University of Chicago Press.
- Eatwell, Roger (1994). "Why Are Racism and Fascism Reviving in Western Europe?". *The Political Quartely*. 3(65): 313-325
- Eatwell, Roger (1997). "Towards a new model of the Rise of Right-Wing Extremism". *German Politics*. 6(3): 166-184.
- Eatwell, Roger (1998). "The Dynamics of Right-Wing Electoral Breakthrough". *Patterns of Prejudice*. 32(3): 3-31.
- Eatwell, Roger (2006). "Community Cohesion and Cumulative Extremism in Contemporary Britain". *The Political Quartely*. 2(77): 204-213.

- Ellinas, Antonis ve Iasonas Lamprianou (2014). "Political Trust in Extremis". *Comparative Politics*. 2(46). 231-250.
- Er, Ayşegül(2014). *A Comparative Analysis of The Far Right Parties in Europe: National Front in France, Freedom Party of Austria and Danish People's Party*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Ercan, Murat(2017). "Avrupa Birliğinde Yükselen Sağ ve İrkçı Politikalar: 21. Yüzyıl Barış Projesinin Sonunu Mu Getiriyor?". *Akademik Bakış Dergisi*. 61: 42-58
- Falter, Jürgen ve Schumann, Siegfried (1988). "Affinity Towards Right-Wing Extremism in Western Europe". *West European Politics*. 11(2): 96-110.
- Forchnter, Bernhard; Wodak Ruth ve Krzyzanowski, Michal (2013). "Mediatization, Right-Wing Populism and Political Campaign: The Case of Austrian Freedom Party" *Media Talk and Political Elections in Europe and America*. Ed. M. Ekström ve A. Tolson. London: Palgrave Macmillan UK: 205-228.
- Ford, Robert ve Goodwin, Matthew (2014). *Revolt on the Right: Explaining Support for the Radical Right in Britain*. London: Routledge
- Freedon, Michael (2017). "After the Brexit referendum: revisiting populism as an ideology" *Journal of Political Ideologies*. 1(22): 1-11
- Geddes, Andrew ve Scholten, Peter (2016). *The Politics of Immigration & Immigration in Europe*. London: SAGE Publications.
- Goder, Matt (2003). "Electoral Institutions, Unemployment and Extreme Right Parties: A Correction". *British Journal of Political Science*. 3(33): 525-534.
- Goodwin, Matthew (2015). "UKIP, the 2015 General Election and Britain's EU Referandum". *Parliamentary Insight*. 6(3): 12-15

- Goodwin, Matthew ve Heath, Oliver (2016). "The 2016 Referandum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-Level Analysis of the Result". *The Political Quartely*. 1(9): 1-16
- Goodwin, Matthew ve Milazzo, Caitlin (2015). *UKIP: Inside the Campaign to Redraw the Map of British Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Gökçe, Orhan (2016). "Does Rise of Far Right Parties Sign to Collapse of Liberalism Across Europe? Prediction About What's Happening Across Europe Through Voter Analysis". *2nd International Conference on the Changing World and Social Research: Proceedings Book*. Ed. N. Uyanık, M. Zenginbaş, M. Aşçı, Y. Demir ve S. Uzkuç. Konya: Palet Yayınları. 793-802.
- Grenstad, Gunnar (1999). "A political Map of Europe. A Survey Approach". *GeoJournal*. 3(47): 463-475
- Gusterson, Hugh (2017). "From Brexit to Trump: Antropology and the Rise of Nationalist Populism". *American Ethnologist*. 2(44): 209-214.
- Hainsworth, Paul(2008). *The Extreme Right in Western Europe*. New York : Routledge
- Hakhverdian, Armen ve Koop, Christel (2007). "Consensus Democracy and Support for Populist Parties in Western Europe". *Acta Politics*. 42: 401-420.
- Hawkins, Kirk ve Kaltwasser, Cristobal (2017). "The Idetational Approach to Populism". *Latin American Research Review*. 4(52): 1-16.
- Henderson, Ailsa; Jeffery, Charlie; Lineia, Robert; Sculy, Roger; Wincott, Daniel ve Jones, Richard Wyn (2016). "England, Englishness and Brexit". *The Political Quartely*. 2(87): 187-199.
- Ignazi, Piero (1996). "The Intellectual Basis of Right-Wing Anti-Partyism". *European Journal of Political Research* 29: 279-296

- İslamoğlu, Mustafa(2012). *2008 Küresel Krizi Sonrası Avrupa'da Yükselen Populist Hareketler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Jackman, Robert ve Volpert, Karin (1996). "Conditions Favouing Parties of the Extreme Right in Western Europe". *British Journal of Political Science*. 4(26): 501-521.
- Jamin, Jerome (2013). "Two Different Realities: Notes On Populism and the Extreme Right". *Varieties of Right-Wing Extremism In Europe*. Ed. A. Mammone, E. Godin ve B.Jenkins. New York: Routledge 38-52.
- Kaçar, Fatmanur (2017). "Almanya'da Federal Meclis Seçimi ve Almanya İçin Alternatif Partisi'nin Yükselişi: Avrupa'da Sağ Populizmin Bir Değerlendirilmesi" *Türkiye-Almanya Araştırmaları Dergisi*. 6(1-2): 23-41.
- Kovenock, Elizabeth(1976). "Populism: A Bibliographical Essay". *Revue Française d'études Américaines*. 2: 57-61
- Lala, Elson(2017). *Uluslararası Politik Ekonomi Çerçevesinde Birleşik Krallık - Avrupa Birliği İlişkileri: Ekonomi Boyutu*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Lloyd, Siobhan (2014). "What Can We Learn from the European Elections?". *socialist Lawyer*. 67: 28-32.
- Mann, M. (2004). *Fascists*. Cambridge: Cambridge Universtiy Press.
- March, Luke (2007). "From Vanguard of the Proletariat to Vox Pouli: Left Populism as a 'Shadow' of Contemporary Socialism". *SAIS Review of International Affairs*. 1(27): 63-77
- Mudde, Cas(2007). *Populist Radical Right Parties In Europe*. New York: Cambridge University Press
- Mudde, Cas(2016). *On Exremism and Democracy in Europe*. New York: Routledge

- Mudde, Cas ve Kaltwasser, Cristobal Rovira(2017). *Populism: A very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Mughan, Anthony ve Paxton, Pamela (2006). “Anti-Immigrant Sentiment, Policy Preferences and Populist Party Voting in Australia”. *British Journal of Political Science*. 2(36): 341-358.
- Müller-Rommel, Ferdinand (1998). “The New Challengers: Greens and Right-Wing Populist Parties in Western Europe”. *European Review*. 2(6): 191-202.
- Müller, Jan-Werner (2016). *What Is Populism?*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Oesch, Daniel (2008). “Explaining Workers’ Support for Right-Wing Populist Parties in Western Europe: Evidence from Austria , Belgium, France, Norway and Switzerland. *International Political Science Review*. 3(29): 349-373.
- Oliver, Tim (2016). “European and international views of Brexit”. *Journal of European Public Policy*. 9(23): 1321-1328
- Öner, Selcen (2014). “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni ‘Öteki’ler ve Türkiye’nin AB Üyeliği”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 1(13): 163-184.
- Pappas, Takis (2016). “Are Populist Leaders Charismatic? The Evidence from Europe”. *Constellations*. 3(23): 378-390.
- Reed, Matt (2016). “This Loopy Idea: An Analysis of UKIP’s Social Media Discourse in Relation to Rurality and Climate Change”. *Space and Polity*. 2(20): 226-241.
- Rosenberger, Sieglinde (2004). “The Other Side of the Coin: Populism, Nationalism and the European Union”, *Harvard International Review*. 1(26): 22-25.
- Ruuduijn, Matthijs(2016). “Closing the Gap? A Comparison of Voters for Radical Right-wing Populist Parties and Mainstream Parties Over Time”. *Radical Right*

Wing Populist Parties in Western Europe: Into the Mainstream? Ed. T. Akkerman, s.Lange ve M.Roodujin New York: Routledge. 53-69

Rydgren, Jens (2009). "Social Isolation? Social Capital and Radical Right-Wing Voting in Western Europe". *Journal of Civil Society*. 5(2): 129-150

Sara B, Hobolt (2016). "The Brexit Vote: A Divided Nation, A Divided Continent"

Journal of European Public Policy.9(23): 1259-1277

Shore, Cris (1993). "Inventing the 'People's Europe': Critical Approaches to European Community 'Cultural Policy'". *Man New Series*. 4(28): 779-800

Sunaçoğlu, Zülal(2014). *The Rising Power of Extreme Right Parties in Europe: The Role of Political Culture*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.

Spruyt, Bram; Keppens, Gil ve Van Droogenbroeck, Filip (2016). "Who Support Populism and What Attracts People to It?". *Political Research Quarterly*. 69(2): 335-346.

Stanley, Ben (2008). "The Thin Ideology of Populism". *Journal of Political Ideologies*. 13(1): 95-110.

Taggart, Paul (1995). "New Populist Parties in Western Europe". *West European Politics*. 18(1): 34-51.

Virchow, Fabian (2013). "Creating A European (Neo-Nazi) Movement by Joint Political Action?". *Varieties of Right-Wing Extremism In Europe*. Ed. A. Mammone, E. Godin ve B.Jenkins. New York: Routledge 197-213

Von Beyme, Klaus (2007). "Right-Wing Extremism in Post-War Europe". *West European Politics*. 11(2): 1-18.

Weyland, Kurt (1999). "Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe". *Comparative Politics*. 4(31): 379-401.

Williams, Benedicte (2013). “Right-Wing Extremism and the Integration of The European Union: Electoral Strategy Trumps Political İdeology”. *Varieties of Right-Wing Extremism In Europe*. Ed. A. Mammone, E. Godin ve B.Jenkins. New York: Routledge 134-148.

Wolfreys, Jim (2013). “The European Extreme Right In Comparative Perspective”. *Varieties of Right-Wing Extremism In Europe*. Ed. A. Mammone, E. Godin ve B.Jenkins. New York: Routledge 19-37

Yardımlı, Muşerref (2017). “Aşırı Sağ ve Çokkültürlük: Avrupa’da Ötekileştirilen Göçmenler”. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 2(12): 217-234.

Yıldırım, Yavuz (2017). “Liberal Demokrasinin Krizi Bağlamında Avrupa’da Sağ-Populizm ve Yükselen Aşırı-Sağ”. *Amme İdaresi Dergisi*. 2(50): 51-72

İnternet Kaynakları

(Dorling 2016, http://www.dannydorling.org/wp-content/files/dannydorling_publication_id5564.pdf, 6 Temmuz 2018’de erişildi).

(<https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887#share-tools>, 31 Ocak 2019’da erişildi).

(Tilford 2016, https://www.cer.eu/sites/default/files/bulletin_105_st_article1.pdf, 30 Ocak 2019’da erişildi.).

(Arnorsson ve Zoega 2016, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147310/1/cesifo1_wp6056.pdf, 10 Ağustos 2018’de erişildi.).

(Becker, Fetzer ve Novy 2017,https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6438.pdf, 15 Nisan 2018’de erişildi.).

(Stokes 2016, <https://www.pewglobal.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/06/Pew-Research-Center-Brexit-Report-FINAL-June-7-2016.pdf>, 7 Haziran 2018'de erişildi.).

(Inglehart ve Norris 2016, <https://poseidon01.ssrn.com>, 15 Ağustos, 2018'de erişildi.).

(<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/special/surveyky/2169>, 11 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

(http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb81/eb81_first_en.pdf, 7 Mayıs 2019'da erişildi.).

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/1569>

(<http://electionresources.org/se/riksdag.php?election=2018>, 14.05.2019 tarihinde erişildi.).

(<http://statisticstimes.com/economy/european-countries-by-gdp-per-capita.php>, 13.05.2019 tarihinde erişildi.).

(<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupadaki-buyuk-teror-saldirilari-/886942>, 14 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

(<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1275.pdf>, 15 Mayıs 2019'da erişildi.).

(<https://fullfact.org/immigration/eu-migration-and-uk/>, 17.05.2019 tarihinde erişildi.).

(Mulheirn, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/759376/The_Fiscal_Impact_of_Immigration_on_the_UK.pdf, 18 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

(Wadsworth, Dhingra, Ottaviano ve Van Reenen; <https://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit05.pdf>, 18 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).

- (<https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7851>, 21 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).
- (<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/soru-cevap-euro-bolgesi-borc-krizi>, 21 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).
- (<https://www.theguardian.com/business/2011/nov/11/eurozone-crisis-hits-uk-companies>, 21 Mayıs 2019'da erişildi.).
- (<https://brexitcentral.com/eu-economic-policy-held-uk-back-cost-us-82-million-two-decades/>, 21 Mayıs 2019'da erişildi.).
- (<https://www.bbc.com/news/uk-43826163>, 23 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).
- (McGuinness, <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/SN06805>, 23 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).
- (<https://www.bbc.com/news/uk-43157002>, 23 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).
- (<https://www.thesun.co.uk/news/3857950/terror-attack-definition-uk-response-tips/>, 24 Mayıs 2019 tarihinde erişildi.).
- (<https://www.foreignaffairs.com/articles/2018-09-13/financial-crisis-still-empowering-far-right-populists>, 13 Eylül 2019 tarihinde erişildi.).
- (<https://web.archive.org/web/2017.ait.org.tw/infousa/zhtw/DOCS/whatsdem/whatdm2.htm>, 30 Eylül 2019 tarihinde erişildi.).
- (Elff 2013, <https://www.elff.eu/pdf/Elff-PartyFamilies-MPSA2013.pdf>, 31 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).
- (<https://qz.com/617050/switzerlands-largest-political-party-insists-on-depicting-foreigners-as-black-sheep/>, 16 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).

(<http://www.humanrightsfirst.org/sites/default/files/HRF-report-We-Are-Not-Nazis-But.pdf>, 16 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).

(<https://www.diepresse.com/597170/fpo-comic-grune-erstatten-anzeige>, 16 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).

(<https://www.theguardian.com/education/2015/mar/17/ukip-education-policies-schools-paul-nuttall>, 13 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).

(<https://www.telegraph.co.uk/news/politics/ukip/11289911/Express-Newspapers-owner-Richard-Desmond-to-donate-300k-to-Ukip.html>, 13 Ekim 2019 tarihinde erişildi.).